Sumite

VOL. XIV

1968

Nec

Tamen

Consumebatur

S. U. M. Institution, Kalimpong

SUMITE

The Editorial Board 1968

EDITOR-IN-CHIEF

SHRI P. P. MUKHIA

EDITORS

MR. T. BRUNTON	...	... *English Section*
SHRI B. K. SUBBA	...	... *Nepali Section*
SHRI S. K. PATHAK	...	... *Hindi Section*
SHRI C. SIMICK	...	... *Tibetan Section*
SHRI K. C. CHOUDHURY	...	... *Bengali Section*

Shri L. P. T. Rongong	...	... *Manager*
Shri D. R. Boral	...	... *Asst. Manager*
Shri B. S. Simick	...	... *Publisher*

New Session

THE SCHOOL RE-OPENS ON THE
5th OF FEBRUARY 1969.

K. G. SECTION WILL REOPEN ON THE
1st OF MARCH 1969.

Wishing you all a
Merry Christmas and a Bright
and Happy New Year

THE SUMITE MAGAZINE

The following statement about ownership and other particulars relating to the Sumite Magazine is published as required by Clause 19-D of the Press and Registration of books Act of 1867 as modified in 1956.

1.	Place of Publication	... Kalimpong.
2.	Periodicity of its publication	... Annual.
3.	Printer' Name	... S. M. Pradhan
	Nationality	... Indian.
	Address	... Mani Press, Kalimpong.
4.	Publisher's Name	... B. S. Simick
	Nationality	... Indian.
	Address	... S. U. M. Institution, Kalimpong.
5.	Editor's Name	... P. P. Mukhia
	Nationality	... Indian.
	Address	... S. U. M. Institution, Kalimpong.
6.	Names and address of individuals who owns the newspaper and partners or shareholders holding more then one percent of the total Capital.	... The Headmaster ... S. U. M. Institution, Kalimpong. ...

I, B. S. SIMICK hereby declare that the particulars given above are true to the best of my knowledge and belief.

B. S. SIMICK
Signature of Publisher.

Date: 30th Nov. 1968.

SUMITE

1968

THE SUMIANS SCORE AGAIN

Sangay Dorji, Class XI (Science)

See the Sumian heroes run
Up and down the field.
More and more becomes the fun,
It's sure they'll win the shield.

But they are slowly losing ground,
Left and right they dash around,
At last they score a goal.
Cheers ring up from the audience whole,
Kalimpong with great sound does roll

Always pressing.
Never slacking,
Dogyal! Raney! Santosh! yell the crowd.

When the time is nearly up
Here and there the cheers rise up,
Into the post the ball goes again,
Their courageous attempts have not been in vain
Ending the match, as always, in a gain.

A— A good man obtaineth favour of the Lord : but a man of wicked desires will be condemned.

OBITUARY

The late Shri M. R. Karthak, known to his pupils as Ribu Sir, was educated in S.U.M. Institution and did his G.T. (Guru Training) from the same school. After the completion of his training he was appointed a teacher in the Primary section of S.U.M.I. He was a conscientious worker and a born teacher. He had good administrative qualities and a special knack of his own to draw the the attention of his pupils. In recognition of all his abilities as a teacher and an administrator he was made the Teacher-in-Charge of the primary Section. Besides his duties in the Primary Section he had to devote much of his time in teaching Psychology and Teaching Methods to the trainees in the Teachers' Training Classes. For many years he did not keep good health, but he never allowed his health to stand in the way of his duty.

He served the Institution faithfully and loyally for over forty years and retired in 1964. He passed away on the 9th March 1968 at the age of 70. His funeral on the 10th March was attended by a large number of people representing every walk of life.

We convey our heart-felt sympathy to all the members of his family. May God grant His Peace to the bereaved family.

Of the SUMIAN family, we very sadly disclose the names of our boys who lost their lives in the landslides.

1. Shiva Kumar Rai, Class X of Dongra.
2. Ram Rai, Class VII
3. Lachhman Rai, Class VI } twin brothers of Sangser
4. Kumar Thapa, Class VI of Baghdhara.
5. Phurba Tsering Lepcha, Class VI of 11th mile
6. Tashi Namgyel, Class VI of 11th mile.

We express our deep sorrow and extend our sympathy to the parents and relatives of those who are no more with us.

B—Blessed is everyone that feareth the Lord; that walketh in his way.

THE 1968 LANDSLIDES

Lohit Chandra Rai, Class X B (Humanities)

FROM the beginning of time many fearful disasters have happened. But we shall ever remember the landslides of 1968 which affected the whole of Darjeeling District. Many people and animals were lost, and property and fields were destroyed due to the landslides at the beginning of October 1968. The terraced fields contained growing crops of rice—next year's food supply.

In the evening of the 4th October my mother decided we should not stay in our house because such heavy rain had been falling without stop for three days. We were afraid. We took our evening food and then came into the sitting room for our Bible Class. My mother and grandmother went to Bom Busty Church for a prayer meeting. But they met trouble. In the middle of the meeting they suddenly heard cracking noises from the upper part of the church. Land from the steep hillside was slipping. My mother returned and told us about this. My grandmother could tell us about landslides that happend years ago. We tried to sleep.

At 10 o'clock the whole family was awakened as from a dream and we went outside. The cold wind was blowing. The rain was falling. A neighbour came to see us. We then left our house and splashed through the water and mud to a neighbour's house. The master of the house took us in. Our clothes were very wet but we had no others. We stayed there all night wondering about our house.

In the morning we went to see. It was like a terrible dream. Nothing of our house remained. Two or three boxes were half buried in the mud. We got them out with difficulty. My school books were soaked and muddy. I tried to wash them and put them in the sun to dry but it was useless. Seeing such a terrible disaster my mother and aunt wept for a minute.

At midday we came to the police station. All our clothes were dirty. There was little water to clean them, though so much rain had fallen. We carried water from a spring. My father was far away in Jalpaiguri, in the plains and this town was very badly flooded by rivers coming from the mountains and hills. My father had to walk all the way. The Teesta Bridge had been destroyed also. When he arrived, my father told us at evening Bible Class that God gives us all things and now He has taken them from us. God's way is perfect. Thanks be to our supreme God.

C— Come unto me, all ye that labour and are heavy laden, and I will give you rest.

D— Deliver me from the workers of iniquity, and save me from bloodthirsty men.

BHUTAN

Norbu Dulepa, Class IX (Science)

THOUGH Bhutan is a small kingdom, it has many smaller divisions. There are many villages under each division, each with its headman who is a judge. If he can't judge well, the people go to the head of the divisions i.e. District Chief. Most cases are judged at the office of the D.C. For the general assembly the D.C. from each division goes to Paro. This assembly is held twice a year and also elections are held. His Highness the king of Bhutan goes to the Colombo Plan meetings when they are held.

There are many Buddhist lamas. In my opinion some are good but some are bad. Anyhow they perform many religious ceremonies at each Dzong (where the D.Cs. live). The interesting thing is that they show many dances with fearful masks on their faces and wearing silk clothes. Sometimes in these dances they carry daggers in one hand. To see this show many people from villages gather.

The population of Bhutan is very thin and all the people depend on agriculture though the soil is not plain or fertile. In the valleys mainly rice is cultivated and on the slopes of the mountains maize, wheat and vegetables are grown. The people gather grain in their own houses from other places by the barter system. Now the Govt. of Bhutan has established an Agriculture Dept. This department has opened many farms almost all over Bhutan. The seeds of these farms are brought from foreign countries as Japan. The head of this department has sent some people educated in agriculture to the villages to improve the agriculture.

Before 1958 there were no schools. Most of the schools were started from 1960. Before, the people sent their boys to the lamas to read religious books. Girls were kept in the house to work at that time. But nowadays both boys and girls are sent to schools. In eastern Bhutan the first University of Bhutan is being constructed. At Thimphu a Public School has been opened. To get more education the Govt. of Bhutan has sent some of the students to India and foreign countries. I hope we the students who are studying in India will get higher education and will be good citizens of our country.

Some years before people found it difficult to carry their loads though they had mules and horses. But now with the help of Colombo Plan the roads are completed almost all over Bhutan. After a few years the roads will cover Bhutan. Nowadays electricity is also produced in some important places. Besides these, hospitals and small dispensaries are being constructed.

Relations are growing further with countries like India. Bhutan is being greatly

(Continued, on page 7)

E— Exalt ye the Lord our God, and worship at his footstool; for he is holy.

F— For God so loved the world, that he gave his only begotten Son, that whosoever believeth in him should not perish, but have everlasting life.

SOME DUTIES OF STUDENTS

Damber Mothey, Class X (Science.)

SOME say, "Student life is a golden life." It is true, but this golden life is also bounded by many duties which should be performed.

According to the religious view, teachers are respected figures. Students should respect them. Western civilization teaches us that there should be a frankness among teachers and students, because frankness is a key which opens the door of understanding and also deepens relationships. If mutual understanding is not there, the students will be unable to acquire good knowledge from the teachers. But in my own view, the frankness between a teacher and a student should be a little bit different from that between friends. It means, the students must not forget always to respect the teachers.

The next important duty of students is to maintain the rules and regulations of the school in which they are studying. Such is a symptom of good discipline. A good and strict discipline is a mirror of good character. Good character can lead students to a successful life in future.

To be regular and punctual is another duty of students. There is a short and sweet poem in English containing these lines—

Play while you play
Work while you work,
That is the way to be happy and gay."

It looks like a song of children. But even the song of a child consists of universal truth. The students must go deep inside their books to pick the pearl of knowledge while they are reading, and they should give their whole heart to games while they are playing. There should be a fixed time for sleeping and rising, playing and reading entertaining and working. This is the way to be happy and gay.

The next comes to be obedient and sincere towards their teachers and other superior people. To obey the teachers, is perhaps, the most easy way to show their respect to the teacher. But 'to say, is something different from 'to do' for this reason, to be regular, punctual, obedient and sincere is not an easy job. Sometimes they may not be performed by the students due to bad circumstances of their daily life. Students must be careful not to neglect their duties of their own accord. Student life is the foundation of the whole of life.

In these days students have to take active parts in other fields also. It is good for them because of this age of competition. But it is known by everyone that students should be prevented from taking an active part in political matters. While they are studying, the students should not be so foolish as to take part in political activities as is happening in this age throughout the world. To be a book-worm is not his only duty

(Continued on page 7)

G—God is our refuge and strength, a very present help in trouble.

H—He that dwelleth in the secret place of the Most High shall abide under the shadow of the Almighty.

THE LOLAY DISASTER

Chakrabarti Sharma, Class X A (Humanities)

IT was Dashara, the main festival in the year for the Hindus. All offices, schools and colleges were closed. I went home for the holidays to my busti on the hillside opposite Kalimpong. It was a long walk six miles down to the Relli river and after crossing the suspension bridge it is a steep climb to Lolay. I was tired when I reached home, but my mother and father were happy to see me after a long term at school.

The weather at Dashera was very good with blue, cloudless skies. The scenery of Lolay is very beautiful. I met my friends and visited their houses. We all had special sweets and food for the festival. The days passed happily.

I had to study for my yearly examination so I remained in my own house for several days. Then on Wednesday 2nd October the sky gradually darkened and rain began to fall from the black clouds. This heavy rain fell for three days. No one could go outside to work. The cows and goats became hungry because no one could bring grass to them.

On Thursday dangerous thunderclouds appeared and the rain was still pouring steadily. The river began to rise as hundreds of swollen streams gushed down the hillsides into it. There was no sign of the rain stopping. It was falling continuously.

Next day the weather conditions were the same. Rain and more rain fell. But now the land began to slip in places. Water soaked through our thatched roof and began to drip inside. In great fear we stayed inside all day without getting any news from our friends on the hillside.

When night fell the rate of rainfall increased. It seemed it would never stop. Below us the Relli was an angry roaring torrent. At 8 p.m. we felt we had to leave our house and all our possessions and go to our cousin's house which was in a safer position. As we tried to find our way in the mud and in the darkness, we could not use umbrellas. I fell down on the path and was injured with stones. At last our family reached our destination.

We could not sleep that night. The soil all around was being washed away We heard the noise of landslides nearby and we began to lose hope of being alive in the morning. That night was the end of life for many people. We were saved.

When morning light came the land looked changed. Nature had taken a new appearance. Landslides had brought disaster to cultivated land. Now the rain had stopped. We returned to our own house hoping that our animals were alive. They were. We cooked some food and ate it.

We wanted to see the state of the River Relli so we went in a group. The bridge that we all used many times had gone. Dr. Graham's Homes camping bungalow with its very new iron roof had disappeared.

I— If we confess our sins, he is faithful and Just to forgive us our sins and to cleanse us from all unrighteousness.

The bed of the river had risen with all the mud and stones and had covered the bungalow. Communication with Kalimpong was cut off.

I returned home sad. Now I wanted to meet the other villagers. Many people, and animals, had died. Many were injured. Many were homeless. Many had lost friends and relatives. We joined to help where we could. The people arranged to send news to Kalimpong Police Station by shooting an arrow with a message on it over the Relli.

Many relief committees were formed in Kalimpong and volunteers came to Lolay to help us. Food and clothing were distributed to the homeless and the government arranged to give us interest free loans. From the Charteris Hospital many nurses and doctors came to give medical aid. People from the Convent also came to help.

And what is the future for those with no houses, property or land? We hope that the government will arrange for these innocent, poor people.

(Continued from page 4)

helped by India. Since then Bhutan has much developed the economic condition of its people. When the Chinese made attack on the Indian border, India enquired whether Bhutan was attacked. It is still to be hoped that the relation between India and Bhutan will develop soon.

Years before, Bhutan was fully undeveloped. But now everything changes year by year. Even so it hasn't reached up to the standard of others. His Highness Jigmi Dorji Wangchuk the Maharaja rules Bhutan. I always fully hope Bhutan can succeed and will be a bright kingdom in the Himalayan Range.

(Continued from page 5)

but to go astray by taking active parts in outside activities is also bad for a student.

Besides these, there are other countless duties which should be fulfilled by students. Here I could mention only few just to remind my student friends, especially those who have gone astray from the path of duty. The development in each and every field of a country depends entirely upon the students of that country. That's why the students are the back-bone of any country. So the students are fully responsible for their country. They must try to fulfil their duties even in bad circumstances. This is good for the whole of life.

J— Jesus said, I am the way, the truth, and the life : no man cometh unto the Father, but by me.

K— Keep my commandments and live, and my law as the apple of thine eye.

OUR ANDHRA

C.V.S. Ranga Sai, Class IX B (Science)

DURING the British regime in South India only one state called Madras was known and those inhabitants of the South were then called Madrasees.

But on account of the formation of Linguistic Provinces, after Independence South India was divided into four states known as Kerala, Madras, Mysore and Andhra Pradesh for those who speak Malayalam, Tamil, Kannada and Telugu respectively.

Thus, those who speak the language know as Telugu are called Andhras.

Andhra Pradesh is best known for its surplus agriculture production, its mineral wealth and coal mines. There are a number of Industries also just developing.

Andhra Pradesh covers about one fourth of the Deccan Plateau and is bounded on the north by Madhya Pradesh and Orissa, on west by Maharastra and Mysore, on the south by Madras and on the east by the Bay of Bengal.

The climate of this state is generally hot and humid. It is principally fed by the south west monsoon. Andhra Pradesh is drained by the Rivers Godavari and Krishna. The people are accustomed to wear loose clothes, and the houses are made of stones and bricks of high roofs for protection against the extreme heat. The delta lands of these rivers are very fertile. The major crops are rice and tobacco. The state produces large quantities of tobacco sugarcane, groundnut, Castor-seed, cotton, jute, hides and skins all of which are useful. Royalseema and Telengana are well known for mineral wealth including gold and diamonds. Iron and manganese are found in various regions.

In Aurangabad the world renowned temples and monastic caves of Ellora and Ajunta and the Historical parts of Daultabab the Raoza which contains the tomb 'Bibi-ki-Maubara and in Hyddrabad the Charmi the Charminor and Salar Jung Museum are the important places to see.

Andhra Pradesh has a coast line of 600 miles with one major port at Visaknapatnam and three minor parts. In Visaknapatnam thers is a ship-building yard.

Dr. S. Radhakrishnan the ex-President of India, Dr. K.L. Rao Minister of Power and irrigation, Shri V.V. Giri the present Vice President of India and several other prominent rulers and leaders have all been born in Andhra Pradesh.

L—Let thy tender mercies come unto me, that I may live : for thy law is my delight.

M—Man that is born of woman is of a few days and full of trouble.

N—Neglect not the gift that is in thee.

OUR KASHMIR

(THE PARADISE OF INDIA)

Khan Amanullah Chishti, Class IX B (Science)

KASHMIR is situated in the north western region of India. It is surrounded by hills and mountains.

Set amidst the most beautiful scenery imaginable the lovely land of Kashmir is indeed the Paradise of India or in other words 'The Tourists' Paradise'. The vast gardens and forests, upland pasture, glistening mountain torrents or streams rushing with violent force and placid lakes have been the dream of all travellers. Tourists and visitors are always charmed by its immortal beauty. The beauty of the Valley makes such a sudden and immediate impression on you that you are overwhelmed by a sense of wonder. The nature of the landscape changes the moment you cross the Pir Panjal —— the high mountain range lies along the southern boundary of the Valley. On one side lie the yellow brown hills of Jammu.

Its people are mostly of Aryan type. They are the excellent craftsmen and possess a keen sense of form and colour.

The climate of Kashmir varies with altitude. The summer months are pleasantly warm and dry. In search of more bracing air visitors go up to Gulmarg and Pahalgam. Autumn is the best season for Kashmir.

In May and June, apples, strawberries, cherries, plums and peaches will be available in abundance. Walnuts and almonds are found in early autumn.

In Srinagar a house-boat is a more interesting lodging than hotels. It can be rowed from place to place. The Jhelum river and the Dal lake can be visited. Life in a house-boat is very comfortable.

OUR RAJASTHAN

Radheyshyam Sinhal, Class IX B (Science)

OUR mother India is divided into many provinces among which is Rajasthan. It is surrounded by Pakistan in the west, Punjab in the north, Madhya Pradesh in the east and Gujrat in the South. The climate of this place is good for health. This is a sandy area and has little rainfall.

Rajasthan is famous for its bravery from ancient times. So this province is also known as Birbhumi. The people of Rajasthan are religious. In the heart of the people there lies an idea to love their country.

O— Open thou mine eyes, that I may behold wondrous things out of thy law.

This province produced many brave persons whose names will be immortal in history. Amongs them Sasadiya dynasty's Ranapratap has brightened the name of Rajasthan for ever. This brave king didn't mind the emperor Akbar and stood against him. He didn't want to stay in his control.

The capital of this state is Jaipur. The city is laid out in a modern way. The Royal Gardens of Jaipur are very beautiful. The governor of the state stays here.

Almost all cereals are grown here. The agriculture of this place depends on water. Rajasthan gets little rain therefore water is carried to fields by means of canals, Pipes are fitted to bring water to the fields from Bhagda and Chambal dams. Rajasthan is going on progressing nowadays. The government of Rajasthan is making its best efforts to improve the agriculture conditions.

Rajasthani and Hindi languages are spoken here. Dhoti and Burta is the popular dress of Rajasthanis. Their staple diet is wheat and Bajra. Various kinds of healthy animals are found here. Cows get great respect here. There are two big engineering colleges at Jodhpur and Pilani. But villagers of Rajasthan do not get higher education.

A CHEMICAL CURE

Radheyshyam Sinhal, Class IX B (Science)

Ramu failed and feeling sore
Took some H_2SO_4
His father being an L. M. P.
Gave him C_aCO_3
Ramu was saved, 'tis true,
But he was full of CO_2 !

P—Pride goeth before destruction and a haughty spirit before a fall.

Q—Quench not the Spirit. ..Prove all things; hold fast that which is good.

R—Rejoice in the Lord, O ye righteous, for praise is comely for the upright.

S—Seek ye first the kingdom of God, and his righteousness and all these things shall be added unto you.

OUR UTTAR PRADESH

Manzurul Alam Sultan, Class IX B (Science)

UTTAR Pradesh is one of the important states of India and it has a dense population. The population of this state is equal to one seventh of India's population.

Uttar Pradesh is situated in the Northern part of India and it is very fertile. Most of the people are cultivators. They grow wheat, barley, maize and sugarcane and rear cattle. About seventy percent of the people being cultivators the rest are businessmen and service men.

The people are mostly Hindus and Muslims. The main dresses are dhoti, kurta, pyjama and shirt. The main languages are Hindi and Urdu. The staple food is wheat and rice.

Though particularly new, this state was famous from ancient times. Many holy men like Ram and Krishna were born here. Many great poets like Tulsi Das and Soor Das were also born here. Many scholars, statesmen and great politicians of this time as Nehruji and Shastriji had their birth here and they made this state famous.

Lucknow is the capital of Uttar Pradesh with many important places of interest. Uttar Pradesh possess many big and famous cities like Allahabad, Varnasi, Aligarh, Kanpur, Jhansi, and Nainital. Allahabad and Varnasi are the holy cities for Hindu people. Pilgrims from every corner of India come to these two cities. "Kumbh Mela" of Allahabad is one of the great fairs of the world. The temple of Vishwanath of Varnasi is one of the most beautiful temples in India, adorned with a huge quantity of pure gold.

Aligarh is famous for small scale industries of metal works. Kanpur is one of the great industrial cities in India. There are many big and small industries like steel, leather and cotton. The famous "Lalimli" cotton mill is here. Agra is famous for its "Taj Mahal" made by the Emperor Shah Jehan. People from all parts of the world come to see this wonderful building of marble. [illegible] a holy place and its climate [illegible] throughout.

T—Taste and see that the Lord is good.

U—Unite my heart to fear thy name. I will praise thee, O Lord my God, with all my heart.

V—Violence shall no more be heard in thy land, wasting nor destruction within thy borders, but thou shalt call thy walls Salvation and thy gates Praise.

Academic Prize Winners 1967

PRIMARY SECTION

K. G. (A)

1st. Prize	...	Pushparaj Gurung
2nd. ,,	...	Sobit Kumar Chhetri
3rd. ,,	...	Khagendra Prasad

K. G. (B)

1st. Prize	...	Tashi Tsering Namgyal
2nd. ,,	...	Bidhan Ratna Pradhan
3rd. ,,	...	Sanjay Bhusan Rai

Class (IC)

	1st. Prize	...	Mani Kumar Chhetri
	2nd. ,,	...	Pasang Tsering Tamang
	3rd. ,,	...	Suresh Kumar Agarwala
Scripture Prize	Sec. A ,,	...	Pasang Tsering Tamang
	Sec. B ,,	...	Shyam Kumar Suudas
Arith. ,,		...	Mani Kumar Chhetri

Class I

	1st. Prize	...	Anand Kumar Pradhan Sec. B.
	2nd. ,,	...	Dhan Bahadur Chhetri ,, A.
	3rd. ,,	...	Topgay Tsering Bhutia ,, A.
Scripture Prize	Sec. A ,,	...	Topgay Tsering Bhutia
	Sec. B ,,	...	Jiwan Kumar Tamang
English ,,		...	Topgay Tsering Bhutia
Arith. ,,		...	Jiwan Kumar Tamang

Class II

	1st. Prize	...	Jagat Sahara Rai
	2nd. ,,	...	Cecil Amal Prasad Mukhia
	3rd. ,,	...	Nava Ratna Thapa
Scripture Prize	Sec. A ,,	...	Nava Ratna Thapa
	Sec. B ,,	...	Man Bahadur Giri
English ,,		...	Man Bahadur Giri
Arith. ,,		...	Devendra Kumar

Class III

	1st. Prize	...	Drakpa Samdup
	2nd. ,,	...	Tendup Tsering
	3rd. ,,	...	Bharat Bhusan Darnal
Scripture Prize	Sec. A	...	Drakpa Samdup
	Sec. B	...	Eno Chhedup
English ,,		...	Drakpa Samdup
Arith. ,,		...	Brija Mohan Agarwala

Class IV

	1st. Prize	...	Govinda Chhetri
	2nd. ,,	...	Karna Bahadur Sunwar
	3rd. ,,	...	Abel Rongcup Rongong
Scripture Prize	Sec. A	...	Abel Rongcup Rongong
	Sec. B	...	Jan Tsering Lepcha
English ,,		...	Dawa Tsering Dukpa
Arith. ,,		...	Abel Rongcup Rongong

Academic Prize Winners 1967

SECONDARY SECTION

Class V

Chandramaya Memorial	1st. Prize	...	Sashi Bhusan Rai
	2nd. „	...	Nava Ratna Jai Kumar Pradhan
	3rd. „	...	Bhaskar Darnal
Scripture Prize	Sec. A	...	Nava Ratna Jai Kumar Pradhan
	B	..	Surendramani Pradhan
	C	...	Palden Tsering Tamang
Special Prizes			
	English Prize	...	Sashi Bhusan Rai
Thakursidas	Maths. „	...	Sashi Bhusan Rai

Class VI

Rambilas Agarwal	1st. Prize	...	Attal Singh Tamang
—do—	2nd. „	...	Tsering Wangda Dukpa
—do—	3rd. „	...	Salem Ranjan Nair
Scripture Prize	Sec. A	...	Arun Pariyar
	B	...	Paul Tsering Targain & Tsering Wangda Dukpa
Special Prizes			
K. C. Banthia	English Prize	...	Tsering Wangda [illegible]
Kashiram Periwal & Sons	Maths. „	...	Salem Ranjan Na[illegible]

Class VII

Delhi Store	1st. Prize	...	Tenzing [illegible]
—do—	2nd. „	...	Gopa[illegible]
—do—	3rd. „	...	[illegible]
Scripture Prize	Sec. A	...	[illegible]
	B	...	[illegible]
	C	...	[illegible]
Special Prizes			
Sardar Awtar Singh	English Prize	...	[illegible]
Ganeshiram Memorial	Maths. „	...	Gopal [illegible]

Class VIII

Pawitra Pariyar Memorial	1st. Prize	...	Asharatna Sakya
—do—	2nd. „	...	Gen[illegible]
—do—	3rd. „	...	Nim [illegible]
Consolation Prize		...	Manzural Alam Sultan
Scripture Prize	Sec. A	...	Ran Bahadur Rai
	B	...	Dan Singh Lepcha
Special Prizes			
S. P. Upasak	English Prize	...	Ran Bahadur Rai
Balchand Mintri	Hindi „	...	
Premsukhdas Sewdhan Rai	Sanskrit „	...	Asharatna Sakya
Shantipada Guha	Maths. „	...	Asharatna Sakya & Kamal Bahadur Chhetri

Class IX

Rateria Stores	(Sc.)	1st. Prize ...	Purna Prasad Samuel
—do—		2nd. ,, ...	Damodar Sharma
Ganishilal Jagdish Prasad		1st. Prize (Hu)	Lekhi Dorjee Dukpa
		2nd. ,, (Hu)	Ambhi Thapa
		3rd. ,, (Hu)	Ambar Thapa
	Scripture Prize	Sec. A ...	Budha Singh Chhetri
		B ...	Mohammad Ismail

Special Prizes

Shivajee Sinha	English Prize ...	Shivraj Pradhan
Kashiram Periwal & Sons	Sanskrit ,, ...	Hariram Sharma
Mukhram Chhogmull	Maths. ,, ...	Purna Prasad Samuel

Class X

Rai Bahadur R.C. Mintri Memorial		1st. (Sc) Prize ...	Silchandra Jain
—do—		2nd. (Sc) ,, ...	Sangey Dorjee Bhutia
B. K. Rai		1st. (Hu) ,, ...	Tsering Bhutia
—do—		2nd. (Hu) ,, ...	Gopal Tamang
—do—		3rd. (Hu) ,, ...	Bhimlal Sharma
	Consolation Prize	...	Ran Bahadur Basnet
	Scripture Prize	Sec. A ...	Tsering Bhutia
		B ...	Padam Kumar Pradhan & Hem Kumar Mukhia

Special Prizes

Kumar Stores	English Prize ...	Sangay Dorjee Bhutia
Dhan Kumar Dahal	Nepali ,, ...	Bhimlal Sharma
Chhunilall Agarwal	Logic ,, ...	Gopal Tamang
Braja Mohan Mintri	Maths. ,, ...	Silchandra Jain

Class XI

Lytton Dux Prize—		1st. (Sc) Prize	Srikant Chandra Jain 2nd. (Sc).
Dawa La—		1st. (Hu) ,, ...	Arun Kumar Das & Ramlal Agr.
Mustaq Ahmed		2nd. (Hu) ,, ...	Lobzang Pintso Bhutia
		3rd. (Hu) ,, ...	Garjabir Chhetri
	Scripture Prize	...	Madhukar Chhetri

Special Prizes

Kashinath Kaul	English Prize ...	Ramlal Agarwal
Goura Devi	Nepali ,, ...	Madhukar Chhetri
Jethmull Hernamdas	Logic ,, ...	Arun Kumar Das

All Round Best Pupil	(K.G.)	...	Pusparaj Gurung
—do—	(Primary)	...	Keshavnath Brahmin.
—do—	(Secondary)	...	Sonam Rinchen
—do— NCC Cadet		...	Sgt. Dhan Bahadur Rai

SCHOOL NOTES

by Shri P. P. Mukhia.

After the Winter Vacation the School opened on the 5th February. We could settle down to normal routine work only after a fortnight. This year we had a record number of admissions in Class VI for which we had to add one more section to the existing two sections in Class VI.

Annual Sports.—School Annual Sports was held on the 16th December, 1967. The chief guest was Shri H. Lama, District Physical Education Organiser (Retired). He presided over the function and gave away the prizes.

The following were awarded the Championship trophies:—

1. Senior Championship cup—
   Ranbahadur Chamling
2. Inter Championship cup—
   Nimatshering Lepcha
3. Junior A. Championship cup—
   Bijoy Kumar.
4. Junior B Championship cup—
   Bijoy Sundas.

House Championship Cup—
Ogg House.

Prize Day—

School Prize Day was held on the 21st December, 1967. Shri O. M. Mintri, Vice-Chairman, Kalimpong Municipality presided over the function and gave away the prizes.

Staff—

Shri B. C. Mishra, M.A. and Shri Kashiram Thapa, B.A. were deputed to [illegible] (1968-1969) in the Ram Krishna [illegible] College, Darjeeling. Shri S. B. Pathak, B.A. Hons, was appointed as a substitute for Shri B. C. Mishra and Shri P. T. Bhutia was appointed as a substitute for Shri Kashiram Thapa. Two more teachers Shri N. K. Pradhan, B. A. and Shri G. O. Phipon, B. Sc., both former pupils of the Institution were appointed to fill up temporary vacancies.

Dr. D. Fraser's Visit—

Dr. D. Fraser, the Asia Secretary of the Overseas Council, Church of Scotland, visited our School on the 14th February. He is no stranger to this country. He was for many years Principal of the Wilson College, Bombay. Some of his former Students are now Cabinet ministers in Delhi.

Condolence Meetings—

A Condolence meeting to record our deep sense of sorrow was held on the 11th March, 1968 at the passing away on the 9th March of Shri M. R. Karthak, the seniormost teacher of S.U.M.I.

Another Condolence meeting was held on the 19th March 1968 to express our sorrow at the sudden death of Shri Iven Surita, the Commissioner of Jalpaiguri Division. He was very popular among the Hill people of this District.

W—Watch therefore for ye know not what hour your Lord doth come.

We were shocked to hear the death of Shri Sonam Gyatsho, a former pupil of this Institution, on the 22nd April, 1968 in Delhi. He was a Hero of Mt. Everest and was the recipient of several awards, such as Padma Shri, Jigmie Singhi (Sikkim's highest award in the field of sport), Mountaineering Foundation Medal, Padma Bhusan, Padma Dorjee (Sikkim) and Arjun Award. A condolence meeting to express our sorrow at his passing away was convened on the 23rd April. On the same day some members of the Staff went to meet the Cortege at Teesta on its way to Gangtok and offered Khadas (ceremonial scarves) and wreathes on behalf of the Staff and the students of S.U.M.I.

School Exhibition and Foundation Day—

School Exhibition and Foundation Day were held on the 10th and 11th May, 1968. The Chief guest was Shri M. K. Pradhan, Chairman Kalimpong Municipality. He presided over the function on the 10th and thereafter opened the exhibition. This year the exhibition was spread over several rooms including the School Hall. It attracted a large number of visitors. The visitors and guests were entertained on both the days with variety entertainment. Mass drill was a new feature in the programme this year. It was very much appreciated by all.

District Inspector of Schools—

The District Inspector of Schools, Darjeeling, visited our School on the 5th June, 1968. After inspecting the classes he addressed the teachers of both the Secondary and the Primary Sections and then invited the teachers to speak out their difficulties and problems. We are very grateful to him for his assurance to help the teachers in in every way.

H. S. F. Results—

This year there was a marked improvement in our Science results. We had a hundred percent pass in science. Out of 16 candidates, 2 passed in the 1st Division; 8 in the 2nd Div.; 1 in 3rd Div. and 5 passed the compartmental. In Humanities our pass percentage was 80. Out of 29 candidates, 3 passed in 2nd Div.; 16 in 3rd Div. and 4 passed the compartmental.

Loud Speaker—

We are fortunate to have our own amplifying equipment with all the necessary accessories through the generosity of Lenzie Union Church near Glasgow, Scotland. We express here our profound gratitude and thanks to the friends of Lenzie Union Church.

P. U. C. & S. F. E. Classes—

To help the P.U.C. and S.F.E. students who have to work during the day time to earn their living, we started evening coaching classes for P.U.C. and S.F.E. students from the 19th August, 1968. We express here our thanks to Miss E. S. Scrimgeour and Miss L. Carlson for their help in running the classes.

K. D. Pradhan Memorial Library cum Reading Room.

The Teachers' Council of S. U. M. I. in its meeting decided to perpetuate the memory of the late Shri K. D. Pradhan by building in his name a Library cum Reading Room in S. U. M. I. In this con-

---

X—Xcept a man be born again, he cannot see the kingdom of God.

nection a meeting of the parents and guardi- and called on the 12th September, 1968. The meeting decided to form a small Committee of parents and guardians to devise ways and means of collecting funds. Appeals for funds have been printed for distribution. We appeal to all our readers for their contribution to this noble cause.

Teachers' Day.

On the Teachers' Day, 5th September the School Captain and the House Captains organised a function to honour their teachers. Each teacher of the Secondary, Primary and K. G. Section was properly garlanded and presented with Khadas. As a token of their great respect for their teachers, each teacher was given a small present. Thereafter Shri P. P. Mukhia along with three from other schools honoured in a public function in the Town Hall.

Landslide Disaster.

The Student Community along with others were affected in the unprecedented landslides in October due to the continuous torrential rains for 62 hours. Some of our students lost their lives, some lost their hearth and home and some lost everything. At the time of the landslides we were on holiday. The School opened on the 26th October but on account of disruption of communications a large number of our Students could not come in time to join their classes. Considering all the difficulties that cropped up as a result of the landslides we had to postpone all our examinations by one week.

Y—Yea doubtless, and I count all things but loss for the excellency of the knowledge of Christ Jesus my Lord: for whom I have suffered the loss of all things, and do count them but refuse, that I may win Christ.

Z—be Zealous therefore and repent. Behold I stand at the door and knock: if any man hear my voice, and open the door, I will come in to him, and will sup with him, and he with me.

Editorial

OF the year 1968, the month of October will remain vividly in the memories of each one of us. Who could ever forget these long hours and days of incessant rain and the tragic consequence of it all? Who ever could have imagined there was such power invested in tiny raindrops? This power pounded the mighty ferro concrete structure of the Teesta Bridge out of existence. This power swept houses and fields, animals and crops off the steep hillsides into oblivion. Many human lives were also tragically lost and we recall here with deep sorrow that six of our own schoolboys perished in such terrible circumstances. We sympathise with the bereaved families.

It's true that water is [illegible] of two gases, hydrogen and oxygen, as all science students are taught. [illegible] ever use again the simile "as weak as water" in our [illegible] essays. [illegible] the strength of the raindrop? Surely in its unity with all its other companions in the swollen streams and torrents the raindrops were were all flowing in the same direction and nothing could stand against their current.

Here we have a parable from nature that is closely tied up with a series of articles submitted by class IX boys. These boys come from different states of the Indian Union and before the disaster they wrote illuminating thumb-nail sketches of their own parts of India. We are glad to publish some of these, remembering now with gratitude how people from distant corners of the land have felt at one with us in the recent disaster and have contributed to the North Bengal Relief Fund. Unity is strength—in the life of a family, a school, or a nation.

Of course it is possible that men may unite for wrong purposes—to bring about evil and not good. If we fail to take the dimension of eternity into our temporal affairs we suffer grave consequences. It is fitting therefore that two senior students have compiled for us a Bible Alphabet, reminding us also of the foundation on which the S. U. M. I. was built. God's Word is still relevant in the modern world with all its tendencies to disunity. Built on this rock, Jesus said, our house (our life) cannot be destroyed by the rains and floods (troubles of the world). Let us be wise and build on the Rock and not upon the sand!

When this edition of SUMITE was planned, paper had become scarce, the press was handicapped through lack of electricity and costs seemed to be rising. Because of this we reluctantly had to reject many good pieces of writing by students, and omit illustrations and photographs this year. Despite this, we hope our readers will enjoy this issue of our School Magazine.

सुमाइट

कालिम्पोंग ।

१९६८

एक आह्वान

२०—ललन प्रसाद, एघारौं श्रेणी (कला)

समस्या आदि पर्वत झैं खड़ाछन् हाम्रा अघाड़ी ।
ख्याल नराखी कम्मर कसी लौ बढ़ौं अघाड़ी ॥
मार्ग यो दुर्गम हिंड़नै नसक्ने हरेस नखाई ।
कष्ट र यातना सहनै पर्ने पसिना बहाई ॥

सम्झेर आफ्नो स्वार्थ मात्र हुम्म हैं हामीले ।
राखेर भेद-भाव एका अर्कामा के पाउँछौं हामीले ?
को जान्छ र यो हाम्रो जीवन कुन दिन जाने हो ।
दुइ दिने हाम्रो जीवन नौका एक दिन त डुब्ने हो ।

मानव देखि दानव भई जीवन यो नगुमाऊ ।
मानवताको सौन्दर्यलाई यसरी नहराऊ ।
ईर्ष्यालाई फाली द्वेश नराखी गरौंन भलोकाम ।
मरेर गए यो विश्वमा रहने छ हाम्रो नाम ।

एक दर्पण

हाम्रा गाऊँले दाज्यू-भाइहरूको जीवनको—

रश बहादुर राई, नवौं श्रेणी

अब त हामी पनि कम छैनौं । हाम्रा-भाइ दिदी-बहिनीहरू बहू संख्या मै विद्वान, विदूषी भइ सकेका छन् । यसरी हामीहरू युगको बदलाई सँगै पाईला चाल्दै अघि बढि रहेका छौं बढ्दिरहेका नै छौं अविराम गतिमा आफ्नोपनलाई लत्याएर परायपनलाई अपनाउँदै । हामीहरू शिक्षित भएको कारणले हाम्रा ओंठले रामायण (लयमा बाँच्न, संगिनी गाउन लजाउन थाल्यो । हाम्रा हातहरू मादल फिट्न, डम्फू समाउनमा अल्छे भइ सके । बरू 'गिटार' को तार भनौं अन्य अजातिय बाजाहरूमा हाम्रा हातहरू निःसंकोच दौडिन्छन् । यस्तै प्रकारले हाम्रो जातीय गहनाहरू एक एक गरी प्रायः सबै हराई सकेकाछन् । यस कुरा कुनाको गाउँहरू-तिर जहाँ हाम्रा दाज्यू-भाइहरू बस्दछन अशिक्षित भएर-तिनीहरूले नै नेपालीपनका गहनाहरू अझै सुरक्षित राखेका छन् । अब हामी तिनीहरूको गाउँले जीवन ।

दिनभरीको अथक परिश्रमबाट साँझमा आफ्ना-आफ्ना घर फर्कन्छन् । त्यसपछि बीठो मसिनो जस्तो चुल्हामा पाकको छ-खाईवरी पुरुषवर्ग नेपाली भाषामा लेखिएको विभिन्न श्लोकका पुस्तक लिएर बत्तीको सहारामा श्लोक हाँक्न थाल्छन् । रामायण लिएर बसे-

तर्छु क्षार समुन्द्र आज सहजै भन्ने इरादा धरी
श्री रामको चरणा रविन्द मनले अत्यन्त चिन्तन गरी
इत्यादि

कसैले फेरि देवी भागवतबाट—

राँगो भएर महिषासुर बीर फेरी
आँखा लाल गराई रिसाएर हेरि ॥
खुट्टाले भूमि खोस्री उफ्री रिसले खेली सिंगौरी तहाँ ।
बोकि पर्वत ल्याई महिषासुरले हान्यो भवानी महाँ ॥
इत्यादि

फेरि नारीवर्ग ढिकी-जाँतोमा बस्सेर गाउन थाल्छन्

संगिनी—

(बाबै र ज्यूको नी तीनतले घर) २
चौत्राले हेर नी बारैको ।
(नारीको जन्म नी के गर्नु दाजै) २
कर्मै र देखि नी हारैको

शान्त वातावरणमा हुर्केका सरल र प्रेम-पूर्ण हृदय भएका गाउँले तरूणी-तन्हेरीहरू प्रेममा बाँधिन्छन् एका-अर्कामा कसिलो प्रकारले यस्तै तरूणी-तन्हेरीहरू गोठालाभाइ भीर पाखा चाहादैं प्रेममा विह्वल भई गाउँछन् लैबरीको भाकामा-एका अर्कामा आफ्नो हृदयको गुनासो पोखाउँछन ।—

युवक— सानो मा सानो बाखरी पाठा लै लै
अघायो पुटुक्कै
म सित कान्छी जान्छयौं नै भने
लै लै चोर बाटो झुटुक्कै

युवती जवाब दिन्छे उही लयमा—

गुराँस फुल्यो, मखमली फुल्यो लै लै
सयपत्री खिलेन ।
तिमी त प्रिय लैजान्छु भन्छौ लै लै
जात भात पो मिलेन

युवक फेरि भन्छ—

यता जा भन्छ उता जा भन्छ
लै लै केराको पातैले
यो मन मिले भई गयो लै लै
के गर्ने जातैले ।

तपाईंहरू हेर्नोस यिनीहरूका जीवन कति आह्लाद-मय कति शोभा दिइरहेको यी दुइले क्लबमा गिटारको धुनमा 'बाल डान्स' गरेर शोभा दिन सक्ला ?

यस्तै प्रकारले तिनीहरूले मकै छर्छन गोड़छन् । समयानुसार खेती गर्छन् अनि असार लाग्छ, चारैतिर धान रोप्ने काम हुन्छ । गाउँका हुने खानेहरूले बेठी (नौ मतीबाजा) लगाएर रोपाई गर्छन् यस्तो रोपाँइमा एउटा विहे खर्च जतिकै खर्च लाग्छ । तरूणी रोपाहारहरू र तन्हेरी बाउसे (हिलो सम्म्याउने मान्छे-हरू हिलो छेपा-छेप गर्दै दिलगी गर्दै काम गर्छन् दर्जीहरू नाच्दै, बजाउँदै, गाउँदै खेतको घनीलाई छेकी-छेकी हिलो छ्याप्छन् । कति रमाइलो बातावरण ।

यिनीहरूको यस्तै व्यस्त जीवनमा फेरि आउँछ वर्षदिनको रमाईलो चाड़-जुन उत्सवमा उनीहरूले आफ्नो थकित र जीर्ण शरीरलाई केही आराम दिन्छन्-सम्पूर्ण पीरहरू भुलेर । सोह्र शरादको दिनदेखि नवमीको दिनसम्म घर घरमा मालश्रीको राग गुञ्जन्छ

यसरी—

जय देवी भैरवी गोरख नाथ दर्शन
देऊ हे भवानिय ।
देवी कालिका भिमश्वरी देऊ
अम्बर दानय ॥
श्री गुह्येश्वरी ज्योति ज्वालामुखि
सिंह चढ़ि चढ़ि आईये ।
डमरू डिमी डिमी हात त्रिशुल
दानव विनाशी बिराजिय ॥

नवमीको दिन मार (पशु बली-देवलाई) हाने पछि मालश्रीको राग एक वर्षको निम्ति फेरि बन्द हुन्छ । अनि दशमीको दिन दही अक्षतले टिको लाउँछन् । यही बेला कसैले वर्षौं बिछोड़िएका अनि टाढ़ाका आफन्त, बन्धु-बान्धव भेट्ने मौका पाँउछन् ।

यो महापर्व पन्ध्र दिन पछाड़ि फेरि अर्को चाड़ आउँछ तिहार । सब भन्दा पहिलो दिन गाई तिहार (औंसीको दिन) आउँछ, अनि गोरू तिहार अनि भाइ तिहार । गाई तिहारको दिन हिन्दू परम्परा अनुसार गाईलाई लक्ष्मी मानेर पुजिईन्छ फूलमाला, टिका इत्यादि गाईलाई लगाई दिएर चार पाउमा ढोगिईन्छ । त्यही बेलुका विशेष अनमोल धातूहरूको पनि पूजा हुन्छ अनि सबैले आशिष माग्छन्—"हे लक्ष्मी तिमी सँधै नै हाम्रो घरमा यसरी नै बास गरि रहू अनि हामीले वर्षेनी तिमीलाई यसरी नै पूज्नु पाऊँ ।" यो पूजा गरिसकेर हाम्रा चेली-बेटीहरू आशिष र शुभकामनाको पोको बोकी घर घर हिंड़छन् —भैलनी खेल्दै ।

भैलनी आयौं आगाना, बड़ारी-कुदारी राखन
औंसीको बार गाई तिहार भैलो
हरियो गोबरले लिपेको, लक्ष्मी पूजा पूजेको
औंसीको बार गाई तिहार भैलो

त्यही औंसीको रात एक झुण्ड मानिसहरू मिली मारूणी सिंगार्छन् यो झुण्डमा एक जना ढुंबारे (जोकर) हुन्छ जसले पाहिँ नाना किसिमको उट्पटाङ्ग अभिनय गरेर मान्छे हँसाउँछ साथै मारूणीलाई नाचनमा साथ दिन्छ । मादलेहरू गाउन थाल्छन् ख्याली लयमा—

हा.....हा.....हाई यमुनैको किनारैमा कासु
र धेनु गाई
हो.....चारै पाऊ सुनैले बँधाई,
(राम रस मुरली गोकूलमा कृष्णले बजाई)३

यस्तै मादलमा किसिम किसिमका धूनहरू सुनिन्छ । जस्तैः—खेली, समला, गर्रा अनि चुड़की । यस्तै प्रकारको मनोरञ्जनमा यो पर्वलाई विदा दिन्छन् ।।

मंगसीरको आगमनमा खेतमा लह लह धान पाकेर चारैतिरको खेतका दृश्य अति मनोहर देखिन्छ । मंगसीर महीनादेखि सबैले कचिया लिएर धान काट्न थाल्छन्-काटिसकेपछि बिटा ओसार्छन् खलामा अनि कुनिऊँ लाऊँछन् । प्रायः

पन्ध्र-बाईस दिन पछि खला लिपेर कुनिऊँ फोर्छन् । खलाको बीचमा एउटा प्वाल खनेर मेहे (एउटा सुद्धिलो-लामो बाँस) गाड़िइन्छ अनि त्यसैको वरिपरि पराल झाँदिछन् । मेहेमा चार-पाँच गोरुहरू बाँधेर वरिपरि पराल माथि घुमाउँछन् । यस्तो क्रियालाई 'दाई' गर्नु भन्छन् । गोरू हाँकनेले गाउँछ—दाइँ वरादो हो मेहेको टुप्पीमा कोयली बसि गो हो—हो

धान माड़िए पछि पराल खला देखि बाहिर फ्याँकिन्छ । खला खालि भए पछि बेलुका एका पट्टि पूरूषवर्गको हूल अर्को पट्टि स्त्रीहरूको हूल हाते माला गरेर नाच्छन् । यो नचाई 'धान नाच' भन्दछन् ।

पूरूष व०— मंगसीर महीनामा गरेको दाइँ ।
हाँस खेल गरूँ कहिले काई ॥
छुईयामा हा हा हा...छुईमा हा...

स्त्री व०— बाल्ले कम्मर भाँच्दैछौ ।
नाँचेका छौं र पो नाँच्दै छौं ॥
छुईमा हा हा हा.....छुईमा...हा..

पूरूष व०— तीन पाने रक्सी बदलमा ।
मरि गए पछि खाबलमा ।
छुईयामा हा हा हा...छुईमा हा...

यो नाँच गाउँमा अरू शुभकार्यको उत्सवमा पनि नाचिन्छ । यी बाहेक हाम्रो नेपालीहरूको डम्फू, रुयाम्ब्रुङ्, मादल, सनाई, ट्याम्को, बाजा, कर्नाल इत्यादि चाहिँदो समयमा उपयोग हुन्छ । यसरी हाम्रा अशिक्षित दाज्यू-भाइहरूले हाम्रो आफ्नोत्व सुरक्षित राखेका छन् भने हामीहरू शिक्षित भएर हामीले यसरी लत्ता छाड्न मुनासिब हो जस्तो लाग्दैन । आखिर हामीले त अशिक्षित दाज्यू-भाइ, दिदी-बहिनीलाई पनि शिक्षित तुल्याउनु पर्छ तब के तिनीहरूले पनि शिक्षित भएर मारूणी नाच, धान नाच नाच्न बिर्सेर 'टुइस्ट', 'रोक एण्ड रोल नगर्लान । अनि हाम्रो जातीय नाच, जातीयगान साथै हाम्रै अस्तित्वको के गति होला ? यो हाम्रो अस्तित्वको बचाऊको निति हामीले ध्यान नदिए कसले गरिदेला ?

यहि थियो मेरो अभिलाषा

शिव शङ्कर अग्रवाल, एघारौं श्रेणी, कला विभाग ।

व्योमको घनघोर कालो बादल
पन्साई नियाल्ने चमचम तारा,
जलधीको तम कराल वक्षस्थल
बाट निकाले मोती सारा ।
यहि थियो मेरो अभिलाषा ।

दुर्गम बनको, सरू-लतिका बिचको
सुन्दर पुष्प बटुल्ने आशा ।
स्वच्छ सरोवर विपुल मरूको
तिर्सना मेट्ने मेरो प्यासा ।
यहि थियो मेरो अभिलाषा ।

मानवको जीवन मधु समीर
राह अनन्त पथ निराशा ।
भाव सबैको जगमा कलमबीर
सकल बन्धु प्रति मेरो श्रेय पिपासा ।
यहि थियो मेरो अभिलाषा ।

अनिश्चित हार

——कालिचाङ्ग लेप्चा, एघारौं श्रेणी 'कला'

यो रमाइलो गाउँ-घर । अनि यो गाउँको रसिलो-हँसिलो युवा-युवतीहरू, मसिना केटा-केटीहरू—लाग्छ भोलि यही गाउँको, समाजको बन्नेछन्—कर्मठ सदस्यहरू ।

र त यिनीहरूलाई उचित बाटोमा लानु-सक्नुपर्छ । राम्रो शिक्षा र चरित्र विकाशको अनुशासनभित्र हुर्काउनुपर्छ ! यही गाउँ-शहरको पाठशालाहरूमा—यही गाउँ-शहरको दवाईखाना-हरूमा यिनीहरूलाई मोलिका दिनहरूमा काम गर्नु लाउनुसक्नुपर्छ । असल गुरु-गुरुमा, वकिल डाक्टर, नेता बनाउनु सक्नु पर्छ ।

यसोर केही परसम्म सोचिदिएका हाम्रा गाउँले बाबु-आमाहरूले आ २ आफ्नो छोरा-छोरीहरूलाई उचित शिक्षा दिनुमा सक्दो प्रयास गरिरहेकाछन् । मध्ये चन्द्रको आमा र बाबु एक हुन । एकमात्र छोरो चन्द्र-आमा बाबुदुवैको प्यारो । आमा घरमै बस्छे । बेलुकी थाकेर घरमा आउँछ-र छोरो चन्द्रलाई सुम्सुम्यार चुमिदिन्छ गालाभरिभरि! कहिले खल्लो ठूटे दाह्रीले छोराको गालालाई खोसिदिन्छ-भुतुक्क हुन्छ, सानो केटा र पुगिदन्छ आमाको काखमा—

* * *

"तारा ! यहाँ आइज त, छिट्टो खितिक्पाले अण्डा पार्नु-आँटेछ । हामी घर बनाइदिऊ न ल !!" उसकै उमेरको छिमेकीको छोरी तारा-लाई चन्द्रले बोलाउँछ ।

तारा छेवैमा आउँछे र प्रश्नमा सोधि-दिन्छे—'खोई ! ए ल ! बीचमा ढुंगाले बारी-दिऊ । हुन्छ हगि त्यति गर्दा प्रत्युत्तरमा तारा चन्द्रलाई भन्छे ।

"चन्द्र ! छिट्टो आऊ ल ! कति राम्रो पुतली ! ऊ त्यो गुलाबको फूलमाथि । समाती देऊ न.....समाती देऊ न ।" तारा यसै भनी दंग्याउँछे चन्द्रलाई । प्रयासमा चन्द्र दगुरि-दिन्छ तर पुतली उड्ेर परको जिनिया फूलमाथि चुम्नलागिसकेको हुन्छ । तारा चन्द्रको असफल प्रयासमा हाँसिदिन्छे—त्यो फूल गुलाब भैं । रातो गाला—त्यो जिनिया फूलको रंगजस्तै बनाएर चन्द्र अर्कोतिर लाग्छ ।

\+ \+ \+

'आमा ! अलिकति चिनी देऊ न !'

'के गर्नु, चिनी तँलाई !!'

'देउ न अलिकति ।' ढिपी गरेर चन्द्र आमालाई चिनी माँग्छ र दोबाटोमा गएर कमिलाहरूलाई बाँटिदिँदै बसिरहन्छ—ठूलो टाउको भएको कमिला आउँदा तीन-चारवटा चिनीका मसिना दानाहरू छरिदिन्छ र खुशी हुन्छ चन्द्र । घरिघरि दुइ विपरीत दिशातिरबाट आएने—जाने कमिलाहरूको मिलापमा चन्द्रले के के सोचिदिन्छ.....।

यस्तरी यो चन्द्र यस्तै कीरा-फटेंग्राहरूसंग खुबै खेल्न चाहन्छ । 'पानी छेपूवा ! पानी छेपूवा !' भन्दै कराउँदै पानी छेपूवालाई पक्रीदिनु उ तम्सिन्छ । कहिले घरपरतिरको सानो खहरेमा गएर गड्ेला, झिंगे माछा, गंगटाहरू पक्रेर ल्याउँछ—र खेलाइरहन्छ । यतिबेला उसलाई एउटा सानो 'बायोलोजिष्ट' भने सुहाउँछ ।

समय सुस्त चिल्लिँदै जान्छ । चन्द्र पनि अब एक युवा बन्यो । उसको सानैदेखि कीरा, फटेंग्रा मीत हुँदा र उसको झुकाउलाई नियाल्दा उसको आमा-बाबुले उसलाई 'विज्ञान' पढ़ाउने इच्छा गर्‍यो र पढ़ायो पनि। चन्द्र पनि खुशीले रमायो । साँच्चै उसको शुद्ध विवेक र बुद्धि देख्दा सबैले उसलाई तारीफ गर्दथ्यो । स्कूलका गुरुहरूले पनि...।

चन्द्रले नौ दश श्रेणी विज्ञानमानै पढ़ेर पास गर्‍यो अम्बल दर्जामा । उसको आमा

बाबुको नेपाली छाती फुलेको थियो—छोराको काममा । एघारौं श्रेणी पनि पढ्यो--परीक्षा आयो—फेरि पनि उ परीक्षामा प्रथम भयो—। बधाईको पत्रहरू पनि आयो....

तर सुनौलो विद्यार्थी जीवनको परिभाषा चाहे नपाई सकियो दुइ तीन महीनापछि मात्र उसले यो कुरा चाल पायो ।

अब कालेजको सपना देख्दै त्यो सपना कसरी विपनामा परिवर्त्तन हुन्छ भनी छट्पटिरह्यो । उसको कतिपय साथीहरू कोही कलकत्ता त कोही दार्जीलिङ हिंड़े । चन्द्र मात्र अझसम्म दोधारमा छ—'फरदर स्टडी' बारेमा । उसले चाहेको छ अझै पढ़िदिनु किनकि उसले सानैमा एउटा 'बायलोजिष्ट' बन्ने उद्देश्य जीवनमा लिइसकेको छ । नभए पनि एउटा डाक्टर । गाउँको निम्ति विशेषतः—

उद्देश्य महान थियो चन्द्रको तर क्षेत्र साँगुरियो, घरको गरीबीले । एउटा यस्तरी हाम्रो भावी 'बर्न बायोलोजिष्ट' बाध्य भयो—हाम्रै समाजमा एउटा साधारण भन्दा पनि साधारण किरानी बनेर जिन्दगी व्यतित गर्नुमा ।

"छिः हाम्रो भाग्य—!" एकपल्ट चन्द्रको शैशवकालको सखी तारालै चन्द्रलाई पत्र लेख्दा यो वाक्य पनि गाभेकी थिई । किनकि तारालै जानेकी थिई चन्द्रको उद्देश्य । डुबैको उद्देश्य एउटै थियो—तर उता तारापनि—

यस्तै यस्तै मुक्काहरूको सामना गर्न पुगी । फलाफलमा ऊ एउटी 'विज्ञान' मा त ग्रेजुएट बन्न पुगी—तर पनि त्यो 'बायोलोजिष्ट' बनिने उद्देश्यमा हार खानपुगी...!।

यसरी अनिश्चित हारमा चम्किनु चाहने चन्द्र तारा चम्किनु नपाई उनीहरूको आकाश जस्तो चौड़ा क्षेत्रमा सिर्फ कालो बादलको डल्लाहरू पोकोपरिदियो ॥

---

५ अक्टोबर

कर्ण बहादुर चामलिङ, दशौं श्रेणी 'ए'

आलो रहोस् हरदिलभित्र त्यो ५ अक्टोबर,
संझी आँसु झर्ने रातको तेस्रो प्रहर ।
मुल्दै थियौं सपनाबिच, अनभिज्ञ हामी मान्छेहरू ।
भुलेका थियौं पीरहरूलाई, सजाई स्वप्न-महलहरू ।
संझेनौं यस्तो, उल्कालाई, बुझेनौं दैव-लीलालाई ।
व्युझि हेर्दा पायौं विहान, डुबेको आँसुमा-आफैलाई ।
सुन्दर धरती पहरा बनेको, घरभित्रै चिहान सज्यो ।
वारीपारी रहेनकेही, चैन यहाँ लौ पैहोले गज्यो ।
कोहि भन्छन् घरमेरी छैन, भन्ये कति हराएँ सन्तान ।
गयो जीवन अकालमहा, भयो दैवलाई जीवन-दान ।
सुखी जीवनलाई, शोकित पाच्यो, जगत, जमीन,
जीवनै माच्यो ।
थाह थिएन मानवलाई यी सब, मौन धरतीलाई नरक-
बनायो ।
एक होइन हजार-आत्मा भीर, पहरा महा तड़पयो ।
मानवताको साँचो नाता, पैहोले यहाँ तोड़ी लग्यो ।
आलो रहोस् हरदिलभित्र त्यो ५ अक्टोबर ।
संझी संझी आँसु झर्ने, रातको तेस्रो प्रहर ।

"घटना"

शोभ बहादुर बस्नेत, एधारै श्रेणी (विज्ञान)

असारको दिन बेलुकी पाँच बजेको हुँदो हो, कुइरोले संसारलाई छोपेको जस्तो थियो । गोली खेलेर एक त थाकेको अर्को हारेकोले गर्दा मेरो निम्ति प्रकृति नै रोएको जस्तो थियो । म मेरो समान लिएर बासस्थान तर्फ एक घुनमा हिंड़े सायद कतिले मलाई के भने म जान्दिन, एक घुनमा हिंड़ेकोले एकै छिनमा म घर पुगेछु ।

हतार हतार भिजेको लुगा खोल्दै थिएँ, त्यतै नै बेला डोमाले "दाज्यू चिया" भन्दा म झसङ्ग भएँ । हतार हतार "राख डोमा" भनेर म मुसुक्क हाँसे । ठ्वास्स मोमोको गन्ध मेरो नाकमा आएर ठोकिन लाग्यो, बाफ आउँदै गरेको मोमोमा मेरा आँखा गाड़िए । पानीले भिजेकोले गर्दा टाउकोबाट पानी तप तप गर्दै झर्दै थियो र झाड़नले पुछन् मात्र लागेको थिए डोमाले मुस्कुराएर "दाज्यू गोली कसले जित्यो ?" प्रश्न गरिन् । भर्खरै डोमाको घरमा सरेको कारणले उ सित राम्रो बोल-चाल पनि नभए-कोले र नौलो भएको कारणले मैले हाँस्दै जवाब दिए "बहिनी एक गोलले हार्नु पऱ्यो तर हारेता पनि मानिसहरूले हाम्रो खेलको खुबै प्रशंसा गरे । डोमा चुप चाप एकहोरिएर मेरा कुरा सुनिरहेकी थिई । एकासी "अपुइ ! दाजू धुँड़ामा के भयो रगतपो आउँदै रहेछ" भन्दा र उसको माया म प्रति भासिएको झलकले मलाई एक प्रकारको बनायो । र मैले भनें "आज त बहिनी हुनसम्म भयो" विपक्षका एक खेलाड़ीले गोली सगै Net भित्र झण्डै हाल्यो र त्यस बखत लागेछ । भन्दा भन्दै डोमाले पर्ख है दाजू म दवाई ल्याउँछु भनेर गइन् र एकै छिनमा दवाई र बेण्डीस लिएर नधोइ कन बेण्डीसले मेरो घाउ बाँधिदिइन् म हेरेको हेरेकै भएँ । त्यतो गरी सकेर "दाज्यू चिया पिउनु होस्" भनेर गइन् । होकरायोले पाकेरा निले झैं मैले ६ वटा मोमो निली सकें र चिया स्वाट्ट पार्दा पार्दै घरको म लिक्को आवाजले मेरो मुटु काम्न लाग्यो, मैले सम्झे कि डोमाको र मेरो विषयमा... ... यति सोच्दै सोच्दै मालिकले मर कोठाको देखमा आएर भने । "भाइ म पिक्चर जाँदै छु डोमालाई अलिक काम अराएको छु सघाईदेउ है" भन्दा मेरो मन दुक्क भयो । यति भनी उनी बाटा लागे

एक छिन पछि डोमा आएर भन्न लागिन् "दाज्यू ! मलाई सहायता गर्नु पर्छ है ! नरिसाउनु होला" भनेर आलमारीबाट एउटा बोतल र एउटा डाढु आकारको जिनीस लिएर आइन् र मलाई दिँदै भनिन् "दाज्यू आपाले काम अराउनु भएको छ यो Tick Twenty सबै कोठामा लगाउनु भनेर" भन्दा मैले Tick Twenty को बोतल र Pump हातमा लिएँ । अनि दुवै जना आपा सुत्ने कोठामा पस्यौं । हुन पनि हो तो दुश्मन "उडुस" जापानका लड़ाकु सिपाही र चीनियाँका तेज फाइटर जस्ता लामखुट्टेलाई साँच्दा ता साँच्चै जाँगर आउने पनि । दुवै मिलेर चेप्टे माथि हम्ला गऱ्यौं र त्यहाँको जगहलाई आफ्नो कब्जा चीनिया मामाले टिबेटमा गरे त्यसरी हामीले पनि लियौं र अर्को कोठामा मिसिनगनले जसरी मामा चीनियाहरू-लाई हाम्रा वीर गोर्खाली दाज्यूहरूले १९६२ सालमा लद्दाखमा भुटे त्यस्तै मैले पनि चेप्टेहरूलाई Tick Twenty ले भुटें । मेरो रगत तातिदै आएको थियो मैले कुना काप्चा भुटेको देख्दा डोमाले मलाई साँच्चै कत्ति वीर भनिन् होली ।

दुवै जना मेरो कोठामा पस्यो मेरा कमराका लुगा र बाकस पन्साउन लाग्यौ । मैले मेरो खाट अलिक उचालेर अर्को पट्टि सारें । जब खाट पन्साएँ त्यस बखत डोमाका आँखा खाट मुनी भएका लुगाको टुक्रा र कागजमा परेछन् "पर्ख है दाजू ! भनेर उठाउन के लागेकी थिइन् एक्कासी कहालिएर "दाजू कत्रो साँप" भनेर मलाई अगालो मार्न लाग्दा मेरो रगत र सारा शरीर रापियो । उसको मुटुको धड़कन मैले राम्ररी विचार्न सके । अनि म अघि बड़े साच्चै साँप मेरो आङ जिरीङ्ग भयो । दाजू गुर्वे पो हो त भन्दा मेरो झन मुटुमा चिसो पऱ्यो, साच्चै गुर्वे । पर्ख है भनी म बाहिर गए एउटा गत्तिलो बाँसको भाटा लिएर आएँ अनि डराउँदै मैले मेरो घड़ी हातबाट निकालेर डोमालाई समात्न दिएँ । डोमा डरले काम्दै होसियार है दाजू टुक्क्ष नाइ !

मैले कमेजको बाउला माथि सारेर कि तँ मरिस कि मँ भनेर साँप तिर जाइलागें र जोड़ले मच्चाएर एकै पल्टमा मार्ने हिसाबले कसे । बाँसको भाटा दुइ टुक्रा भयो साँप चलेन । डोमा चकित् भएर एकै पल्टमा खुत्रुकै मऱ्यो कि क्या हो चलमालाउँदैन त दाजू "मैले भने यत्रो जोड़ले हिर्काए कि एकै पल्टमा मार्ने गरी" भनेर म काँप्दै छेउमा आँखा पुऱ्याएर हेरेको त साँप त कहाँ हो रहेछ र दाजूले मलाई दिनु भएको थोत्रे टाई पो रहेछ ॥

' रे नी '

र०—बलदेव सिंह,
एघारौं श्रेणी—कला ।

बोल्ने, नबोले,
फर्तीरे, कपटी,
यहाँ सबैको
'भाव छ' रे नी ?
होस् नहोस्
माँग्दा नदिए
जेहुकै होस्
'भैंसी लब्छ' रे नी ?
गोर्खाली हाइटमा
ल्यो मिनी स्कट
लेडिस, जेन्टसमा,
टाइटको फाइट,
यो चाहिं भएन रे नी ?
भनेको कुरा
न पत्याउदा खेरी
सबैको मुखमा
के हो नी यस्तो
'ए ! लु....रे नी ।
दाज्यु, भाइ,
आफ्नो, बिरानो,
जोसुकै होस्
सबैलाई हक्को रे नी ?
ठिटा-ठिटी माझ
कमीजको झगड़ा,
सोह इन्चलाई
तेहको हमला
'अल सेकेण्ड' भए रे नी ?
मैले के बिराएँ
भाइ भनी बोलाएँ
हेलेन बहिनीले
चश्माबाट आँखा तरी—
आइ एम सरी,
'अनु पनि भएन' रे नी ?

पैह्रो एक ग्रामिणको चित्कार ।

पुष्प कुमार राई, एघारौ श्रेणी

२ अक्टोबर प्रायः ६ बजे बेलुकीदेखि ५ अक्टोबर बिहान प्रायः ६ बजेसम्मको भिषण अविराम झरीले कालिम्पोंगको प्रायः प्रत्येक क्षेत्रमा आतङ्क फैलाएको छ ।

कृषकहरू उसको सर्वस्व, हरि खेतवारीमा कलकलाउँदा फसलहरू देखेर मुग्ध हुन्थे, चराऽ चर त्यहाँ नाच्थे; खेल्थे, गाउँथे तर.. आज यो सारा आशारूपी महलहरू भत्केर त्यहाँ श्मसान छाएको छ—डरलाग्दो श्मशान । पैह्रोले बगाएर ल्याएका महान चट्टानहरूले उसको घरलाई पूर्ण-रूपले आफ्नो वक्षस्थलमा लुकाएको छ । साधारणतः घरलाई देख्न पनि सकिदैन ।

अक्टोबर ४ ता: बेलुकी—घनघोर वर्षा अझ नथामिएको देख्दा उसलाई भयंकर डर प्रतीत हुन्छ—मुटु जोड़संग धड़कन्छ—अज्ञातै काम्न थाल्छ । उसको घर अरूको भन्दा केही राम्रो ठाउँमा हुनाले गाउँका धेरै परिवार पैह्रोको डरले प्राण बचाउन उसकोमा आएको छ । सब सुतेको छैन—भगवानको नाम सबै लिन्छ—मन-मनै ।

'यो पानीले कुनै ठूलो उल्का त गर्ने हो' कसैले निस्तब्धतालाई भंग गर्दै बोल्छ । सबैले त्यस व्यक्तिपट्टि नजर फिराउँछ फेरि—शान्त...। केवल बाहिरको घनघोर वर्षाको दर-र-र-र एकहोरो शब्द...। करीब रात्रीको एघार बजे—त्यही बिचमा पाल्रे कुकुर सिकुवामा "कुँ-ऊ-ऊ-ऊ" गरेर मनै अमीलो पारी रूंन्छ । तब झिलिक्....चुक घोप्टाएको, अन्धकारमय रात्रीलाई उज्यालो बनाउँदै बिजुली चम्कन्छ । फेरि घढ़म्म ड-र-र-र को गगनभेदी आवाजले झसङ्ग भएर सब बाहिर बरण्डामा निस्केर हेर्छ पारीपट्टि....।

बिजुलीको झिलिक्को छोटो प्रकाशमा सबैले देख्छ—माहिला मंगरको घर माथिको डाँड़ा झरेर घर, गाई-वस्तु सब मेलसित रेली खोला-तिर झर्दै गरेको । तिनीहरूको चित्कार वर्षाको ध्वनिभित्र विलिन हुन नसकेर पर्वत कन्दराहरू-तिर पनि ठोकिन्छ । त्यतिकै बिलाउँछ—अन्त-सम्मको लागि ।

गोला र बन्दूकको पर्राको पर्वाह नगरी दुर्गमाथि चढ़ी दुर्गै खसालेर असंख्य शत्रुहरूलाई यमपुरीको बाटो नाप्न लाउने हाम्रो बीर सन्तान-हरू यस्तो दृश्य हेर्न नसकी आँसु चुहाउँछन ।

फेरि एकैछिनमा घ-ट-ट-ट-ट-ट गरेर घरको पूर्वपट्टि दुइ सौ गज टाढ़ोबाट भयंकर बाड़ी जान्छ । सुन्तलाको बोटहरू सर-र-ऊ-र-ड गर्दै जान्छ ओह्रालै...। फेरि गड़-ड़-ड़-ड़ गर्छ—घर थ-र-र-र हल्छ—पैह्रोले हल्लाएर । आईमाई-हरू डरले आत्तिन्छ । "भूईचालो हो—केही पनि होइन" भनी घरको बाबुले भनिदिन्छ । पुरूषको अविचलित हृदयले असत्य सान्त्वना दिने कोशिष गर्छ ।

"दाज्यू, चिया कति ? एक गिलास ?" भन्ने चर्को स्वरले उ झसंग हुन्छ । उसले आफै-लाई चिया दोकानमा पाउँछ । सपना जस्तो लाग्छ । सपना हो कि विपना भनेर आफैलाई चिमोट्छ । 'हो दुख्यो' विपनैरहेछ । अहो! के साह्रो तिर्खा लागेको । दुइ दिनदेखि पानी पनि उसले पिएको छैन ।

"हन छिटो भन्नोसन्, कि नखाने ?" भन्दै गरेको मैलो झुत्रे केटामा उसको नजर अड़िन्छ ।

तब उ वास्तविकतामा उत्री, म त चिया खानु आएको पो भन्ने सम्झी "अँ एक गिलास" भनिदिन्छ । छेऊछाऊका मानिसहरू त्यस मानिसको भावभंगीलाई हेरेर मुसुमुसु हाँसिदिन्छ । ती मूर्खहरूलाई के थाह उसको दिलको आगोको विषय ।

उ सम्झन्छ—ए हो त आज म बजार आएको—रेलो खोला पार गरेर—जवर्जस्ती । अनायास उसको हात तलतिर झरेर खुट्टा सुम-सुम्याऊन पुग्छ । कुनै घावतिर ठक्कर खाँदा "आय्या !" भनी उ झसंग हुन्छ । सम्झन्छ, ए पैह्रोदेखि भाग्दा आएर लागेको ढुंगाको घाउ पो रहेछ ।

उ सम्झन्छ । त्यही शुक्रवार । रातको करीब एक-दुई बजे उसकी घरको माथिको भयंकर पहरा झरेर घर धूलो पारेको । उसको परिवार साथै उसको घरमा आउने सब गाउँले-हरूको आकस्मिक निधन । भागूँ भनेर संघारमा मात्र निस्केको हुन्छ, पैह्रोले छोपिहाल्छ । सानो दुधे बालक बोकेर उ अघिअघि र उसकी धर्मपत्नी पछिपछि थिईन् । यतिकैमा पैह्रो यम-राजको रूपलिएर प्रलय मचाउँदै आइपुग्छ । एउटा ढुंगाको आघातले उ लड्छ फिला छाम्दै । हातको नानी उछिटिन्छ—उ बेहोश हुन्छ ।

तीन चार घण्टाको मुर्छित अवस्थाबाट उ होशमा आउँछ । देख्छ—उसैको छेउमा उसको स्वास्नी 'पूर्णिमा' छोरीसित मरिरहेकी मृत पत्नीको टाउको उसकै खुट्टामाथिबाट परिरहेकोरहेछ । उसको सानो छोराको हात अझै उतिरै सहायताको निम्ति उठिरहेको रहेछ ।

× × ×

कुनै शब्दको कारणले उ झसंग हुन्छ । उसले देख्छ अघिकै केटा उसको अघि चिया दिएर उभिरहेकोरहेछ । त्यस केटाको प्रश्नसूचक दृष्टि उतिर थियो ।

"खाजा के खाने ?" भनेर केटोले प्रश्न दोहोऱ्याउँदा उसको मुखबाट अनायासै "कुन्नि ?" मात्र निस्कन्छ । त्यहाँका सब मानिसहरू गल–ल–ल हाँसिदिन्छ । चिया पिउन आएका, यौवना-वस्थामा उत्री, भर्खर फक्राएका एक हूल युवती-हरू पनि हाँसोमा हाँसो थपेर, खिसी गरेर झन मृतप्रायः तुल्याईदिन्छ । "हन तिमी आफैं खाजा खाने फेरि किन "कुन्नी ?" भनेको भन्दा पो उसको होस खुल्छ । उसले हेर्छ, सबैको नयनहरू उसैमा अड्डिएको । उ हाँसोको पात्र बन्न लागिसकेछ । तब उ होसमा आएर खाजा मागी खान्छ ।

त्यहाँका कति मानिसहरूले "के भयो दाज्यू?" सोध्ने दृष्टता देखाउँछ । उ "केही पनि भएको छैन" भनिदिन्छ । तर उसको वाक्यमा असत्यता लुकेको छ भनी उसको अवस्थालेनै स्पष्ट हुन्छ ।

हाम्रो नेपाली जातिको यो कस्तो गुण । उसको सर्वस्व नाश भएर पनि उ "केही पनि भएको छैन" भन्न हिचकिचाउँदैन । उ अलाप-विलाप गर्नुको सट्टामा, दुःखलाई मनैमा राखी हिंड्रिरहेको हुन्छ । उसलाई पूर्ण रूपले थाहा छ यो निष्ठुर समाजको सामु उसको दर्दभरी करूणाहरूको मूल्य सिर्फ हाँसो हुनेछ, उसको चित्कार र आर्तनादहरूको मूल्य शुन्यभित्रै सिमित रहनेछ । तब उ "केही पनि भएको छैन" भनिदिन्छ ।

उ सम्झन्छ, भर्खरै दुई तीन जना मान्छे र उ मिलेर उसको मृत जहानहरूलाई पुरपार पारेको । सरकारी आज्ञा नपाइन्जेल ती मृत शरीरलाई त्यतिकै राख्नु पर्दा स्यालहरूले उसको मायालुको कान र गालाहरू खाइदिएछ । छोराको नाक, मुखबाट निस्केको कालो भइसकेको रगत ! आ हा हा ! कस्तो दृश्य । घर श्मसानमा पूर्ण–

(शेषाँश १८ पृष्ठमा)

असफलता—एक आवेश

गोपाल भक्त क्षेत्री, आठौं श्रेणी

शुन्य कोठा खिड़कीहरू पनि खुल्ला । खिड़कीबाट हावा बहेर टेबलका खाता किताबहरू फर.....गरिरहेका । कोठामा निस्तब्धता छाएको छ मानौं औंसीको रात । जब बिमल साँझमा स्कूलदेखि थकित भएर आफ्नो कोठामा प्रवेश गऱ्यो उसलाई एकदमै डर लाग्यो । हतार२ उसले टुकी जलायो । खिड़की खुला बाहिरबाट चिसो हावा बहिरहेको त्यो हावाले बिमललाई नराम्रो [सन्देश सुनाइरहेको जस्तो । बिमलले हतार-हतार आफ्ना चीजहरूमा नजर लगायो तर चीजहरू आफ्ना आफ्ना ठाउँमा ठीक छन् बल उसले शान्तिको लामो श्वास फेऱ्यो । उसले आफ्नो वस्त्र फेरिवरि पलङमा सुतेर विचार गर्न लाग्यो । धेरै बेर उसलाई निद्रा लागेन कारण आज वार्षिक परीक्षाको नतिजा सुनाएको थियो । श्रेणी आठको वार्षिक परीक्षामा अवतिर्ण भएकोले उसले अभिलोपनको अनुभव गर्दैथ्यो । उसलाई के सूर चढ़्यो, राती नै उ त्यहाँबाट भाग्ने तत्पर भयो । बिमलका माता, पिता त्यो रात मामाका घरमा वर्त हुनाले त्यहाँ गएका थिए बिमललाई घरमा छाड़ेर । बिमल कहीं जानलाई कम्मर कस्यो, नकसोस पनि कसरी र । उसका पिता जङ्गबहादुर एकदमै झोंकी थिए बाँते पिच्छे झांपट लाउने स्वालका । बिमल एकदमै अफशोस छ, अब भयो असफलता पिताको समक्ष कसरी भन्ने । घरको आर्थिक अवस्था पनि राम्रो छैन फेरि भएन मेरो असफलता । पढ़ाईको निम्ति पिताले गरेको कठोर परिश्रम आना सुकी गरेर स्कूलको फिस तिरेका, भएन फाल्टू काम नलगाई एउटै छोरो मात्रै त हो, भनेर पाठ धोक्क लगाएको र पनि असफल ! उसलाई अनेक किसिमका कुराहरूले खिन्न बनायो किन म फेल भएको तर के गर्नु फेल त भैगएँ—अब अफशोस के गर्नु र ? हुगी सक्यो बाटो देख्यो मात्र हो । जे होस् म आजै घर छाड़ेर टाढ़ो जान्छु । घरमा बस्यो माता, पिता-लाई उदास बनायो मलाई फायदानै छैन । बिमलले आफ्नो लुगाहरू झोलामा हालेर बाहिर निस्क्यो । चारै तिर अन्धकारको साम्राज्य छ । बिमलले पछाड़ी फर्केर आफ्नो घरलाई एक नजर लगायो । नियास्रोपन अनुभव गर्दै बिमल उद्देश्यहीन भएर बाटैबाट हिँड़न थाल्यो । भोलिपल्ट बिमल आफ्नो साथी हेमन्तको घरमा पुग्यो जुन साथी उसको एकै कक्षाको थियो । बिमल हेमन्तको भेट भयो । हेमन्त छक्क पऱ्यो "साथी यति बेला कहाँबाट आएको कि साथी घरबाट असफलत नतिजाको कारणले घर छाड़ेर हिड़ेको" भन्दै हेमन्तले भन्यो नभनोस् पनि कसरी हिज वार्षिक परीक्षाको नतिजा सुनाएको थियो । बिमल असफल नभएको भए सधैं बिमल आउँदा केही चीज लिएर नआउने तर आज झोला औ उसले आएको लुगाबाट प्रष्ट गरायो कि बिमल चाँहि टाढ़ा बरालिन जाँदैछ भनेर ।

"हन बोल्नु हवस् न साथी कता जानु भएको ?" हेमन्तले भन्दा पो बिमल कल्पना-बाट सम्हालिन्दै—

"होइन साथी नसोध्नु हवस् म उद्देश्यहीन भएर हिड़दैछु मलाई थाहा छैन कता जाँदैछु, किन जाँदैछु" बिमल बोल्यो ।

"तेसो होइन साथी तपाईं परीक्षामा एक पटक अवतिर्ण हुँदा यस्तो प्रश्न उठेको कहाँ जानु पर्ने, किन जाँदैछु, उद्देश्यहीन यी कुरा-हरू तपाईंले सम्झनु ठूलो भूल छ । मानिसलाई

जस्मै अनुभव हुनु पर्छ, यदि तपाईंले चिनी मात्रै खानु भयो भने भन्नु हुदस् त तपाईंलाई नूनको स्वाद थाहा हुन्छ ? र हो यसैकारण मानिसले अनेक ठोकर खानु पर्छ कहिले सफल कहिले असफल, कहिले दुःख कहिले सुख कहिले भोक कहिले तिर्खा औ कहिले रुवाई र कहिले हँसाई । हो यिनै कुराहरूलाई सामना गर्नु नै जीवन व्यतीत गर्नु अनि जस्ले यी समस्याहरूको सामना गर्छ तेसैलाई मानिस भनिन्छ । जीवनमा खाली सुख भोग औ सफलता मात्रै भयो भने त्यसलाई जीवन भनिन्दैन यसकारण खास जीवन व्यतीत मानिसले गर्नु हो भने यी कुराहरूको अनुभव हुनु पर्छ । साथी म त भन्छु तपाईंले फेरि पढ़ाई विषयमा कम्मर कस" हेमन्तले एकै स्वासमा भनी सिध्यायो । साथीको शिक्षापूर्ण वचन सुनेर बिमल अवाक भयो । बिमलले सम्झ्यो साँच्चैनै हेमन्त साथीले भनेका कुराहरू सोह्रै आना ठीक छन् । फेरि भएन हेमन्त, बिमल भन्दा निकै अनुभवी छ सातौं श्रेणीमा दुइ पल्टसम्म बोझा थियो र पनि तेस्रो पल्ट सफलता प्राप्त गरेको थियो त्यै पनि प्रथम दर्जामा । झन आठमा त भन्नै नपर्ने प्रथम दर्जामानै पास गरेको थियो ।

हेमन्तले जति कुराहरू साथीको हैसियतमा बिमललाई भन्यो, सबै उसको चतमा पस्यो यहाँसम्म कि बिमल घर फर्कने विचार गर्‍यो ।

"साँच्चै नै साथी तपाईंले आज मलाई आँखा खुलाई दिनु भयो । जसरी मालीले पानीहालेर फूलहरूलाई नयाँ स्वास दिन्छ त्यसरी नै तपाईंले मलाई नयाँ जोश, आशा र उमङ्ग दिनु भयो । मलाई थाहा थिएन म त ठूलो भ्रममा परि सकेकोरहेछु, यदि साथी तपाईंले यी शिक्षा पूर्ण शब्दहरू नभनेको भए सायद मैले कस्तो दुःख, कष्ट र आपदमा पर्ने थिए होला । अब मेरा आँखा खुले । म माता, पिता समक्ष गई क्षमा माँग्ने छु र फेरि पढ़नमा ध्यान दिने छु" भनेर, बिमलले लामो श्वास फेर्‍यो

"यो संसारमा हामीहरूलाई जीउनुको लागि हामीहरूलाई शिक्षाको अभाव छ । यसकारण हामीहरूले विशेष शिक्षा सम्बन्धी विषयमा ध्यान दिनु पर्छ र हाम्रो संस्कृति जाति र देशको उत्तरोत्तर उन्नति हुने सम्भावना हुन्छ ।" भनी हेमन्तले भन्यो ।

हेमन्तले जति शब्द भन्यो त्यो बिमललाई आज अमृत सरी भयो । बिमलले मनमनै सम्झ्यो कि ज्ञानी साथी यस्तै साथीहरूको पक्ष लागे मेरो अवश्य भलाई हुनेछ ।

"अब साथी म घर फर्किनु पर्‍यो" बिमल बोल्यो साथीलाई आफ्ले भनेका शब्दहरूले प्रभाव पार्दा हेमन्त मनमनै रमायो ।

"हुन्छ साथी घरजानु होस् माता, पिता-देखि क्षमा मांगनु होस् । उनीहरूले तपाईंलाई यो सानो भूलको लागि क्षमा गर्नेछन्"—हेमन्तले भन्यो ।

"हुन्छ साथी म जान्छु" बिमल बोल्यो ।

"हवस् तर खानापीना खाईवरि जानु पर्छ हेमन्तले भन्यो । खानापीना खाईवरि बिमल बाटो लाग्यो । बाटामा के के सोच्दै बिमल हिंड़िरह्यो । उसका मनमा अनेक किसिमका प्रश्न उठे किन चाहि म घर छाड़ेर हिंड़ेको होला । आफैले आफैलाई धिकार्दै बिमल कदम बड़ाइ रहेको छ । म अनुतिर्ण भएँ त के भयो, अब म उतीर्ण हुने कोशिष गर्नेछु । असफल नभई सफलताको मूल्य नै नजानिने रहेछ । जे होस् मलाई घेर घोर अनुभव भयो । अब यसो म आफ्नो पढ़ाई विषयमा ध्यान दिनेछु । बिमल घरमा पुग्यो सरासर आफ्नो कोठामा गयो । माता, पिता मामाको घरदेखि अघिनै आएका रहेछन् । बिमल डरले आफ्नो कोठामा चुपचाप भएर बस्यो । बिमल आएको देखेर उसका पिता जङ्गबहादुर र माता पनि उसको कोठामा आए ।

तँ कहाँ गएको थिइस् घरमा बस्छहोला भनेर हामी उता गयौं बड़ा तँ चाँहि बरालिने कोठामा पस्ने साथ जङ्गबहादुरले भन्यो। बिमल एकदमै चुपचाप बस्यो।

"बिमल परीक्षामा तँ के भइस्" जङ्ग बहादुरले छोटो प्रश्न गरे।
"फेल भएँ" बिमलले डराउँदै जवाब दियो।

फेल भन्न साथ बुढ़ाको कनसिरी तातिएर आयो। तर के गर्नु फेल त भै गयो। जङ्गबहादुरले गाली गरे तर पिटेनन् कारण मनका भावनाको अवस्था राम्रो त्यस समयमा। गाली गरे पश्चात बूढ़ाले अर्ती दिन थाले, राम्रो पढ़नु, पढ़ाउँदा कस्तो दुःख भोगेको छु बूढ़ाले जम्मै भन्यो।

पिताले अर्ती दिएको बिमलले बुझ्यो र आफूले खास गर्नु पर्ने कर्तव्यमा कहीँल्यै पछि नहट्ने भयो। कर्तव्य जस्ले पूरा गर्छ त्यसले सफलता प्राप्त गर्न सक्छ। बिमलले पढ़ाईमा विशेष ध्यान दिएकोले सफलता प्राप्त गर्न सक्यो र उसका आङमा घाँम लाग्यो कहिल्यै नअस्ताउने गरी।

किन ?

र०—खड़ानन्द शेर्मा, एघारौं श्रेणी, 'कला'

१। दाज्यू भाइ दिदी बहिनो,
गर्नु पर्ने कर्तव्य सोच
देशको अवस्था जान्दा जान्दै—
यसतो बियांलो गर्छौं देख्ता किन ?

२। यही भूमिमा जन्म लिएर
पढ़ी गुणी विद्वान बन्यौं,
आफ्नी मातृ छंदा छंदै—
गुण-गान अर्काको गर्छौं किन ?

३। युवक युवती भाइ बन्धु हो,
आफ्नो पोशाक लाउन सिकौं,
गुन्यू, दौरा, सुरुवाल छाड़ी—
पराय पोशाक लउँछ्यौं किन ?

४। धनमा धन् छ जनमा जन् छ,
कम्ति छैनन् सैनिक पनि,
खेती गर्ने कृषक हुँदा हुँदै—
हाम्रो देश छ, पछि किन ?

५। बिमार भए यहाँ बैद्य छँदै छन्,
फस्ट एडमा भन एन० सी० सी० पनि,
डरै छैन अब कसैको, फेरि—
डराई कुनामा बस्छौं किन ?

६। रूपैया पैसा गर-गहना,
तँ, तँ र म, म, तेरो मेरो,
राम छाँया भने जानी जानी—
यसतो भ्रममा पर्छौं किन ?

७। हजार मर्दैछन् खान नपाई,
बस्छन् यहाँ कोई चाना खाई,
कसैलाई हातमा रोटी छैन—
खोज्छौं काँटा, चमच किन ?

८। चामल छैन बेलूको खान,
तरखर गर्छौं सिनेमा जान,
पेट आफ्नो खाली राखी—
यहाँ सदा देव्-दर्शन किन ?

काल्पनिक तर यथार्तवादी
मेरो जीवनको सपना जो हुन्छ नै

पूर्ण प्रसाद शमुएल, दशम् श्रेणी ।

पुरानो समयमा जब मानिसहरू अन्धविश्वासी थिए, तिनीहरू सपनालाई साँचो मान्थे । सपनामा केही रहस्य लुकेको हुन्छ यस्को केही अर्थ हुन्छ भन्ने तिनीहरु समझन्थे । सपनाको अर्थ खोली भविष्यमा राम्रो–नराम्रो के घटना घटने छ थाह लाउँथे । सपना भगवानको अलौकिक इशारा हो, जुन इशाराले भगवानले तिनीहरूप्रति भविष्यमा के हुनेछ, बताउनु हुन्छ भन्ने विश्वास तिनीहरूको थियो ।

आज वर्त्तमान युगका मानिसहरू सपना–लाई विश्वास गर्न छाड्रिसकेकाछन् । यिनीहरू-लाई सपना संग न त वास्ता छ न त यस्को अर्थ संग केही मतलब । सपना आज केवल हाँसोको पात्र मात्र भएको छ । जे भए पनि सपनाले प्रमाण गर्दछ कि हामी राती एक मुर्दा झैं सुत्यौं भने पनि हाम्रो गिदीले काम गरि-रहेकै हुन्छ ।

सपना अचम्भको तर मीठो हुन्छ, हाम्रो चित्त आकर्षित पार्ने हुन्छ । हामीले आफ्नो जीवनमा अनुभव नै नगरेको सुख पाउन सक्छौं । कहिले २ हामी दामी लुगाहरूले सुसज्जित टिलिक टल्किएको 'कारमा' 'लण्डन' 'पेरिस' घुमिरहेका पाउँछौं । कहिले हीरा-चाँदी जड्रित् घरमा, छुँदै मैला लाग्छ कि भन्ने टेबुलमा राखिएको सुनको थाली अनि प्यालामा कहिले नदेखेका फल-फूल, खाद्य-पदार्थ खाइरहेका हुन्छौं । कहिले कता हो कता माथि भीरबाट आफैलाई खसेका देख्छौं र कहालिएर झसङ्ग ब्यूझेर हेर्दा ओछ्यान मुनी भुइँमा आफैलाई पाउँछौं ।

मैले पनि यस्तै अचम्भ २ को सपना थुप्रै देखेको छु, कहिले आफ्नै स्कूलको प्रधान अध्यापक भई छात्रहरूले बदमाश गर्दा सजाईदिएको, स्कूल-बाट निकालिईदिएको यस्तै हाँसउठ्दो सपना देखेकोछु तर यी मध्ये मैले यस्तो सपना देखेको छु जस्ले मेरो हृदयमा पनि धक्का पुर्‍याएको छ मेरो जीवनमा भुलेर पनि बिर्सन सकेको छुइन यो सपनालाई ।

सपना यस्तो छ—बिहान हुन आँटेको हो कि भर्‌खर् घाम अस्ताउन लागेको हो कुन्नी त्यस्तो समयमा कता २ जानेको २ जस्तो तर एकलाश जग्गा र' छ अरे ! सायद त्यस सड़क मा एक-दुई पल्ट हिड़े हुँला जस्तो आफैलाई किन २ लागेर आयो । म हिंड़दै गएछु, आधा बिचमा पुगेछु, बाटो हराएछ । धेरै मानिसहरू थिए अरे तर शुनसान् । चिनेका मानिसहरू तर अपरिचित, मलाई नै गिद्धका आँखाले हेरिरहेका केवल झम्टन नसकेका । मलाई डर र आशंकाले घित्रो अठ्यायो । 'म मर्छु निश्चय मर्छु' यस्तै सम्झिरहेको बेला पछाड़िबाट कसैले कसिलो हातले मेरो आँखा छोप्यो । त्यो मानिस को हो मैले चिन्ने प्रयास गरें तर सुस्किन सकिन । मलाई अत्याउँदै त्यो हात कसिलो २ हुँदै गयो अनि एउटा चर्को स्वर सुने 'नमार तिनलाई नमार' । त्यो स्वर परिचित थियो जो पहाड़का चुचुराहरूमा ठोक्किएर प्रतिध्वनित भएर मेरो कानमा आईपुग्यो । तर अचम्भ त्यो प्रतिध्वनित भएको शब्दबाट 'न' हराएर केवल 'मार' भन्ने शब्द सुनिन्दो रहेछ । त्यो मानिसले मेरो टाउकोमा हिर्कायो—म भुइँमा लड़े । अनि सायद डुङ्गाहरू र ईँटाहरूका चोइटा वर्षाऋतुमा

वर्षेको झरीलाई जिताउँदै मेरो शरिरमा वर्षे । मेरो शरीर पुरिएछ, म भिजेछु निथुक्क रगतले ।

बिहानको मीठो घाम आंगमा लाग्दा म जिउँदै रहेछु भन्ने थाह पाएछु । मलाई अचम्भ लाग्यो, ती दुङ्गाहरू हराएछ, मलाई दामीलुगा-हरूले छोपेकोरहेछ । छेउमा एउटा 'फूल फुलेको' हो कि 'फुलेको फूल' हो थि (ई) (यो) । त्यो फूल हाँसेको (फक्रेका) थिएन केवल (कोपिला) मुस्कुराएको । मेरो जिउको दुखाईहरू मेटिएछ । फेरि हेर्दै त्यो फूल अलिक नुहेको जस्तो लाग्यो । सिधा बनाउने विचारले हातले उठाएर यसो सिधा गर्दै—ला ! टक्क डण्ठी भाँचिएर त्यो मेरो छेउमा झर्‍यो । मेरो शरीरमा त्यस्तो रगत र अधिका घाउहरू हराएछन् । अनि लामो सुस्केरा लिएर एक झपक निदाएर उठें । त्यो फूल खित्का छोड्देर हाँसिरहेको रहेछ । मैले रिसको आवेगमा भने,—'सायद मेरो स्थानमा ए फूल ! तिमी भएको भए विलिन भईसकेकी हुनेथियौ, घुजा २ भएर.....धन्य प्रभो ! म भई दिए कष्ट खप्ने तिमी होइनौ—किन हाँस्नु व्यर्थमा ? त्यो फूलको पत्रदलबाट शितका टल्कने दुई-चार-वटा थोपाहरू भुईंमा झरे । मैले भने, 'भूल भए माफ' । त्यसबेला एउटा परिचित जो गुञ्जे को थियो पहाड़मा मैले त्यहि अवाज 'सुनें । त्यो अवाज सुनिरहुँ जस्तो मीठो थियो मानो कतै संगीतकारको धून टाड़ाबाट सुनिइरहेको छ । 'मेरो कारणले तपाईंले कष्ट भोग्नुभयो, किनकि मानिसले मलाई बुझिदिएनन् मलाई मानवताको स्थान दिएनन् तर तपाईको शरीरले सहेको कष्ट मेरो हृदयमा पीर भएर बसेको थियो जो हजार सियोको चोटभन्दा असह्य थियो । धेरै सुशुश्रा गर्दै तपाईं कुशल हुनुभयो—बिदा' ।

त्यो फूल बिलिन भयो, किनभने सपनाबाट झसंग बिउझेछु । अब यो सपनाको पात्रमा मुख्य कसलाई ठान्ने ? मुख्य पात्र ? 'म' होइन फूल ? अहं ? त्यो झुण्ड, जो बुझ्दैनन् त्यो पो त ? त्यो फूल एउटा सत्य साथीको प्रतिक हो जो दुःखमा देखापर्छ ———बचाउन ।।

युग यस्तै छ

पदम कुमार प्रधान, एघारौं श्रेणी (विज्ञान)

बिसौं शताब्दीबाट विस्फोट भएको
यो—प्लासटिकको युगमा—
मानवता बोकेको छातीमा पनि
मानवले नै कुल्चिदिन्छ भने,
मानवीय जीवन जीउनेपनि,
अधिकारनै खोसिदिन्छ भने
आखिर—
कुल्चिएको मानवता,
खोसिएको अधिकार
लिएर बाँच्नु किन ?
यसैले न
यहाँ मैले—
मेरो जीवन-वाटिकामा फुलेका
थुप्रै थुप्रै मायालु फूलहरू
कुल्चिदिएको छु
निर्मोही बनेर—
निर्मम पैताला मनि
तर—
यो होइन है मेरो भूल
कारण—
प्लासटिकको युगको सिद्धान्त
मैलेपनि अपनाएको छु
यसर्थ—
बुझिदिएर मलाई भूल ।
फुलिदिनु,
मेरो उजाड़ जीवन-वाटिकामा
हो—फूल कै भूल ।

उदेकको भल-पैह्रो

टहल बहादुर छेत्री, नवौं श्रेणी 'कला'

अहा ! के अचम्म ! ९० सालको भूकम्प जस्तै संवत् २०२५ को भल पैह्रो । कस्तो पानी आयो ? बाप-रे ! कस्तो निष्ठुरता ···'गड़्याङ्ग गुड्गुं····मेघ गर्ज्यो,' 'चट्याङ्ग·····चट्याङ्ग··· बिजुली चम्क्यो लगातार' । समानरूपले पानी पैंसठ घण्टा जस्तो पऱ्यो । मानिसहरू र पशु-प्राणी सबै अन्योलमा परे । ईश्वरको लीला अर्कै भएर आयो । मानिसहरूको चिच्याहट र पशुहरूको कोलाहल बढ़्दै गयो । मेघले जोरसित दोबर प्रजण्ड रूप लीयो साथै बिजली र पानीले पनि आफ्नो२ स्वाभाविक शस्त्र प्रयोग गर्न लागे । पानी अत्यन्तै वेसी पनले पैह्रो जान लाग्यो । खोलानाला जोर सित कराएर आफ्नो निष्ठुर ध्वनी सुनाउन लागे । हजारौं मध्य महलहरू पैह्रोले निल्यो । 'क्यां·····क्यां·····र मरें...नो' भन्ने रोदन र मर्मभेदी आर्तनाद फैलिन थाल्यो । हजारौं नर-नारीहरूलाई शयनकक्षामा निन्द्राको गोद भित्रबाट पैह्रोले टपक टपक टिप्दै आफ्नो पेटमा घुसायो । धेरै मानिसहरूको अन्न-बाली सम्भाल्ने भएन, कतिको पेट सम्भाल्ने अन्न-बाली रहेन ।

कालिम्पोंगमा "सैंतीस ईन्च" भन्दा बढ़ी पानी पऱ्यो । जसको फलस्वरूप 'टिस्टापूल' 'चम्पापूल' र मल्लीपूल जस्ता धेरै पूलहरू नदीले आफ्नो पेटमा निल्यो । दार्जिलिंग जिल्लामा मात्र प्रायः डेढ़ हजार मानिसहरूले आफ्नो देह गुमाए अनि हजारौं मानिसहरू घरहीन भए । टिस्टा नदी अत्यन्तै बढ़ेको हुनाले जलपाईगुड़ीमा मानिस र अन्नबालीमा प्रचुर क्षति पुऱ्यायो । कालिम्पोंग महकुमा र अरू२ ठाउँका हवाई जहाजद्वारा खाद्य पदार्थ ल्याइने काम भयो ।

दशैंको याम रामले रावणलाई मारी विजयप्राप्त गरेको दिन, दशमीको शुभ मुहूर्तमा तिलक-पाती, ढोग-भेट र मलाकुसरी गर्न टाढ़ा २ बाटा आफन्तहरू आएका थिए तर विधाताले अकालै चुड़ेर आफ्नो गोदमा लुकायो ।

\+ + +

यसै वर्ष मिन्सिलामा हर्कमान बाजेले गर्नु आई लागेको पवलाई श्रद्धापूर्वक मनाउन चाहिने जे जति वस्तुहरूको जोगार गरे । बाजेले तिनका तीनभाइ छोराहरूलाई जुत्ता र नयाँ लुगा अनि छोरी मायालाई चोली, साड़ी र दुईवटा सुनका चुरा बनाई दिए । नयाँ वस्त्रहरू लाउने उत्सुकता साथै टीकाको आगमनको प्रतिक्षामा ती बालकहरू रहन लागे ।

परम्पराद्वेखि यत्नपूर्वक मानेर ल्याएको 'विजय दशमी टीका' साथै अमूल्य आशिष हर्कमानबाजेले नातीहरूलाई दिए । सबै बालकहरू नयाँ लुगा लाएर हृदयलाई प्रफुल्लित गराउँदै निर्विघ्नसाथ बालक्रीड़ा गर्न लागे । घर गाँव सबैमा एक तमासको आनन्द छ यो । माया पनि भएका सबै स्वर्णालंकारमा सजिईन ; फेरि बुबाले तिलक सित लगाई दिएको शिरको फूलले तिनलाई अझ दिइरहेछ मानो—'नारी देहका शोभा कै निम्ति पुष्पको सृष्टि भएथ्यो ।'

'संवत् २०२५ सालको दशमी टीका मंगलवार परेको थियो । शायद खरोबार परेर हो क्यार गगनमा मेघले भास्करलाई मोहनी लाउन थाल्यो । साँझ पऱ्यो 'कलपिनी र र लाटो कोस्याराहरू' मृदु गंभीर ध्वनि सुनाउन लागे । सुगन्ध र उज्ज्वल दीपका दीप्ति प्रकाश-

हरू घर-घरमा देखाेन लाग्यो । यसो गर्दै रात हारेर दिनको साम्राज्य फैलियो तर भास्करले पृथ्वीमा प्रकाश दिन अनर्थ ठान्यो किनकि चारैं तर्फ आकाशमा काली बादल मडारिन लाग्यो । "खराब दशालाई बोलाउनु पर्दैन आफै आउँछ" भने झैं समानरूपले पानी पर्न लाग्यो । रात गयो दिन आयो तर पनि पानीले विश्राम लिन अनर्थ नै ठान्यो । सबै मनिसहरू अन्योलमा पर्न लागे ।

'गड्याङ·····गुडुङ·····आकाश शब्द गर्न लाग्यो । जोर सित बिजुली चम्कन थाल्यो । आँखीभौं माथि २ तान्दै सबै गाँवलेहरू चिन्ताग्रस्त भए । गाई-वस्तुहरूले भरपेट घाँस पाएनन् । पानी पर्दो छ । अस्तबलमा बाँधिएको 'घोड़ा ही···ही···ही··· गर्दै तृणतृप्तिको अभिलाषी बनि-रहेछ । बेलुकीको खाना बेलैमा खुवाई सकेर प्रेमपूर्वक आलिङ्गन गरी सबै नानीहरूलाई सुताए । तर बाजेका मुहारमा एक तमासको दिक्कको रेखा घुम्न लाग्यो । तरै भएता पनि तकियाको अड़ेस लाएर आधा मात्र देहलाई विश्राम दिंदै स्वप्नमा डुबेका नानीहरूको मुहारमा आफ्नो दृष्टि फिराउँदै नराम्रो घटनाको लक्षण बिचार्न लागे । "दैव आज निष्ठुर भए झैं तिनलाई लाग्यो ।" पानीले आफ्नो स्वाभाविक शस्त्र प्रहार गर्न किञ्चित अन्याय ठानेन । झन कोलाहल बड़न थाल्यो ।

'ईश्वरको इच्छा कसले जाने ?' बाहिर अन्धकारले ढाकेको छ । बाल्यवस्थादेखि नै 'जनानाको जामा' लगाएकी माया झसङ्ग निन्द्रा-बाट तर्सेर ओर्ली । जनशून्य वातावरण छ, केवल पानी पर्दो छ । बुबाको मुहार मलीन र संकटकालिन अवस्था देख्दा मायाले तीव्र उद्विग्नता अनुभव गरिन् । फेरि जन्मदेखि नै अमीट माया र मोहको पोका बाँड़्दै आएका बाबाको यस्तो बिग्रेको मुहार देख्दा डुब्नलागेका तारा झैं मनमोहिनी भईरहेकी छन् । खोल्सा झन जोरसित आफ्नो निष्ठुर ध्वनी सुनाउन लाग्यो झन बाजेको 'दिलको तारमा पीरको झन्कार बज्न लाग्यो' । गाई र बाछा आफ्नो भाषामा ब्वाँ·····ब्वाँ·····गर्दै सहायता माँग्न लागे । घोड़ा पनि अस्तबलमा रिसाउन थाल्यो ही·····ही गर्दै बाहिर झन मुसलधारे पानी र बिजुली चम्कनलाग्यो जोर सित । बिधिको विधान कसै गरेर पनि टर्दैन भन्ने जानी२ कन पनि हर्कमान बाजे घुपौरोमा घुप पोल्न लागे ॐ·····गर्दै । तर के गर्ने रात निकै जान लाग्यो । बाजेका आखिभौं डरले चड़न लाग्यो । नानीहरू गाई-वस्तु र घोड़ा प्रतिको स्नेह समुन्द्रमुखी नदी समान तिन्का हृदयमा आउन लाग्यो ।

"गड्याङ···गुडुङ···झिलिक···झिलिक गर्दै एकै साथ मेघ र बिजुली कड़क्यो । पानी झन तेज भयो । माया रून लागी, बाजे आतिए । घरको माथिल्लो भित्तामा ठिस्को लड़ेर ठोकिन आई पुग्यो । घरको मुटु हल्न लाग्यो । बाबु छोरी बिचरा "व्याधाको बाण बिझेको बंदेल" जस्तै यता छटपटाउन लागे । माया ढोका धकेल्न थाली तर ढोका अगलाएको थियो । माया झनर रून लागी । मायाको रोदन शब्द र दुःखित आक्रन्दन सुन्दा हर्कमान पनि चिच्याउँदै निदाएका दुई छोराहरू दुई हातमा चेपी बाहिर निस्के निस्पट्ट अन्धकारमा छामछाम छुमछुम गर्न लागे । ती दुई "बालक-हरू भालाले घोचेको सूंगुर झैं चिच्याउन थाले" । माया आफ्नो लुगा र अलङ्कार राखेको सन्दूक र कन्तूरहरू रूँदै टिप्न लागी । बाजे केही परमात्र पुगेका थिए दुई खुट्टा पैह्रोमा भासिए तरै पनि जोर सित तान्दा निस्के तर ईश्वरको लीला अर्कै भयो ।

'पैह्रो आई रहेकै थियो एक्कासी तिनलाई पल्टायो । दुई बालकलाई जोरसित समात्ते अघि बड़े तर एउटा डुँगामा ती ठोकिए । बाजे

बेहोस भई नानीहरूलाई हातबाट उम्काए। पैह्रो बग्दै जाँदो छ द्रुतगतिमा। झट्टै तिनलाई होस आयो धेरै तल पुगेको। त्यहाँबाट निकै तल बा·····बा·····बचाऊ·····बा·····बा रोदन शब्द तिनका कानमा ठोकियो ती झन चिच्याउँदै बा·····बु·····मेरो·····जी···तू·····तँ···अब बाजेको आवाज थियो।

झट्ट बाजेलाई माया र काखको छोराको याद आयो। ती सकीनसकी घरतिर घस्न लागे। माया·····माया भन्दै चिच्याउँदै ती घरको नगीच पुगेर भग्न थाले·····माया आऊ बाबु गोठमा बसौं। माया भाइलाई तान्दै केही बाहिर निस्कंदै मात्र थिई घरको छानाबाट एउटा काठ आएर मायाको टाउकोमा लाग्यो; उ बेहोस् भई। "माया·····माया···के भयो·····माया" भन्दै बुढ़ा पितृ हृदय दर्शाउन लागे। घरले निकै ठाउँ छाड्यो। पानी र पैह्रो बग्नलाग्यो द्रुतगतिमा। गड्यांग·····गुडुंग·····मेघ गर्ज्यो; बिजुली चमक्यो। हि···हि···हिः गर्दै घोड़ा हिनहिनायो नानीलाई त्यहीं छाड़ेर बुढ़ा घोड़ा खुस्काउन घस्रे। बा···बा···उफ···मरें···नी—काखको बालकको करूण आवाज थियो। रामु···मेरो···बाबु तँ···बुढ़ाको रोदन शब्द आयो।

धेरै तलबाट आमा···बाबु···म पुरिएँ निकाल्दथौ न नी ···बुबा···बुबा···मेरो···कन्तुर अन्तिम ध्वनि मायाको थियो। हर्कमान बाजे पनि आधा पुरिए तरै पनि प्रकृतिसंग तिनी युद्ध गर्न लागे।

नानी·····नानी·····हुँ···हुँ ठुलो पत्थरले तिनको छातीमा लात माऱ्यो···मरें···म···राम ···उफ···बुढ़ाको अन्तिम ध्वनी।

गुडुम·····गुडुम·····पैह्रो जाँदै छ।

गड्यांग···गुडुङ्ग मेघ शब्द गरिरहेछ।

पानी आफ्नो अविरल गतिमा पर्दो छ दर·····द·· र·····र।

एक दिनको खराब दशा अर्को दिन रहदैन् भने झैं पानी कम भयो। गांवलेहरूले भोलिपल्ट लास खोजे केवल एउटा नानी र मायाको लास फेला पऱ्यो। मायाको त्यो खिल्दो सुकोमल शरीर चन्द्रमा जस्तो मुँहार, त्यो रत्न-खचित कन्तूर र सन्दूक थिएन्। केशराशी हिलोले पुरेको, अत्यन्तै सानो जीर्ण कपड़ा लपेटिएको, त्यो कुसुम सुकुमार पापिष्ट पैह्रोको हातमा पऱ्यो। वसुधाको छातीमा मायाको केवल लास मात्र पुरिएको थियो तर मायाको हृदय तिनक अमूल्य सन्दूक र कन्तूरका आभुषण पहिरेर वायुमा अनन्त रूपले पृथ्वी भ्रमण गर्दै थिई॥

(१० पृष्ठको शेषाँश)

रूपले परिवर्त्तन भएछ। हरियाली छाएको उसको धानबारीमा अहिले महान भीरको सृष्टि खोला पनि बग्दैछ।

उ जुरूक उठ्छ, बाहिर निस्कन्छ। सूर्य अस्ताचलमा पुगिसकेको भएता पनि निर्मल स्वच्छ आकाशको रूप निर्मलै छ, त्यहाँ दुःखको लेसमात्र पनि छैन। लक्ष्मीपूजाको सम्झना हुन्छ। त्यो लक्ष्यहीन व्यक्ति, रणक्षेत्रमा पराजित भएर फर्केको सेनापतिको अवस्था लिएर पर पर विलिन भइ-रहेछ...।

विश्व-शान्ति आवश्यकता

हर्कजंग नेपाल, एघारौं श्रेणी

आजको यो परमाणु बमको युगमा हाम्रो निम्ति विश्व शान्तिको नितान्त आवश्यकता छ । शान्ति मानव उन्नतिको जड़ हो । शान्ति विना हाम्रो उन्नति हुनु असम्भव छ । दुइ महा विश्व युद्धले मानिसलाई यो पाठ पढ़ाएको छ कि युद्धले समस्या हल गर्दैन तर अझ नयाँ जटिल समस्याहरू सृष्टि गर्दछ । । यी दुइ महायुद्धमा भएको लाखौं मानिसको अकाल मृत्यु र दुबो झैं मौलाइरहेको सभ्यताको छिन्न-भिन्नले विश्वमा ज्यादै गम्भीर स्थिति ल्याएको थियो । विश्वमा मानवले पाएको अधिकारको बलियो जञ्जीर तोड़ेको थियो । सृष्टिकर्त्ताको सुन्दर बागलाई शुष्क मरुभूमि झैं बनाएको थियो ।

हाम्रो यो विशाल विश्व दुइ गुटमा विभक्त भएको छ । साम्यवाद र पूँजीवाद । यी दुइको शक्ति बल्दो आगो झैं छ । साम्यवादको अगुवाइ शक्तिशाली राष्ट्र रूसले गर्दछ र पूँजीवाद को अमेरिकाले गर्दछ । यी दुइ राष्ट्र सर्वसम्पन्न छन् । जगमगाईरहेको विश्व बत्तीमा तेल थप्नु र नथप्नु यिनीहरूकै हातमा निर्भर छ । यी दुइ राष्ट्र उत्साह र उमंग लिएर मानव उन्नतिको निम्ति अघि बढ़िरहेछन् । यिनीहरूको शक्तिसित दाँज्ने अरू राष्ट्रहरूको आँट इत्तपत्त पुग्दैन । तसर्थ यी दुइ राष्ट्रको बीचमा ठूलो होड़ चलिरहेछ । भयंकर रूप धारण गरेर बसेका यी दुइ देशको शस्त्रको होड़ले गर्दा आज विश्वमा आतङ्क सृष्टि गरेको छ । यिनीहरूमा भएको उत्तरोत्तर उन्नतिले जसरी विश्व महललाई शृंगार गरेको छ त्यसरी नै अर्को पट्टि शृंगार माथि कालो घुम्टो पनि ओढ़ाइ राखेको छ । तसर्थ यहाँ न त सम्पूर्ण शान्तिमा बस्न सकिन्छ न त क्रान्ति कै ज्वालामा । यो विश्व भिरको चिण्डो जस्तै छ खालि उँधो-उँभो हुन मात्र बाँकि छ । यी दुइ देश बाहेक बढ़दै गरेका राष्ट्रहरू पनि छन्; जस्तै ब्रिटेन, फ्रान्स, र चीन । यिनीहरूले पनि मानव उन्नति उत्तरोत्तर बृद्धि गरिरहेछन् । यिनीहरूले पनि आधुनिक युगको विशाल हतियार परमाणु बमको कार्य शुरू गरेका छन् औ कतिले त बनाइ पनि सकेका छन् । यस्ता भयंकर-भयंकर आविष्कारले गर्दा हाम्रो मनमा त्रास पस्नु स्वाभाविक नै हो तरै भए पनि यी वस्तुहरूको नराम्रो प्रयोग भएको छैन । आजतक यी शक्तिशाली राष्ट्रहरू नसामा तातो रगत संचार गर्दै रामनाम पुकार्दै, रावणको झैं भीषण रूप लिएका छन् । फेरि भएन विश्वको कुना कुना युद्ध भइरहेछ । यसको अर्थ यो लाग्छ कि कुना कुनामा युद्ध हुनु नै विश्व युद्धको शुरूआत हुनु हो । किनभने कुनै विशाल वस्तुको शुरू सानै कुराबाट हुन्छ । यस मौकामा ती परमाणु बमको दुरूपयोग भए हामी मानवको गति कस्तो होला जापानको नागासाकी, हिरोशिमा खसाएको त्यो सानो बमको असर कहाँसम्म थियो भने आजको बम त त्यसको धेरै गुणा ठूलो छ र यसको असर कहाँसम्म पुग्ला बिचार गर्नु गाह्रो छ । रात र दिन एकै भइसकेको यो विश्वमा त्यसको कुप्रयोग भए हाम्रो विश्व महल चकनाचूर हुनेछ, चारैतिर भदौको आँसी जस्तो निःस्पष्ट कालो रातले ढाक्ने छ, गुञ्जित मधुर ध्वनिको सट्टा करूणामय चित्कार भरिने छ र यो पुष्प झैं फुलिरहेको विश्व बागलाई उजाड़ बनाउने छ । यसैले पनि विश्व शान्तिको आवश्यकता हाम्रो निम्ति प्रष्ट छ ।

आज यस्तो महत्वपूर्ण विषयको निम्ति चित्कार गर्नें एउटै देश हो हाम्रो भारत ! हाम्रो नारा यही छ—विश्वमा शान्ति हुनुपर्छ । यो अत्यन्त आवश्यक नभएर अनिवार्य पनि छ । मानव अधिकारको रक्षक शान्ति जस्तो असल नीति तोड्न खोज्ने चीन हो जसको एउटै नारा युद्ध छ । तिनीहरूको विश्वास यही छ कि जबसम्म विश्वमा युद्ध हुँदैन तबसम्म साम्यवाद फैलने छैन र यसैले चीन भन्छ युद्ध अनिवार्य छ । साम्यवादको फैलावटमा अघि बढ्को चीन को चालाले दुनियाँमा त्रास भरिदिएको छ । चीनको बढ्दो सामरिक शक्ति आज विश्वको निम्ति तगारो भएको छ यसले आज विश्वका सारा राष्ट्रलाई एउटा जटिल समस्या पैदा गराएको छ तर यस समस्यालाई विश्वका हरेक उत्तर-दायी राष्ट्रले महसुस गरेका छन् । यही नीतिमा चीन र रूसको भदभेद छ । यसैले गर्दा अर्को महायुद्ध हुनु नै मानव मात्रको दुर्भाग्य हो ।

विश्व शान्ति भंग हुन सक्ने एक दुइ अखड़ाहरू छन्—जस्तै भियतनाम । जहाँ अमेरिकी-भियतकोङ्गको विरुद्ध धेरै वर्ष अघिदेखि लड़िरहेछन् । यस युद्धमा अमेरिकीहरूको यो भनाइ छ कि—यो युद्ध स्वतन्त्रताको निम्ति हो । तर यसको भित्री रूप डरलाग्दो छ वास्तवमा यो युद्ध विश्व युद्धको कारण हुन सक्ने छ । वर्षाको बादलले पूरा पानी बोके झैं यी युद्धले पनि विश्व-युद्धको विस्फोट बोकेको छ । यसरी नै इजरायल र अरबको बीचमा पनि चलिरहेछ । हाम्रो देशमा पनि छिमेकीहरूको चाल डरलाग्दो छ । हाम्रो देश भारतको श्रीपेच काश्मीरमा पाकिस्तानीहरूको आँखा जलिरहेको छ । झूठो आरोप सामेल गरी-गरी आक्रमण गरि-रहेछन् । यसैगरी चीनियाँहरूले पनि बारंबार सीमाना उल्लङ्घन गरिरहेछन् औ दखल गर्ने कलूषित विचार लिएर सीमानामा बसेका छन् । जब यी देशहरूले आफ्नो क्षेत्र छाड़ी अर्काको क्षेत्रमा दखल गर्न चाहन्छ भने विश्व शान्ति कसरी कायम होला ? यी सब अखड़ाहरूले गर्दा आज विश्व शान्तिमा धक्का पुऱ्याउने सम्भावना छ ।

यद्यपि विश्व शान्तिको भविष्य धमिलो भएता पनि संयुक्त राष्ट्र संघ मानवको एक मात्र स्तम्भ भएको छ । पहिलो विश्व युद्ध पछि गठन भएको 'लीग अफ नेशन्स' ले दोस्रो विश्व महायुद्ध छेड़िएको थियो । यसैकारणले गर्दा यी संघलाई बलियो बनाउन प्रत्येक उत्तरदायी राष्ट्रको हात हुनुपर्छ ।

यो किटान गर्न सकिन्छ 'संयुक्त राष्ट्र' भत्किनु नै मानव मात्रको समाप्ति हो । यी सब चीजको ख्याल गरेर हामीले विश्व शान्तिको चित्कार गर्नैपर्छ ॥

संगीत

—नर बहादुर गजमेर, एघारौं श्रेणी 'क'

सावनको महीना आकाश स्वच्छ थियो, चारै दिशा चकमन्न, केवल शितल पवन सर र र... बहिरहेथ्यो । सूर्य्य भगवान पनि आफ्नो दिनभरको परिश्रमले पश्चिम दिशातिर ढल्किसकेका थिए । बिस्तारै संध्याको आगमन भइरहेको थियो । अकाशमा ताराहरू एक एक गर्दै उदाउन लागिरहेका थिए । सारा प्रकृतिनै सुन्दर देखिरहेथ्यो यही बेला पार्वती काखीमा गाग्री च्यापी धाराको माखिर रूखको फेदमा उभिरहेकी छे । उस्को हृदयमा केही भए झैं ।

\+ + +

माता पिता सानैमा स्वर्ग भएको भएता पनि पार्वती आफ्नो काका संग बजारदेखि केही टाढ़ो गाउँमा आएर बसेकी छे । काकाले पनि पार्वतीलाई आफ्नो छोरी पुष्पासंग कुनै कुरोमा छुट्याएको छैन । किरानी भएता पनि घरको जहान र पार्वती समेत चारजनालाई हात र मुख जोर्न र एकसरो लगाउनेसम्म प्रबन्ध मिलाउन सकेका थिए ।

यस्तै दुःख र सुखका कति दिवस र महीनाहरू काट्दै पार्वती सोलह बसन्तमा उक्लिसकेकी छे । प्राकृतिक र कृत्रिमताको संगम भएकी पार्वती साँचै सिपालु शिल्पकारले मेहनत गरेर बनाएको मूर्ति झैं ।

गाउँका युवतीहरूसित पार्वतीको राम्रै व्यवहार थियो । अरू मित्रहरू सरह फेशन र "बोई फ्रेण्ड" बनाउनमा न भएता पनि पार्वतीको संगीत प्रति सबैले उसलाई खातिर गर्थे । दुःखमा बड़ेकी पार्वतीको सहारा नै संगीत थियो । छेमाको ती कटुबचनहरू मेटाउन पार्वतीलाई समयमा यही संगीतहरूले साथ दिन्थे ।

साथीहरूको आग्रह साथै पार्वतीको मीठो स्वर भएकोले पार्वतीलाई साथीहरूले गाउँदेखि निकै टाढ़ो "क्लब" सम्म ल्याउने गरे । पार्वतीको मीठो स्वर भएकोले क्लबका सदस्यहरूले यसपालिको संगीत प्रतियोगितामा पार्वतीलाई पनि अग्रसर हुने मौका दिए । पार्वतीले पनि केही नाई-नास्ती गरिन । प्रतियोगिताको लागि एक हप्ता अघि-देखिनै "रिहर्शल" हुन थाल्यो । पार्वती पनि केटुकै पिछे गायिकाको रूपमा घाउन थाली । पार्वती र रमेश भएर प्रतियोगितामा एउटा युगल गीत प्रस्तुत गर्ने भए ।

रमेश तीन बना दाजु-भाइ मध्येमा कान्छो विस वर्षको नव युवक, आठौं श्रेणीसम्म पढ़ेको, संगतले गर्दा अझ पनि बेकारी समस्या हल गर्ने चेष्टा गरिरहेको । पूजा र विवाह मनेपछि कालिम्पोंगको चारै दिशा मिलाउने । अलि २ गाउन जानेकोले चारै पट्टि पुग्ने । हुन यस-पालिको संगीत प्रतियोगितामा पार्वतीसंग गाउन पाउँदा त उस्को झिगा छिर्ने नाम पनि भनेंगा छिर्ला जस्तो देखिन्छ ।

रमेश र पार्वतीको एक हप्ताको रिहर्शलले राम्रै परिचय भईसकेको छ । दिनहरूको दिन प्रतिदिनको मिलन प्रेममा परिणत भयो ।

प्रतियोगिताको दिन घेरै संगीतकारहरूले आफ्नो २ कला देखाएर, श्रोताहरूलाई खुशी बनाए । पार्वती र रमेशको गीतले अझ सुनमा सुगन्ध थपिए झैं भयो । सबैको थप्पड़ी, सुसेली र करतलध्वनिले हलनै गुञ्जायमान भयो । पार्वती र रमेशले प्रथम पुरस्कार प्राप्त गरेर, क्लब साथै उनीहरूको पनि नाउँ राखे ।

रमेश र पार्वतीको बिचमा घनिष्ट सम्बन्ध भईसकेको थियो । पार्वती जस्ता सरल हृदय भएकी नारी, रमेश जस्तो हातमा परेता पनि पार्वतीले ठूलै घरानाको औ राम्रै व्यक्ति संझि आफुलाई उही माथि समर्पण गरिसकेकी छे ।

फकाई फुस्लाई गरेर रमेशले पार्वतीलाई भगायो । पतिको घरमा गएर यतिका दिनको

(शेषांश २२ पृष्ठमा)

अधुरो इच्छा

शशि भुषण राई, छैटौं श्रेणी 'ए'

भदौरे झरी—बिहानै पानी पर्दैथ्यो । पानी परेकोले होला आज चराहरूको कोलाहल उति साह्रो थिएन ।

किशोर आज बिहान सवेरै-सवेरै नै उठ्यो । मुख धुइकन कोठामा आएको मात्र थियो—टेलिफोनको घण्टी बज्यो—क्रिङ्ग-क्रिङ्ग-क्रिङ्ग-क्रिङ्ग

किशोरले टेलिफोन उठायो—"हलो! हलो!!" 'को बोल्नुभएको'?

मँ कचहरीबाट बोलिरहेछु—तपाईं झट्ट आउनुहोस्—आज एउटाको मुद्दा केलाउनु छ ।"

\+ + +

किशोर थियो एउटा वकील—। उ कचहरी जाने तर्खर गर्न लाग्यो । उसकी बहिनी प्रमिलाले चिया ल्याउँदै भन्छे—"चिया खानोस्—आज के हतार नी ?"

'म त जरूरी काम छनी त"

● ● ●

बेलुकी किशोरले भाइ टीकामा केही उपहार ल्याउने इच्छा प्रकट गर्दै भन्यो—"बहिनी म तिमीलाई एकजोड़ि सुनको चुरा ल्याइदिन्छु ल ।"

"थ्याङ्स्"

मुद्दा सकियो किशोरले धन पायो ।

तर.....किशोरको भाग्य.....?

आज एक्कासि किशोरलाई रोगले आक्रमण गऱ्यो आज बिहानदेखि किशोर औंछ्यानदेखि उठ्न सकेन ।

प्रमिलाको भाग्य भनौं या त किशोरको भाग्य । किशोरको दीप तेल सकिएझैं-ढलपल-गरिरहेथ्यो । किशोर ओछ्यान मै गढ़दै गई रह्यो अन्तमा ढलपल दीप हावाको एक झोंकाले झ्याप्प निभ्यो ।

प्रमिला किशोरको छातीमा घोप्टी बालख झैं रून लागी ।

\+ + +

सर्व शेष । किशोरको कार्यक्रम.....। किशोरको एकमात्र इच्छा तकदीर पूर्ण हुनपाएन अधुरो इच्छा.....।

(२१ पृष्ठको शेषाँश)

सपनालाई विपना तुल्याउने उसको अकांक्षा थियो तर.....सपनानै रह्यो । रमेशको दिनभर घरमा बास छैन; राती १२-१ बजे मात्र मातेर आउँछ । बजारको सस्तो डड्वा र रक्सी पिएको ताक्त रमेशले संधै पार्वती संग दजाउँछ । तै भएता पनि बिचरी पार्वती शहनशील भएर बसिरहेकी छे ।

एक दिन बेलुकी पानी भर्न गाग्री लिएर पंधेरा जाँदै थिई, धाराको केही माथि पुग्दै उसले अनायास—फेरि यस सालको संगीत प्रतियोगिताको बारेमा—धारामा आउने युवती-हरूले बातमाँदै गरेको सुनिन्, उ अघि बढ़्न सकिन । उसको आँखाको अघि एकर गर्दै पोहोरको संगीत प्रतियोगिताको दृश्यहरू आउन थाल्यो । त्यहीं लाटिएर काखीमा गाग्री च्यापी पारि डाँढ़ामा डुब्न लागेको सूर्य्यतिर हेरिरहेकी थिई ॥

बलिदान

भानुकुमार, एघारौं श्रेणी (विज्ञान)

चम्क्यो दिन परदिन चम्क्यो—
बीरहरूका निस्पृह-बलिदान ।
नशामा विजुली दौड्यो—
सुनेर यिनीहरूका गौरव गान ॥१॥

अँ किन गर्न सक्दैनौं—
उद्योग जब थाल्दछौं ।
जुन देशमा रहेका छौं—
त्यसैको निंति मर्दछौं ॥२॥

लिएर खुकुरी दृढ़ क्षमाको—
असि सत्यको खरमा
रिपुवर्ग सँग लड्छौं—
अविराम शम-समरमा ॥३॥

न नुहाउँछौ माथ—
न गौरवलाई नै गुमाउँछौं ।
न कहलाउँछौं नाथ—
न त दासनै कहलाउँछौं ॥४॥

उज्ज्वल भविष्य आशा-प्रसूति—
बहुमूल्य जगत जीवन-विभूति ।
दुनियाँको देखियो रिति स्थिति—
हुन्छ परिवर्तित नयति नीति ॥५॥

जीवनको उद्देश्य यही हो—
भारत-स्वत्व-स्वतन्त्र मही हो ।
जननी-जन्मभूमिकै प्रति—
मातृभूमिकै प्रति—
मातृभूमि गौरव कै सम्पति—
होओ सहर्ष बलिदान ॥६॥

मेरो देवता : परिचय र अस्तित्व

ज्ञान चन्द्र सुब्बा, एघारौं श्रेणी ।

भय र स्वार्थले कल्पना—कल्पनैमा बनिएको अलौकिक शक्ति—
मेरो देवता ।
जो अलौकिक मात्र होइन पूर्णरूपेण क्रोधी पनि छ ।
मेरो सर्वनाश गरिदिन्छ मान-भाव नपूगे
कस्तो खालको देवता ?
अलौकिक शक्ति लिएर पनि मानवभन्दा अधम...।
कहिले कहिले त साह्रै झोक चल्छ ।
त्यसरी त मलाई पूजा-आजामा विश्वास नगरूँ; कुनै देवतालाई
खुशी पार्न भाले नरेटुँ,...बोकाको रगतले रंगाएर देवतालाई
अझ डरलाग्दो नतुल्याउँ भन्ने इच्छा हुन्छ....।
मेरो देवताले त यीशु ख्रीष्टलाई बाझो देखाउँछ !
"....त्यसको सर्वनाश होस् परमेश्वरा"....मेरो बाजे फलाकछ,
दुःखभरि हाँसको रगत छर्केर...बैरीको हानी चिताउँदै...!
जब म डुँगुर मारेर 'पित्र' गर्छु, चिन्डो भरीको रक्सी जब जब
चुल्हामा म मेरो देवतालाई खन्याई दिन्छु—
मलाई बहिरा बनाउँदै हजरत महमद चिच्याईदिन्छ कानै भरी
मेरो देवताको खुशीमा गौतम बुद्ध ता लाटिएको हुन्छ !
महावीर पनि छादिदिन्छन् जब म मेरा कैयन देवता
नर्याँ, जंगल, खलबलेहरू-को पूजा गर्न लाग्छु....।
मेरो देवता सर्वशक्तिमान् छ, तर पनि...
यो बीसौं शदीको अन्तरीक्ष युगमा पनि मेरो देवताको जरा
हल्लिएकै छैन मेरो संसारबाट....।
किनभने—मेरो भय र स्वार्थ सँगै मेरो देवता बाँचिरहन्छ...
बाँचिरहन्छ.....!!!

अक्टोबर ४ र ५, १९६८-को प्रलयकारी घटना

श्री बी० सी० सिंभोक ।

सेप्टेम्बर सन १९३५ को दोस्रो साताभा हात्ती सूंड़े दर्के झरि तीन दिनसम्म परेको थियो । त्यसले हाम्रो जिल्लाका पहाड़ी खण्डहरूमा धेरै क्षति गऱ्यो गेल खोलासम्म आउने त्यस बेलाको रेलको सड़क ध्वंस पारेको थियो कैयौं दिनसम्म कालिम्पोंगमा डाकको काम बन्द रह्यो यस व्यापक दुर्घटनाको कुरा गर्दा बूढ़ा पाका-हरूले-मेरै माता पिताहरूले भने—"नानी यो ता केही होइन-संवत १९५६ का झरि र त्यसले गरेको विनाशको ता यो आधा पनि होइन । त्यस दर्के झरिले ठांउ २ मा पहाड़का ढलुवा जम्मै सोहोरेर जन-पशु पंखी अन्न बालि सब माटा भित्र गाड़िदियो । क्षति यति भयो भनेर लेखा ठीक ठीक भएन ।"

तर यस पालिको हात्ती सूंड़े झरिले त्यो कुरा बिर्साइदियो । हुन ता १९५० सालमा पनि यस्तै झरि आएको थियो तर जून महीना मा अनि यति व्यापक हानि गरेन । यस सर्व संहारी झरिले आफ्नो स्मरण जनतामा जमाइ हालेको छ ।

यस प्रलयकारी मुसलाधार झरिको शुरू बुधबार २ अक्टोबर प्रायः चार बजे बेलुकी देखि भयो । अंध्यारो रातमा बेला बेलामा दर्क्यो—अलि थामे झैं भयो फेरि मच्चियो । विहिबार ३ ता० दिनभरि-राति झन साह्रो मच्चियो । भांड़ोबाट पानी खन्याएको झैं एकोहोरो ओइरिरह्यो । आकाश कालो मेघले ढाकिएकाले मनमा अशुभ आशंका जाग्यो तर के गर्नु । रात भरि पानी पऱ्यो होइन तर दैवको हात-बाट पानी खनियो । शुक्रबार पनि यस्तै-थामिने लक्षण देखिएन झरि सरर्रर झर्दै रह्यो रेलीमा भल चलेको आवाज सुनियो । रात त्यस्तै दशामा पऱ्यो । आठ बजे राती पानी पर्दा पर्दै घरर्रर गरेको अर्को भयानक शब्द आयो त्यस पछि ता धरर्रर्र ता निकै पल्ट सुनियो । पैरोको विचार आएन मेघ कै गर्जन सम्झियो ।

साढ़े नौ र दस बजेको बीचमा त्यस्तो दर्के हात्ती सूंड़े झरिमा नाक छुने अंध्यारोमा एक जनाले ढोका घचघच्यायो । उघारेर हेर्दा एक जना लुथ्रुक भिजेको ठिटोरहेछ । 'के भन्छौ' भनेर सोध्दा "छोटा भालुखोपमा पैरोले घर मिचेकोहरू कन्या पाठशालामा आउँदै छन् । र ती सास न बास भएकाहरूलाई शरण दिन का निम्ति प्रधान अध्यापिकाले मदत को आशा गर्नु हुँदैछ" भनी उत्तर दियो । म ता जान सकिँन तर छिमेकका युवकहरू त्यहाँ मदत दिन लाई पछि हटेनन् । त्यही बेलादेखि छिमेकका युवक युवतीहरूले शरणार्थीहरूलाई खुवाउने पियाउने सुताउने सेवासहर्ष. स्वेच्छाले ९/१० दिनसम्म गरे । कहींबाट चामल कहींबाट चियापत्ती, कहींबाट सागपात कहींबाट दाउरा पात कहीं-बाट पैसा नै स्वेच्छा पूर्वक दान पाइयो । सरकारी मदत पनि समयानुकूल पाइयो र आपतकालमा आफ्ना देशवासीहरूलाई कष्टमा सहायता दिन सकियो ।

शनिबार ५ ता० अक्टोबर ब्यूँझें पानी थामिएछ । पाँच बजे नै म इसाई समाधिस्थल हेर्नलाई हिंड़े । समाधिस्थलको फाटकमा अस्पताल

सामुको सड़कबाट माटो ढुंगा घांसपात रूख सोहोरिएर सबैलाई पेल्दै मल्ली जाने सड़कदेखि उंधै घचेटेर लगेछ । डिल डिलबाट पानीका धाराहरू उंधै बग्दै थिए । केही बेरमा म सर्जिकल ब्लोकको आँगनमा पुगें । तारको खांबो लड़ेकोले टेलिफोनका तारहरू माटा छेउमा थिए छिरेर जानु पऱ्यो सड़क ह्यां परेछ- पैरो सोझै चार सय गज जति ओइरिएको देखें । पारि पट्टि तारे भीरको सिरानबाट सेतै परो खोल्चामा । त्यस बेला पो मेरा आंखा उघ्रिएछन् र छेउछाउ का नङरिएका खेत बघैंचा देख्न थालें ।

एक घंटा पछि घर फर्के र पूर्व तिर आंखा लाएँ-अरूहरूले पनि हेर्दै थिए । कहिले पैरो नचलेको तकना डाँड़ाको सिरबाट सोझै तल तिर पैरो चलेछ । लोलेको उप्जनी हुने धानका खेतहरू घरहरू मान्छे पशु बघैंचाहरू निमिट्यान्न पार्दै पैरो दुइ माइल तल रेली खोलामा मिसिन पुगेछ । त्यही दिशामा दक्षिण कुनामा स्याङचोङ ल्हो (निम्बोंग डाँड़ा) को ढालू कहिले पैरो न चलेको खानी खोला को शिरमा उस्तै पैरो चलेछ । मेरो मन तुल्बुलिन थाल्यो । त्यसपछि अरू २ डाड़ाहरूमा आंखा पुग्दा झसङ्ग भएँ । "जता ततै सेता २ घर्काहरू मात्र-अहो कत्रो हानि भयो होला" भनी हेर्न हिंड़े ।

सय गज जति पेदोङ जाने सड़कमा हिंड़ेर्थें—पानीको धारा अस्पताल मन्तिरबाट नालीमा बग्दै गरेको देखें । दसमाइलमा एस० यु० एम० को हाता बाट २/३ मूल फुटेका देखें अलि पर डील ओइरिएर सड़कमा आएको देखें । पावा माइल पर २०० गज जति माथि देखि कोदोबारी सोहोरिएर सड़कमा थुप्रेछ । बाट बन्दा बन्दी—अर्कोको घरको आंगनबाट छिरी अर्को पट्टि अरूहरू सित पुगें । डाँड़ामा पुगेर छक्क परें—सड़कको तल्लो डिल जम्मै बांस घारी जम्मै तलतिर सोहोरिएछ । भाग्यवश तलको घरलाई केही क्षति भएन । अलि पर पशु चिकित्सालय हेरें-मास्तिरबाट जम्मै माटो ढुंगा घर लेदो भित्र । मेरो मनमा वीभत्स चित्रांकन हुन थाल्यो । अलि पर मानिसहरूले बाटो छेकिएको थियो—घुइंचो थियो ता पनि म उतै गएँ—मास्तिर सुन्तला बगैंचा पेल्दै-कोदोको गिलो ढींड़ो जस्तो कालो लेदोले सड़क एक फूट जति पूरंकोरहेछ । त्यहाँ हाम्रा भूत पूर्व छात्र अनि बर्तमान म्यूनिसिपल स्कूलका प्रधान अध्यापक श्री एस० एन० प्रधानले बेल्चा कोदालाहरूली धेरै स्वयं सेवकहरू सित काम गर्नु हुँदै थिए । उहाँले पो मलाई तोपखानाको जन-विनाशक सर्वविध्वंसक महादुर्घटनाको वृत्तान्त भन्न भयो

मेरो हृदय पटमा त्यसघड़ी देखि कालो भयंकर लेदोको चित्र छापियो ।

अलि पर नेर मानिसहरूको घुइंचो थियो । म हिलोमा क्याच क्याच गर्दै उतै गएँ । धेरै जना रमित हेर्ने थोरै घुंड़ा सम्मको कालो हिलो कोदालो-बेलचाहरूले सोहोर्दै थिए । तर हिलोको डँगुर थियो । त्यसको थाप्लो होम्स जाने सड़कको डीलमा रहेछ । त्यस पैरोको दुइवटा थाप्ला रहेछन् । दुबैले भिरालामा तल तिर भएका ढुंगा माटो पोथ्रा सबै रिमोल्दै एउटा पक्का घर जम्मै जहानलाई अकाल मृत्युमा पारी तिरपाई जाने सड़क मिचेर झन भयंकर तौरले उलिएछन् । तल दुबै मिसिएर एउटै धारा भएर कोदो बारी बघैंचाहरू गहिऱ्याउंदै उघिन्दै आएर टेकनिकल स्कूलको भित्तामा बजारिएछन् । स्कूलको बिगार साथ तीन प्राणीहरूलाई पनि त्यस भयंकर वीभत्स धाराले पुरेछ । त्यहाँ त्यति बिगारे पछि सड़कमा डंगुर भएछ । छेउमा पक्का घरले त्यसको आड़ मारिदिएछ र त्यही थचिएछ । ता पनि त्यसको शिरले छेउको घर हानि गरेछ र पुरानो घिर्लिंगको सड़क तिर

ओह्रालो लागेछ । यो विध्वंस भएको स्थानमा एक छिन उभिएँ । हाम्रा स्कूलका ३/४ जना छात्रहरू त्यहाँ धमाधम काम गरिरहेका देख्दा मलाई बड़ो हर्ष लाग्यो । फर्केर घिलिंग जाने सड़कबाट हिंड़दै अघि बढ़े घरका चोरबाट झ्याल, ढोका ओढ़ने ओछ्याउने लुगाहरू-विनाशक हिलोले टालिएका देखा परे काठहरू टेक्दै जाँदा एउटा मृत बालकको करूणा जागृत गराउने गोरो मुहार देखें । मनमा हजारौं त्रस्ता चित्र-हरू आए । अर्को पट्टि पुगेर त्यस सर्प रूपी पैरोको शिर तिर जान भनी सड़क मास्तिर लागें । तोपखाना चउर भरि बजार थियो । कोही रूँदै, कोही अत्यन्त शोकले मूक, कोही विनष्ट घरबाट केही खोज्ने कोही मदत गर्ने अनि घेरै जसो दैवी-ताण्डवको नग्न नृत्य हेर्ने-हरू म उकालो लागें तर अन्तमा त्यस अजिंगर रूपी भयानक लेदो नदी पार गर्नैं पऱ्यो । एक जना अज्ञात सज्जन युवकले आफ्नो घारो दियो र त्यसको सहारामा म हिलोमा पर्से । एक ठाउँमा ता घुंड़ा भन्दा गहिरो हिलोमा म भासिएँ । एक विशेष जातका तगड़ा लाठेहरूले देखे । तर मदत गर्नु ता परै रहोस विदेशी भाषामा "त्यो पनि त्यही डुब्छ हेरौं" भनी खित्का छाड़ी दांत डिक्रयाउन थाले बल्ल बल्ल एक जना युवक छेउमा आयो र उसको मदतले मैले त्यो पार गरें । बल्ल बल्ल सड़कमा पुगें । तिरपाइ रेली तिर हेरें । रेलीको बगरभरि सेतो धमिलो भलको पानीरहेछ ।

घर फर्कन्दै गर्दा बाटामा भालूखोप-प्रलय घटना सुनें । हाम्रा स्कूलका छात्र नेताहरू श्री बरवेश सित ग्वाला दम्पतिका शवहरू खोज्न भनी गएका छन रे । फेरि अर्को पट्टि गंगी झोड़ाले राति नै हाम्रै स्कूलका छात्र र उसका अन्य परिवार वर्गलाई बाढ़िद्वारा लापता पारेको छ भनी सुनें ।

दुर्घटना माथि दुर्घटना सुन्दा र देख्दा भोक-तिर्खा हरायो । घरमा आई तुरन्तै डोंगरा बस्ती तिर हिंड़े ।

हुन ता संचबार थियो । तर त्यस दिन-मा डोंग्रा तिर जाँदा हाटमा मानिसहरू देखिएनन् । उता तिर पनि बाटैं भरि पानी-ठाउँ र सड़कै जलमग्न । जोर धारा मध्य वर्षामा जत्रो भएछ ससाना नानीहरूलाई बगाउने भएछ । अभूतपूर्व दृश्य पनि देखें पचास वर्ष भन्दा अघि कति वर्षदेखि बढ़िरहेका सड़क मास्तिरका बाँसका पुराना झ्याङहरू रातिको दानवी मेलले उखेली बगाएर सड़क भरि अनि तल्लो पट्टिसम्म पुऱ्याएछ बल्ल बल्ल तिनलाई पार गरी फेरि सड़कमा आइ पुगें । अघिल्तिर उस्तै विध्वंसका दृश्य मात्र देखिए । रौंसे बजारका घरहरू जस्ता त्यस्तै रहेछन् तर पानीको बगुन्द्रो-यता उता उँभो उँधो । रातो माटे ढाँड़ा पुगें-घुम्तिमा पुगी हेरेको ता मास्तिरको डीलबाट बासका झ्याँग सोह्रोरिएर सड़कभरि । फर्कंदै गर्दा छेउको घरबाट २/३ जना उँभो आउँदै गरेका देखें । म त्यतै तिर लागें लाल पुलको खोल्चा जाने बाटो खनेर बनाएको रहेछ । त्यही बाटो लागेर खोल्चाको डीलमा पुगें । हिउँदोको रेली जत्रै रहेछ तर पानी रातो । ससाना ढुंगाहरू बगाउँदै थियो फड़के थिएन बल गरी एक हामफाली पारि पुगें । हिउँदोमा नांगो खुट्टाको पैतालो फाटे झैं जमीन फर्यां २ परिरहेको मास्तिरबाट हिलो पानीमा सोह्रो-रिंदै गरेको बांसका कैयौं झ्याँगहरू उत्तानचित्त जराहरू भ्याग्रुरका जराहरू जस्तै ढड़िएका बोट चाहिं हिलोमा भासिएका । त्यसबेला यी सबै हेरी मेरो मनमा मानिसको विवशताको विचार उठ्यो । पानीको पोहोलो सड़क भरिछ-तर त्यस

विनाशकारी पानी को के दरकार । यही सोच्दै जांदा जांदा खोलामा पानीको भयानक आवाज सुनियो–एघार माइलको घट्टे खोल्चा–गंगी झोड़ा को छेउमा पुगेछु । तल तिर हेरिपठाएको ता मेरो होश हरायो । त्यति बलियो बांस घारी भएको खोल्चाको डीलको नामनिशान रहेनछ खोम्चा भित्र विध्वंसकारी पानी बग्दैरहेछ । डीलबाट गीलो कमेरे माटो ढुंगा ग र र र गर्दै पानीमा झर्दै रहेछन् । केही अघि बढ़े थिएँ सड़कको तल्लो पट्टिको खेतको गराको टुक्रा पानी मा ओइरियो । सड़क भासिन्दै रहेछ र हतरपत अघि गएँ । भल्लेले यस्तो प्रलयकारी विनाश गरेछ-पारीको घर कटेरोको एउटा चिन्ह रहेनछ । भल रोक्ने पर्खालको पत्तो रहेनछ । खोलाको पानीले ढुंगा सोहोर्दै रहेछ–ढक ढक गरेको सुनियो हाम्रो स्कूलको दिलीप राईका दाज्युले बड़ो प्रशंसनीय कार्य त्यसदिन गरे उनले थापेको फड़के बाट म पारी पुगें ।

सड़कमा भेल्ले बगाइल्याएका ठूला ठूला ढुंगाहरू थिए । त्यहाँ घड़ेरी पर्खालको अवशेष थियो तर घरका भित्ता छाना-मालमत्ता पशु पंक्षी र मानिसहरूको केही चिनु थिएन । गाउँ का कति जना युवकहरू सित श्री के० मोलोम्मू काममा व्यस्त थिए । डील बाट उंधो तिर हेरें– यस्तो सर्वग्रासी सर्वनाशी दृश्यले मेरो हृदयमा गम्भीर चित्रहरू अंकित गरायो । मानव-जीवन को क्षणभंगुरता र अव्यवस्थित भविष्यको कल्पनाहरूले हृदयमा उथल पुथल मच्चायो । हिजोका जीवहरू आज कता पुगे के भयो आदि आदि । मास्तिरका विनष्ट पारेका घरहरू माटा बालुवा ढुंगाहरू रूखपातहरू जम्मै उखेल्दै घचेट्दै ओइराउंदै बाढ़ीले बारीमा थुपारे छ । अझ तल तिर गएर खेतका गराहरू भत्काई ठूला ठूला ढुंगाहरू बालुवा सित थुपारेर आफ्नो खोल्चामा बग्न थाले छ । तर अलि तल गएर सानो तिनो ह्वांग्हो को नकल पारेछ । खोल्चा छाड़ी पच्छिम पट्टि अजिंगर रूपी लेदो सरिको बाढ़ मैदान परेको लह लह धानको खेतमा पसेछ र बिगार गर्नुसम्म गरेछ । हाम्रा स्कूल का छात्र शिव प्रसाद राई उनकी माता बहिनी भाइहरू निष्ठुर अजिंगर रूपी भेलका मुखमा परेछन् । गहन रूपले चोट परेको एक जना भाइ-अस्पतालमा लगेछन् । तीं सित एकजना अर्को घरको ठिटो र स्त्री पनि त्यस दुर्घटनामा परेछन् हाम्रा पहाड़ी समाजको एउटा प्रशंनीय गुण यस्तै बेलामा झल्कन्छ । त्यो चाहिं हो–आकस्मिक विपदमा आफै पासुरा सुर्काई आफ्नै शक्तिले विपत्ति टार्ने प्रयास गर्नु र–न भनी आफ्ना छर छिमेकलाई यस्ता दुर्दिनमा मदत दिनु–यी दुवै सद्गुणहरू हाम्रो जनतामा बढ़्दै जाउन् (घेराउ नारा र जुलूस यस्तो समयमा काम लाग्छ र ?) । हाम्रा स्कूलको दिलीप राईका दाज्यू ज्यूको उत्साह वर्द्धक परिश्रम र श्री मोलोम्मूको आदेश सहित कर्महरूले त्यहाँ क्याच्च क्याच्च हिलोमा काम गर्नेहरूले प्रोत्साहन पाए लेदोले ढाकि राखेका भांड़ा कुंड़ाहरू निकाले निकै बेर पछि दुइना गाई खसीहरूका शव पाइये । कति उत्साह र रहरले ती युवकहरूले परस्वार्थका निम्ति आफ्ना मुलबल र समयको त्याग गरे । यी सब देख्दा मेरो मनमा एउटा नयाँ जोश र आशा जागृत भयो ।

अलि पर तिर सड़कमा थुपारिएका घच्चेका माटा ढुंगाका डंगुरहरू हेर्दै श्री मोलोम्मू सित गएर्थे एउटा गोरू हिलोमा भासिएको देखा पऱ्यो । दुइ जनाले कोदालो त्याई हिलो सोहोर्ने र गोरूलाई कुटेर हिंड़ाउने चेष्टा गर्दै थिए । हामी दुइ पुग्यौं र छेउका घरहरूबाट बेल्चा र चाम–

कोदाली मंगायौं-र पानी हिलोमा बग्न दिई पातलो पार्दै सोहोर्न थाल्यौं । केही बेर पछि अरू सहायकहरू पनि आइपुगे । कृषि-विभागका श्री प्रधानले आई ठूलो परिश्रम गर्नु भो । प्रायः दुइ घण्टाको मेहनतले हिलो घेरै घट्यो र गोरूले खुट्टा चलाउन सक्यो र हिलोदेखि छुट्यो । स्थानको अभावले त्यस आपत्कालको अरू २ ठाउँको वर्णन यस छोटो लेखमा असम्भव छ । यसर्थ यस प्रलय-कारी झरिले कति नोक्सान गऱ्यो सो अलि २ दर्शाउँदै यो संक्षिप्त रौद्र-वृतान्त समाप्त हुन्छ ।

कालिम्पोंगको सेरो-फेरो सबडिविजनमा सर्वत्र यसले विनाश गरेको छ । भालूखोप, साङ्से, लोले, सन्तुक. मरिया बस्ती, कफेर, कागे; लिङ्से ब्लोकहरूमा यसको विशेष प्रकोप पऱ्यो र हानि धेरै भयो । पैरो नचलेको र क्षति नभएको कुनै ब्लोक छैन । क्षतिको विश्लेषण यसरी गर्न सकिन्छ (क) (१) जन-क्षति-मृत्यु र घाइतेहरू-इनीहरूको अंकन रूपियामा गर्न सकिन्दैन (२) पशु-गाई गोरू भेड़ा बाख्रा, सुंगुर कुखुरा आदि (३) खेत बारी बधैंचा-सोहोरिएको वा पुरिएको (४) उप्जनी-अन्न, फलफूल-सागपात (५) रूख पात-आरा लाग्ने ठूला ठूला रूख अनि घांस पातका लाथाहरू-खर, बाबियो, सलिम्मा, बांस (६) घर-जग्गै ढलेका बासो गर्ने अयोग्य भएका पैरीले घेरेका (७) हाता हाती पैसा आउने उप्जनी-इस्क्रस-अलैंची, अदुवा यी सबैको सम्पूर्ण विवरण सरकारी तौरले प्रकाशित भएको छैन (ख) सार्वजनिक (१) सड़कहरू धसेका, पुरिएका, भत्केका (२) पुलहरू भत्केका (३) तार र टेलिफोनका तार र खाँबाहरू चुंडिएका (४) सरकारी स्कूल अथवा अरू घरहरू भत्केका वा हानी भएका (५) पिउने पानी र सिंचाईको पानीका कुलाहरू वा नलहरू नष्ट भएका (६) जंगल नष्ट भएका । यी सबै क्षतिको हिसाब गरियो भने मोटा मोटी १० करोड़ रूपिया पुग्ने छ यो पनि यस जिल्लाको मात्रै ।

टिस्टा रंगित रेली नदीहरूको बगर पाँच छ फीट जति उठेको छ । पैरो गएका ठाउँहरू-मा थाप्लामा ठूला ठूला ढुंगाहरू धराप सरि टिकेका छन् । अर्को वर्ष ती उंधो सोहोरिंदा हानिको आशंका छ । धसेका घ्वांद्रा परेका ठाउँहरू पनि निरापद रहने छैनन् । सरकार-बाट सामयिक मदतले त्रसित गाउँलेहरूलाई साहस दियो दिंदैछ यस शुभकार्यमा हाम्रा राज्यपाल श्री धर्मवीरले अथक परिश्रम गर्नु भएकोमा हामी उहाँका चिर कृतज्ञ छौं ! हाम्रा पीड़ित भाइ बहिनीहरूलाई आफ्ना ढोल आफैं न पीटी निस्वार्थ समाज-सेवा गर्ने ती परहितु अज्ञात संस्था अनि व्यक्तिहरूलाई हामी हार्दिक धन्यवाद टक्राउँछौं । जुनहरूले धन, मालमत्ता, लुगाफाटा पीड़ितहरूलाई दान गरे जुनहरूले आफ्ना सर-सल्लाह, हातगोड़ा चलाई अनि जगहदिई बिस्था-पितहरूको सेवा गरे ती हाम्रा आदरका पात्र हुन । यहाँ यो उल्लेख नगरी सकिन्न, West Bengal Aid and Relief Committee को तत्वधानमा भएको सहायता कार्य्यमा हाम्रा पाठशालाका प्रधान अध्यापक श्री पी० आर० प्रधान तथा शिक्षक श्री आर० टी० अली लगायत अरू अन्य शिक्षकवर्गले दिलोज्यान लगाई सेवा कार्य्यमा सहयोग दिए औ अझै दिंदैछन् पनि ।

हामी यही आशा गर्छौं कि अहिले सरकार-बाट झट्ट सहायता आए झैं—भीर-भिरालामा, पैरोका मुखमा घर भएकाहरू तथा लेदोले खेतबारी निमिट्यान्न पारेका र पैरो चल्ने जगह मा खेतबारी भएकाहरूलाई बसाउने दीर्घकालीन योजना सरकारबाट हुनेछ ॥

●●●

सुमाइट

कालिम्पोंग ।

१९६८

देश हमारा

—अमानुल्लाह चिश्ती,
नवम् श्रेणी 'बी' (विज्ञान)

देश हमारा हिन्दुस्तान तन, मन, धन इस पर कुरबान ।
नदिया इसकी बड़ी सजीली इसके पर्वत बड़े महान ।
आन, न इसकी मिटने देंगे भले, चली जाए जान ।
धरती इसकी रंग-रंगीली जो है, आशओं के कान ।
दुनिया भरमें इसकी चर्चा हो नहीं सकता, इसका बयान ।
हिन्दू, मुस्लिम, सिख, इसाई सब हिन्दी हैं, सब इन्सान ।
गीता और बाईबल दोनों, देते है, हमको सच्चा ज्ञान ।
एक खुदाको जानो मानो कहता है सबसे कुरआन ।
आपसके झगड़ोंको मिटाकर आओ हो जएँ एक जान ।
जो हमसे रखेगा वैर होगा, वह आखीर हलकान ।
चीनी गद्दारोंको देखो मिल गई, खाकमें उनकी शान ।
धोखा भी कुछ काम न आया बची बड़ी मुश्किल से जान ।
नादानों ने यह नहीं सोचा हिन्दी है कितनी बलवान ?
देशके खातीर जो मरते हैं मिलता है उनका सम्मान ।
दूत है हम शान्ति के चाहते है हम, अमन व अमान ।
आओ मिलकर गाएँ गीत आओ मिलके छेड़ें तान् ।

देश हमारा हिन्दुस्तान ।
देश हमारा हिन्दुस्तान ॥

कफन

लेखक—शील ।

"बाबू एक पैसा दे दे" ऐसी ही मर्मभरी आवाज पटना के सड़क में आने जाने वालों के कान में बार बार जाती थी । कुछ लोग इस आवाजको अनसुनी कर देते थे और कुछ परमात्मा के उस मौलन सृजन पर तरस खाकर एक दो घिसीपिटी एकन्नी दे देते थे। ऐसे दानी लोगोंको वह लंगड़ा भिखारी नजाने कितनी दूआएँ देता था और अपना अवाज दुहराते हुए अड़कों में घिसकते हुए आगे बढ़ता जाता था । कौन जानता था यह भिखारी पर कितना उत्तरदायित्व है ?. उसे क्या-क्या झेलना पड़ता है ? किसी मनुष्यको अपते झंझटों से राम नामका समय मिले तब ही तो वह दूसरों के बारे में भी सोंचे ।

वह लंगड़ा दिन भर की कमाई याने कि सोलह एकन्नी लेकर घर पहुँचा तो रोग से पिड़ित माँ को मृत्यु शय्या में पाया और छोटी बहन रीताको वहीं खड़ा पाया उसका मन पसीज उठा । उसे लगा मनों हजारों ढेले उसके सिर पर आ उठे । पर चारा ही क्या था ? बहुत उद्वेग-पूर्ण आवाज में उसने पूछा "बहन, क्या बात है ? माँ कि तबीयत कब से ज्यादा खराब हो गई ?"

रीता सतब्ध रही । साक्षात मूर्ति बनी रीता खड़ी रही । उसने मौनता को भंग करना अनुचित समझा । पर नजाने किस आक्समिक विचार से प्रेरित होकर रीताने कहा—"आज दोपहर से भैया" । फिर सिसकती आवाज में रीता ने कहा—"भैया, दवाईके लिए तो पैसे नहीं थे । मैनें सोचा सेठजी के घर कुछ काम कर आऊँ तो दवाई के लिए पैसे आ जाएगें । ऐसी ही आशा और निराशाके विचित्र द्वन्द में जब मैं सेठजी के घर पहुँची तो सेठजी अपना खुंखार चेहरा लेकर बहार ही बैठे थे । उन्होंने मुझे..... "क्या किया उन्होंने ? बोलो तो रीता, क्या किया उस सेठके बच्चे ने तुझे" ?

रीताने बड़ी मुश्किलसे होंठ फड़फड़ाए वे मेरे सामने घृणित प्रस्ताव रखे.....मैं काँप गयी भैया मैं काँप गई ।

लंगड़ेने दाँत किटकिटाये । पर गरीबके पास कुछ चारा नहीं था । तभी उसे माँ की स्थितिका अभास हुआ और दवाई लानेके लिए जाने लगा । पर कैसे लाता दवाई ? पैसे तो थे ही नही ? भला सोलह एकन्नीसे कौन डाक्टर उस बेचारे पर रहम खाता ? दम घोटकर रह गया लंगड़ा ।

रात काटे न कट रही थी । माँ की महीन कराह निसब्धताको भंग करने में सफल हो रही थी । अचानक माँ के दिलका दौरा उठा । भाई-बहन ने सहारा दिया—माँ ने आँखे फाड़ी.....उफ.....फटी ही रह गई वे आँखे । माँ चिर विश्राम गृह में पहुँच गई थी ।

(शेषाँश ३ पृष्ठ में)

भारतकी राष्ट्रभाषा

श्री शिवकुमार पाठक

भारतीय संविधानद्वारा राष्ट्रभाषाका प्रश्न निर्णीत हो जाने पर भी कुछ लोगों ने इसे जटिल बना रखा है। हमारे देश में हिन्दी ही एक ऐसी भाषा है जो कि देश के करीब-करीब हर भागों में बोल ली जाती है। गाँधीजी ने कहा था—"हमारी देशकी राष्ट्र-भाषा एक वैसी भाषा होनी चाहिये जो कि देश के सभी भागों में बोली जाती हो तथा उसके लिए हिन्दी ही एक ऐसी भाषा है जो कि हरेक प्रान्तों में बोली जाती है।" हाँ इतना हम कह सकते हैं कि यह विशुद्ध रुप में सभी जगह नहीं बोली जाती है, लेकिन इसका रुप तो करीब-करीब ठीक ही है।

यदि हम उत्तर प्रदेश में कहते हैं "मुझे आप से एक बात कहनी है" तो हमारे पंजाबी मित्र कहेंगे "मैंने आपसे इक्क बात कैणी ऐ। तो हमारे बंगाली मित्र कहेंगे—हाम आपको एक बात बोलने माँगता है" तथा हमारे नेपाली भाई कहेंगे—"हम आपसे एक बात करेगा"। इस प्रकार हम देखते हैं कि ये सब वक्तव्य नागरिक के ही प्रान्तीय रुपान्तर हैं जो किसी प्रकार से भी भावको व्यक्त करने तथा समझने में बाधा नहीं डालते। अतः व्यापक रुपसे हिन्दी ही एक ऐसी भाषा है जिसे हिमालय और भारतीय सागर के बीच रहनेवाले लगभग ४५ करोड़ नर-नारी किसी न किसी रूप में बोलते और समझते हैं।

उर्दू की बात—कभी यह भी प्रश्न उठाया गया था कि उर्दू राष्ट्र भाषा होनी चाहिये। किन्तु उर्दू तो हिन्दी की वह शैली है जिसमे क्रियापद कारक आदि के प्रयोग तो नागरी भाषा के हैं, शेष संज्ञाओं एवं विशेषणो में फारसी तथा अरबी शब्दों की बाहुल्यता होते है। हम नागरी में कहते हैं "मैं अत्यन्त विनय के साथ निवेदन करता हूँ कि आप मेरी प्रार्थना स्वीकार करके मुझे संकट से छुड़ा लें"। इसीको उर्दू में कहेंगे "मैं निहायत आजिजी के साथ—गुजारिश करता हूं कि हुजूर मेरी इस्तद्दा मंजूर फर्माकर मुसीबत से नजात दिलावें।" इसी को अंग्रेजी बोलनेवाले भाई कहेंगे "मै बहुत ह्युमिलिटी के साथ रिक्वेस्ट करता हूं कि आप मेरी प्रेयर एक्सेप्ट करके मुझे कैटेस्ट्रोफी से सेव कर लें"।

(पृष्ठ ३ का शेषाँश)

उसके पश्चात भी लंगड़ेको कहाँ शान्ति थी? खैर माँ तो गई...पर कफन आदिका बन्दोबस्त कैसी होती? गरीबी की बेड़ियाँ उसके पैर परों पड़ी हुई थी। पर जिनका कोई नहीं होता उसका भगवान होता है।

लंगड़ा और रीता अपनी माँ की लाश उठाकर गंगा की ओर ले गये। दूर में गंगा की धारा दिख रही थी। माँ की लाश धीरे धीरे गंगा के पास पहुँचाई गई। अब वह लाश गंगा की धार पर बहने जा रही थी। दोनों भाई-बहन ने आँखे फाड़कर लाशको देखा और काँपते हाथोंसे गंगा की तेज धार छोड़ दिया। आह.....कितना दर्दनायक दृश्य था वह.....कैसा भयानक.....कैसा पैशाचिक आयोजन था ईश्वरका वह।

दीदी

अमरदास, आठवीं श्रेणी ।

है बड़ी जन्म में मुझसे ।
चाहती अनुज का प्यार मुझसे
गोद में ही सुलाकर मुझको ।
चली जाती काममें छोड़कर मुझको ।
मुझको रोते कभी, अगर सुनपाती ।
झटपट काम छोड़ चली आती ॥
लाड़-प्यारसे मुझे बहलाकर ।
ले जाती पीठमे मुझे सुलाकर ॥
सताया करता, अगर हमेशा उनको ।
क्रोधित होती तो मारने आती मुझको ॥
न जाने क्यों उनकी हाथ रुक जाती ?
मुस्कराते हुए फिर वह वापस चली जाती ॥

आज तक हूँ मै साथ उनके ।
मिला हैं मुझे मातृस्नेह उनका ॥
जानता कौन कि जुदाई होगी ।
फिर उनसे कभी मिलन न होगी ॥
लूट लिया किसीने प्यार दीदीका ।
बिछुड़न करा दिया एक दूसरेका ॥
चली गई वह घर से रोती हुई ॥
आपस में मुलाकत कभी न फिर हुई ॥
हाय ? कैसा ये रिश्ता दुनियाँका ?
जो उजाड़ देता हैं सिंगार घरका ॥
जन्म होता क्यों यहाँ नारीका ?
जो सहन कर सकती पीड़ा हृदयका ॥

म्याऊँ-म्याऊँ

—अख्तरुल आलम सुल्तान, कक्षा ६ 'स'

एक तरफ है दुधमलाई
एक तरफ से चुहिया आई
किसको खाऊँ, किसको खाऊँ
म्याऊँ-म्याऊँ-म्याऊँ.....।
जो मिले चट करती हूँ
घर में बैठी रहती हूँ
म्याकी प्रतीक्षा करती हूँ
म्याऊँ-म्याऊँ म्याऊँ

खपड़े-खपड़े घुमती हूँ
म्याऊँ-म्याऊँ करती हूँ
चूहे के लिए घुमती हूँ
म्याऊँ-म्याऊँ म्याऊँ
एक तरफ से मालिक आया
दूसरी तरफ से कुत्ता आया
किधर से भागूँ, कैसे भागूँ
म्याऊँ-म्याऊँ म्याऊँ ।

यौवन

लेखक—शिव कुमार सिन्हा ११ वीं कक्षा

"फीस दो माँ" और पाँच आना फाइनभी आज कालेजका फीस डे है। शोख सरिता की जबान हिल पड़ी।

अरी क्या कही—"तेरी फीस और फाइन कितनी लगती है"? और कितना देती है तू! फाइन रोज-फीस रोज फाइन-मैं तो तंग आ गई! बूढ़ी माँ की गर्दन परेशानी से झुक गई।

उस युवती ने अपनी बूढ़ी माँ की ओर देखा और बोला—"देखो पढ़ाना हो तो पढ़ाओ नही तो कह दो.. मैं घर पर बैठू। महीने में तो एक बार फीस लगती है, उस पर भी रोज—हाय! हाय।

(हूँ) उसने एक छोटी सी अंगड़ाईली और आगे बोली—तुझसे तो बात करना भी पाप है री, सरिता—जा अलमारी के डिब्बे में दस रूपये रखे है ले ले, सरिता उठ खड़ी हुई—"पूरे साट लूगी" उस बूढ़ी माँ ने कहा बेटी उतना ही लेना जितना लगे, शामको राशन भी लाना है। उसी परिवार में एक हिन्दू विधवा रहती थी, उसका नाम राधा था वह भी कालेज में पढ़ती थी उसका भी आज कालेजका फीस डे था। उसने कहा.....माता जी! उस गरीब बूढ़ी सास ने कहा क्या यही न फीस फाइन, नहीं है मेरे पास माँ—बूढ़ी ने फिर कहा—मैने कह दिया न की मेरे पास नहीं है। राधा ने फिर कहा—मेरे उपर फाईन नहीं है मुझे सिर्फ दो रूपये बारह आने चाहिये बाँकी मेरी फीस माफ है।

बूढ़ी गंभीर होकर बोली—जो कह दिया नहीं है हर माह फीस चाहिये-जैसे बाप का खजाना रखा है, बूढ़ी ने उसे चिढ़ा दिया। लेकिन राधा पर इसका कोई प्रभाव नहीं पड़ा। वह कही ठीक है, माताजी बाद में दे दूगी। तभी उधर से रमेश आता दिखाई दिया, जो कि एक नम्बरका आवारा और बदचलन लड़का था, वह उस बूढ़ी का भतीजा लगता था। उसने कहा—क्या है? बुआ, कुछ नहीं रे रमेश, बहु को फीस चाहिये और मेरे पास नहीं है। तब रमेशने कहा "कितना लगेगा भाभी बोलो ना" राधा ने कुछ न कहा और रमेश अपनी जेब से पाँच रूपया का एक नोट निकाल कर राधा के तरफ बढ़ा दिया। राधा लेना नही चाहती थी, लेकिन बूढ़िया ने कहा—ले ले राधा रमेश दे रहा है। राधाने कहा—"इतना नहीं चाहिये मुझे। तब राधा बड़ी ही संकोच के साथ स्वीकार किया और कालेज के लिए चल पड़ी।

रमेश का मुख्य धन्धा यही था कि वह भोली भाली लड़कियों को फसा कर अफसरों के हाथों बेचकर डबल पैसा वसूल करता था। उसी दिन शामको रमेश एक नये आदमी के साथ सरिता के घर आया। वह दोनो कालेज गयी थी। उस समय घर में केवल बूढ़िया ही थी उसने कहा—बेटा यह कौन है? तब

रमेश ने कहा—बुआ ये पुलिस इनस्पेक्टर हैं। ये आज ही गाँव से आये हैं। इनका नाम मोहन है, ये मेरे पुराने दोस्त हैं। योंहि बात चल रही थी तभी रमेश ने कहा—बुआ! इन्हे उपर वाला कमरा किराया में दे दो नही तो बेचारे को होटलों में सड़ना पड़ेगा।

शाम के चार बज चुके थे। कालेज की छुट्टी हो चुकी थी, सभी लड़कियाँ कालेज से वापस आ रही थी, सरिता और राधा दोनों आपस में बातें करते हुये आ रही थी, तभी उनलोगों ने रमेश के साथ एक नया आदमी को दरवाजे पर देखा! फिर भी वे दोनो अपनी स्वाभाविक गति में चली जा रही थी। जब सरिता घर के दरवाजे पर पहुँची, मोहन ने उसे हँसी-भरी आंखो से एक नजर देख लिया और सीधे कोठे पर चढ़ता गया सोचते हुये "कैसी आखें हैं। "फूलों की भाँती सुकुमार शरीर है" अच्छा। मैं इसे हाथ-लगाकर ही दमलूंगा। सरिता अपने घर में आकर पूछती है—माँ ये कौन नया आदमी है। बूढ़िया लड़खड़ाती जवान में बोली—बेटी किराया-दार है। कुछ क्षण के बाद, मोहन सरिता को अकेला देखकर वहाँ जाकर कहा—क्या रो रही है? सरिता देवी! उस समय सरिता ने कुछ न कहा फिर मोहन ने छेड़ा आपकी पढ़ाई कैसी चल रही है? इस समय सरिता को गुस्सा के रूप में देखकर कहा—आप का गुस्सा मेरे सर आखों पर! खैर छोड़िये इन सब बातों को, आपका सेब्जेक्ट क्या क्या हैं? इस समय सरिता ने गुस्सा होकर कहा—"आप यहाँ से तसरीफ ले जाइये"। तभी उसकी बूढ़ी माँ वहा आ गई और कहने लगी क्या बात हो रही थी सरिता? तब मोहन सरिता के जवान में कह डाला—कुछ नही यों ही पढ़ाई के विषय में बात चीत हो रही थी। बूढ़ीया के जाने के बाद सरिता ने मोहन से कहा—"आप बड़ा यों है। तब मोहन मुस्कुरा कर रह गया। और कुछ न कहा, मोहन सरिता से प्यार कर रहा था, वह उसी के लिये वहाँ आया था। सरिता भी अब मोहन के फंदे में पड़ने लगी थी। लेकिन यह बात किसी को मालूम न थी। वे दोनो एक दूसरे में खो जानेकी प्रतीक्षा कर रहे थे।

आज रक्षा बन्धन था—हिन्दू संस्कृति का त्योहार लेकिन राधा को इन सबों से छुट्टी थी। उसकी आखों में यह दुनिया विरान मरूभूमि की भाँति दीखती थी। आज कालेज बन्द था राधा अपनी बूढ़ी सास की साड़ी में साबुन लगा रही थी इधर सरिता अपने बालों को संवार रही थी। बालों को सवांरने के बाद "सरिता अपनी यौवन को एक नजर संतोषभरी निगाहों से देखी और बोली माँ मुझे पाच रूपये चाहियें। तब बुढ़िया ने पूछा—क्यों? किस लिये?

"बम्बई से नाटक आया है देखने जाऊँगी"

"हूँ"? मेरे पास नही है।

तभी उधर से रमेश आता हुआ दिखाई दिया और सरिता ने उसे राखी बाँध दी और बदले में रमेश ने उसे दस रूपया दिया तभी बुढ़िया वहाँ आगई और कहने लगी बेटी मोहन को भी राखी बाँध दो वह तुम्हारा "बड़ा भाई" है और उनलोगों ने जबरदस्ती करके सरिता के हाथों से मोहन को राखी बधवा दिया। और मोहन के ना नु करने पर भी। उसके बदले में मोहन अपने जेब से दस रूपया का नोट निकालकर थाली में रख दिया। मोहन सोच में पड़ गया। वह सोचने लगा काश! मैं यहाँ नही आता वह सोचने लगा,

अब सरिता मेरी बहन है, वह मुझे राखी बाँधी है। वह मेरी बहन.....सरिता, सरिता कह कर वह चिल्लाने लगा और अपने गमको भुला न सका वही हालत सरिता की थी वह सोच रही थी काश! मैं आज घर में नही होती यह नौबत न आता, वह सोचने लगी हाय! अब क्या होगा! हाय! अब क्या होगा।

बम्बई के मशहूर होटल "ताज" के दीवारों पर बिजली की बत्तियाँ जगमगा रही थी। रात के बारह बज चुके थे। चारों तरफ सन्नाटा था। जो लोग अपनी ज़िन्दगी से हार चुके थे, वही लोग अपने गम को मिटाने के लिए "ताज" में आते और वहाँ कुछ क्षण अपनी जिन्दगी को आराम से गुजारते। मोहन भी एकाएक उठा और सीधे ताज होटल के तरफ चल पड़ा। वहाँ लोग कुछ लेने नही आते परन्तु देने आते। वहाँ कोई रोता नही सब हँसते है। वहाँ बोतलों का बजार लगा हुआ था। वहाँ का वातावरण अजीब था। वहाँ सब के हाथ में बोतल और ग्लास था, वहाँ आने वाले लोग पी रहे थे, गा रहे थे।" इसी बीच मोहन अपने को भुल जाने के लिए जिन्दगी के वसूलो से गुजरने के लिए हास-परिहास करता है। वह पीता जा रहा था, और सोचता जा रहा था। अचानक उसका ध्यान सरिता से हटकर राधा पर जाता है, काश! वह मुझे मिल जाती वह सोचता जा रहा था और पीता जा रहा था।

रात के दो बज चुके थे। ताज होटल के हाल में मिस हैलन का डान्स हो रहा था। सब लोग वाह! वाह कर रहे थे, उसका डान्स अभी खत्म नहीं हुआ था। एकाएक मोहन उठा और होटल से निकल कर सीधे अपनी रास्ता ली। वह सोचने लगा राधा तू मेरी! दूसरे दिन उसने राधा से कहा "मैं तुमसे प्यार करता हूँ" इस पर राधा शरमाकर कही— "मै विधवा हूँ" भला! मुझसे कौन प्यार कर सकता है? मोहन ने कहा—मैं। राधा ने कहा— आप झूठ कह रहे हैं, लेकिन मोहन ने कहा— तुम्हारी कसम मैं तुमसे सच्चा प्यार कर रहा हूँ।

उधर सरिता मोहन को न पाकर, उसके प्रेम में पागल होकर अपने आपको नही रोक सकी और रमेश की सहायता से अपने गम को मिटाने के लिये डान्सर का काम करने लगी। अब वह ताज होटल में ऐसीसटेन्ट हैलन के नाम से पुकारी जाने लगी और अपने सतीत्व को बेचने लगी! उसे किसी का डर न था। वह नाचती है, गाती है, पैसा कमाती है। अब वह सरिता नही एक नर्तकी है। इन सब हरकतों को देखकर उसकी बूढ़ी माँ पागल हो जाती है, परन्तु इसका कोई प्रभाव सरिता पर नही पड़ता "क्योंकि प्यार से मार खाकर इन्सान अपने आप को भूल जाता है"। अचानक मोहन का एक्सीडेन्ट हो गया है वह सेन्ट्रल होस्पीटल में है। यह खबर सुनकर राधा हैरान हो जाती है—क्या एक्सीडेन्ट! नहीं! नहीं! यह नही हो सकता; मगर जब वह अस्पताल आती है, उसे हल्की फीट आ जाती है। उसके आने के पहले ही मोहन मर चुका होता है। अब क्या कर सकती है, वह क्या कर सकती है, वह विधवा का विधवा ही रह जाती है, न उसकी माँग में सिन्दूर पड़ता है न वह माँ बन सकती है सब सपना सपना ही रह जाता है।

"सिन्हा"

काल चक्र

श्री बी० सी० सिमीक ।

कबहूं घनघोर घटा नभमें कबहूं नहिं ने कहूं बादर है
कबहूं तन शाल दुशाल घने कबहूं नहिं एक हु चादर है
कबहूं सनमान बड़ो जगमें कबहूं नहिं पैघर आदप हैं
सब काम तजों मन राम भजो-यह कादिरकी गीत नादिर है

अब जरा हंसो

छिरिंग वाचदि, दसवीं कक्षा "कला"

अध्यापक—(गणित पढ़ाते हुये) कुमार ! दश रूपैयाका नया पैसा बनाओ ।

कुमार—नहीं बनाउँगा सर ।

अध्यापक—क्यों ?

कुमार—क्योंकि "सिक्के" बनाना कानून के विरूद्ध है ।

●

सुरेन्द्र—हेडमास्टर साहब मुझे दसवीं कक्षा में भर्ती होना है ।

अध्यापक—दुःख है, एक भी "सीट" नहीं ।

सुरेन्द्र—तो सर, इस में दुःख की बात क्या हैं ? मेरे पिताजी "फर्नीचर" का काम करते हैं, मै एक कुर्सी घरसे ले आऊँगा ।

●

पत्नी—(पतीसे) अगर तु दूसरी शादी करोगे तो मै जहर खाकर मर जाउंगी ।

पति—तुम्हारे मर जानेसे मुझे दूसरी शादी करनी पड़ेगी तो ।

●

पिताजी—दावा ! बतलाओ तो ये चावल-का "लिंग" क्या है ?

पुत्र—घिलिङ्ग पिताजी ।

पिता—कैसे ?

पुत्र—ये चावल अभी "घिलिङ्गसे" ट्रक ने लाया है ।

●

अध्यापक (क्लास में इतिहास पढ़ाते हुए) डम्बर ! एक आदमीका जन्म सन १९४५ ई० में हुआ । बतलाओ तो १९६२ में उसको उम्र क्या होगी ?

डम्बर—सर ! लड़की की उम्र या लड़के की ?

●

(एक डाक्टर एक रोगी की छाती अलासे जाँच करने के बाद पूछा)

डाक्टर (रोगीसे)—तुम किसीसे भेट करना चाहते हो ?

रोगी—(डाक्टरसे)—किससे ?

रोगी—किसी दूसरे डाक्टरसे ।

●

དངང་པགས་

རཱཥྚ་དགུ་པ།

ཐ་དཀོས། དེ་མིན་སྐྱིང་རྡ་ཉམས་ཤིང་ཆགས་ཤས་སྐྱིང་རང་རྒྱུ་ཡིན། དེ་ཡིན་ཏེ་ཁ་ཅིག་ལེགས་པར་ཁྲགས་པ་བས་ཆེའོ།།

མཚན་པ་རྟ་རྟོད་དུག་རིང་ཙམ་གཉིད་ལེགས་པར་ཟད་བ་རྣམས་སྐྱར་གསོ་ཡོང་རྒྱུ་ཡིན། དེའི་ཕྱིར་ཉམས་ཤས་སྐྱིང་རང་རྒྱུ་ཡིན། ཁོ་ཚོ་ཡང་ཐེ་ཚོམ་ཟ་བ་ཡོད་པ་ཡིན། ཁོ་ཚོ་ཡང་ཐེ་ཚོམ་ཟ་བ་ཡོད་པ་ཡིན། ཁོ་ཚོ་ཡང་ཐེ་ཚོམ་ཟ་བ་ཡོད་པ་ཡིན།

ཐ་དཀོས། དེ་མིན་སྐྱིང་རྡ་ཉམས་ཤིང་ཆགས་ཤས་སྐྱིང་རང་རྒྱུ་ཡིན། དེ་ཡིན་ཏེ་ཁ་ཅིག་ལེགས་པར་ཁྲགས་པ་བས་ཆེའོ།།

ཀ།། ཁྱི་ཉམ་པ་ཅན་གྱི་ཚོ་རྒྱུས།

ཤེས་རབ་རྡོ་འབྱེག་པ་
འཇིག་སྤྱི་བདུན་པ།

ཀ་དུམ་འཛོག་ཐུབ་ན། བདག་ལ་ཉིན་འགའ་རེ་ལྷོ་པ་འགྲང་བའི་ཚོ་རྒྱུས་བྱང་ཚོར། ངེ་ནས་མཆོ་བ་གཅིག་ཧིང་མར་ཆུ་ལ་མཆོངས་ཏུབ། དང་ཁར་ཚོད་བའི་རྟགས་དུམ་ཆུས་འཁྱེར། དཀའ་བར་ཏུ་ཉམ་ཏྲུབ་ནས་ཆུ་ནས་ཐོན། འགམ་ལ་དུས་རིང་འདར་ཞིད་འགྱོད་པ་དྲག་ཚོར་སྐྱེས་རབར་བྱ་ཐབས་མ་ལུས་སོ།།

བསྟབ་བྱ།། ཆོག་ཤེས་ཞི་གཅོ་ཆེ་ཨིར་རོ། །

ཁ།། བསྟན་བྱ་མདོར་བསྡུས།།

ཆོས་ཀྱིང་རྡོར་རྗེ་
འཇིག་སྤྱལ་བཅུ་པ་ 'ཡེ'

རྣ་ཆེ། ཧདང་བཅུང་བ་སྐྱེད་པའི་ཞ་ཞོར་དུ། ཉ་ཏྲུས་ལྷ་བྱེད་རིས་བསྟན་བྱ་འདི་འཆིག། ར་ལའི་འདབ་ལྷར་ཡངས་པའི་ཚོག་བྱའི་ངོས། ཐ་སྐྱེད་ཀུ་མཆོ་ལྷ་བྱའི་རིགས་གཞུང་ཆུམས། ད་ཤ་ལ་ཡི་འདབ་ལྷར་ཡངས་པའི་ཚོག་བྱའི་ངོས། ཐ་ཁ་བྱིན་རབ་ཅན། ཁ་མིན་དོན་གཅིག་ཡོན་དན་ལྡར་ལེན་པ། ཀ་མ་ལ་ཡི་འདབ་ལྷར་ཡངས་པའི་ཚོ་མཆིན་རབ་ཅན། ཁ་ཅིག་བསམས་པའི་ཚོར་ནི་སྐྱིང་པོས་དབེན། ཆ་འཇོག་འོས་མིན་ནང་གྱི་ཡོན་

ངན་དབྱིངས་ཀྱིས་བྱིན་གྱིས་བརླབས་པ་ཡིན་ཏེ། ཁྱོད་ཀྱིས་ཀྱང་དེ་ལྟ་བུ་ཉིད་ཀྱིས་ཤིན་ཏུ་ཐུགས་རྗེ་ཆེན་པོ་ཐོབ་པ་ཡིན་ནོ། ཡང་མེད་མེད་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན་ཐོབ་པ་ཡིན་ནོ། ཤ་ལྟའི་མིག་ཅན་རྣམས་ལ་མ་ཉན་པར། ལ་ལ་ཞིག་ཏུ་ཡང་ཐོས་པ་ཡིན་ནོ། །ཅི་ཞེ་ན། ཤ་ལྟའི་མིག་ཅན་རྣམས་ཀྱི་ཡུལ་ནི་ཤིན་ཏུ་ཟབ་ཅིང་རྒྱ་ཆེ་བ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ། །

ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་ཞབས་ཀྱི་ཐུགས་བསྟན་སྐྱེ་བའི་ཚེ་ཐོག་ཏ་ནས་མ་བརྒྱབ་པ་རེད།། ཀ་ལམ་ཐུབ་བཀའ་སྩལ་ཅམ་སོང་བདང་། ཐ་མ་དེ་ཚོས་ཡུལ་ཞིག་མཐོང་། དེ་ནི་རྒྱ་གར་ལྷང་བ་བསྟེན་བསྐྱངས་བྱང་བསམས་དེ་དེ་རྣམས་ཀ་ཅང་དགའ་བོ་བྱུང་། དུས་རིང་ཐོའི་གཞུག་ས་སྐམ་ཐོར་ཐོན། བལྷས་པ་དང་དེར་སྟོད་མི་ནི་ཀླ་ཀློ་ཤ་མདོག་དམར་ཐོ་རྣམས་མཐོང་། དེ་རྣམས་ལ་དེ་ཚོས་རྒྱ་གར་དམར་ཐོ་ཟེར་མིང་བཏགས། དེ་མིན་དེ་རྣམས་ལྷང་བའི་མཐའ་དབུས་སུ་འགྲལ་རྒྱབ་དེ་ཕྱིན་པས་ཀ་ཅང་ཆེ་ལུང་ཐོ་མཐེས་ཐོ་དང་ཐུན་སུམ་ཚོགས་ལ་མཐོང་། ཐོ་མང་དེ་ཚོའི་བས་མས་བ་ལ་ལྷང་བ་དེ་ཀི་རྒྱ་གར་ཡིན་བས་མས།། རྟེས་སུ་དེ་ཀི་ལྷང་གསར་ཡ་ མིའི་ཀ་ཡིན་བ་ཀ་ཐོ།། ལྷང་བ་ཀ་ཅང་ཀི་བདེ་སྐྱིད་ཡོད་པས་ཐོ་ཅབ་ཀྱི་ལྷང་བ་ཚང་མ་ནས་མི་རྣམས་ཡ་མིའི་ཀཱར་ཕྱིན་དེ་གཉི་ཅགས།། དེའི་རྒྱུད་དེང་སང་ཡ་མི་རིཀའི་མི་ཕལ་ཆེར་རྣམས་ཐོ་ཅབ་ལྷང་བའི་མི་པརྒྱུད་ཡིན།། འདི་འདྲ་ཀྱོ་ཐོམ་སྦ་སི་ཀྱིས་རྒྱ་གར་བ་ཙམ་བའི་ཐབས་ལ་ཡ་མི་རི་ཀ་སྐྱེབ་བའི་ཐོ་རྒྱས་མདོར་བསྡུས་བ་ཡིན།།

ཤཱཀྱ་ཐོ་ཀཀ་ཀྱི་བྱུ་བ་བརྒྱད་ཀ་ར་དེ་རྣམས་རྒྱ་གར་ཡུལ་བཙོའི་ཕྱིར་གྲུ་ཁ་ཤིན་ཏུ་ཆུང་ཞིང་རྩ་ཆུ་ཚོད་ཙམ་ཁོ་ནས་ཕྱིན་ཐུབ་པོ་རྒྱ་མཚོ་ལ་ཕྱིན།། རྒྱ་མཚོར་ཉིན་མཚན་ཟླ་བ་ཅིག་ཙམ་ཕྱིན་པ་ནས་མ་འབྱུང་བ་དང་། རྒྱལ་ཆོས་ཡིད་ཁོང་ཆེན་པོ་ཞིག་ཀྱང་བཟོས།། ཁོ་རང་མི་དབྱལ་པོ་ཉིག་ཡིན་པའི་རྒྱུ་ལུང་བའི་རྒྱུ་ལུང་རྣམས་ལ་གྲོགས་རམ་ཞུས་ཀྱང་སྐུས་ཀྱང་ཁོང་ལ་ར་མདའ་མ་གནོང་། ཐ་མར་ཨཱི་སི་ཡེན་ཀྱི་རྒྱུ་ལུང་མོས་ཁོང་ལ་གྲོགས་རམ་གནང་བའི་བཀའ་གནང་ནས་ཀྱང་གཟིངས་དང་མི་རྣམས་གྲོགས་རམ་ཐྱེད་འགྲུལ།།

སྐྱི་ཚེ་༡༧༠༢ཀྱི་བྱུ་བ་བརྒྱད་ར་ར་དེ་རྣམས་རྒྱ་གར་ཡུལ་བཙོའི་ཕྱིར་གྲུ་ཁ་ཤིན་ཏུ་ཆུང་ཞིང་རྩ་ཆུ་ཚོད་ཙམ་ཁོ་ནས་ཕྱིན་ཐུབ་པོ་རྒྱ་མཚོ་ལ་ཕྱིན།། རྒྱ་མཚོར་ཉིན་མཚན་ཟླ་བ་ཅིག་ཙམ་ཕྱིན་པ་ནས་མ་འབྱུང་བ་དང་། རྒྱལ་ཆོས་ཡིད་ཁོང་ཆེན་པོ་ཞིག་ཀྱང་བཟོས།། ཁོ་རང་མི་དབྱལ་པོ་ཉིག་ཡིན་པའི་རྒྱུ་ལུང་བའི་རྒྱུ་ལུང་རྣམས་ལ་གྲོགས་རམ་ཞུས་ཀྱང་སྐུས་ཀྱང་ཁོང་ལ་ར་མདའ་མ་གནོང་། ཐ་མར་ཨཱི་སི་ཡེན་ཀྱི་རྒྱུ་ལུང་མོས་ཁོང་ལ་གྲོགས་རམ་གནང་བའི་བཀའ་གནང་ནས་ཀྱང་གཟིངས་དང་མི་རྣམས་གྲོགས་རམ་ཐྱེད་འགྲུལ།།

ལམ་ལས་ཀུལ་མཚན་
འཇིག་གྱུ་བཆུ་པ།

ཚུན་ཆོག་ཅེས་ཁས་དཀོན་རིང་རྣ་རོད་དུག་བཙར་དུ་ཁྲོག་
ཡ་དང་འབྲི་ཡ་སྐྱུར་ཅི་ཡོད། དབྱིད་དང་དབྱར་ཀ་
སྨོན་གཅེར་ཆོ་སྨོད་དཔོན་པདང་ལ་དཀོང་པ་ཞུས་
རས་ཆུའི་འབྲམ་ལ་འགྲོ་ཀི་ཡོད། སྐོང་དཔོན་རྣམས་
ལ་ཡང་གདན་དྲངས་ནས་སྐྱིད་པོ་བཏང་ཅི་ཡོད།
སྨོན་དཔོན་རྣམས་ཀྱང་ཞེབས་ནས་ཅ་ཀི་སྨོན་
པ་གནང་ཀི་ཡོད། འདི་དུས་སྨོན་དཔོན་རྣམས་
ཀྱང་སྨོན་གཅེར་ནང་བཞིན་ཆེད་ཆེད་བ་དང་སྐྱ་ལང་
བ་རང་ཞབས་ཀྱི་ཆུབ་ཀྱི་ཡོད།

རྒྱ་བ་རིའི་ལ་ཡིག་ཆུགས་ཁེངས་གཅིས་
ལེན་ཀྱི་ཡོད། ཡིག་ཆུགས་ལ་དང་པོ་ཐུང་ན་
འཇམ་གྱ་ཆེན་པོ་ལ་འགྲོ་ཆོག་ཀིཡོད། དེའི་ཆྱེན་
སྨོན་གཅེར་མཁས་པ་ཆོ་ཁོ་གཅིག་ཀི་ནང་ལ་འཇིམ་
གྱ་གཅིས་འབྱི་གི་ཆོ་ཁ་ཀྱི་ཡོད། ཁོར་ཀྱང་སྨོན་
མ་ཁ་ཤས་ཡོ་མང་པོ་འཇིམ་གྱ་གཅིག་ལ་སྐོད་ཀྱི་
ཡོད། ཡིག་ཆུགས་ཚང་ནས་ཅིན་གཅིག་སྨོན་མ་
ནས་སྐྱིང་ཀ་བཏང་ནས་དག་འ་སྐྱོ་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་
དེད། འདི་ནི་བོད་ཡིག་སྨོན་གྱ་ཁྲི་ཁྲོས་མཐོར་
བསྟུས་བཞི།།

ཞེས་ཀྱི་སྐྱོབ་གྱ་རྣམས་ལ་བོད་ཡིག་དང་
ཚར་རྩིས་དང་དག་ཆ་སྨན་ཀྱི་ཡོད། བོད་ཀྱི་སྐྱོབ་
གྱ་ཅི་ལ་ཅང་རུ་ཆེན་པོ་རེད། ཆོ་གས་གས་ཆུ་ཆོད་
བཞི་པ་ནས་མཚོ་ཅན་ཁུག་རས་དཔེང་ཚོ་ཆུ་ཆོད་དུག་
ལ་ཚར་ཀྱི་ཡོད། "སྨོན་གྱ་ཆེ་བ་ལ་སྨོན་གཅེར་
མང་ཤོས་གསུམ་བརྒྱ་ཙམ་ལས་མེད། སྨོན་གཅེར་
ཆོ་ཡང་རང་ཀི་སྨོན་དཔོན་ལ་གྲས་ཁབས་ཆེན་པོ་
བྱེད་ཀྱི་ཡོད། སྨོན་དཔོན་རྣམས་ཀྱིས་ཀྱང་རྩ་བ་
གཅེར་ལ་རང་ཀི་བྱ་ཚ་འདྲ་བ་སྨོན་པ་གནང་ཀི་
ཡོད། སྨོན་གཅེར་ཆོས་རང་ཀི་སེམས་ཁར་ཆུང་
ས་གཡེང་བར་སྨོ་པ་དཔོན་ཀྱི་གང་གསུང་བ་ཉན་
ཀྱི་ཡོད། ཁོག་པོ་ཆུ་ཆོད་བཞི་ནས་བྱུག་བར་དུ་
ཉིན་རྩ་མ་གང་སྨབས་པ་དེ་སྨོ་པ་དཔོན་ལ་ཆུགས་
ཁུལ་ཀྱི་ཡོད། དེ་ནས་དེའི་ཉིན་ཀྱི་ཡིད་ཆུགས་
ལེན་ནས་ཆུ་ཆོད་བཆུད་བར་དུ་སྟབ་ཀྱི་ཡོད། ཆུ་
ཆོད་བཆུད་ནས་དགུ་བར་དུ་རང་ཀི་ནང་ལ་སོང་
ནས་ཐས་ཅ་ནས་ཉིན་གང་ཀི་སྨོ་པ་ཁུའི་དེའ་ཅ་
རྣམས་ཀྱ་སྒྲིག་བྱེད་ཀྱི་ཡོད། དེ་ནས་ཆུ་ཆོད་བཆུ་
གཅེས་བར་སྨོ་པ་དཔོན་ཀྱི་མདུན་ལ་སྐོད་ནས་དེའ་
ཆ་སྒྲིག་ཀི་ཡོད། དེ་ནས་རང་ཀི་ནང་ལ་སོང་ནས་
ཉིན་དགུང་ཁ་ལག་ཅ་ཀི་ཡོད། དེ་ནས་སྨོ་པ་ཀྱ་ལ་

སྐྱིན་པ་ཆེ་རང་འབྲས་ལྗོངས་པ་
འཇིགས་བཅུ་བ།།

ཉིན་རི་སྐྱ་དྲེ་སྐྱ་ཐོ་ལོངས། ཤང་ལག་འབྲུས་
ནས་ང་ལ་སྐྱེར་བཅུག་པའི་དཀོན་མཆོག་གསུམ་
ལ་མཆོད་པ་ཕུལ། ཉིན་གང་བྱེད་རྒྱུ་རྣམས་
འབྱོལ་ཕྱིར་ཐྱིན་བྱེད་ལགས། ཇ་དཀར་ཙོལ་
གཅིག་དང་། ཁ་ཟས་དོག་ཅམ་རྩོས། ཉིན་
གང་སྐོགས་རྒྱུ་དབེ་ནམས་ཡག་ངོར་ཀྱོབ་ནས། ཀུ་
ཚོད་གཅིག་ཐུག་ཏུ་ཐུགས་ཁྲལ་ཤོད་ང་དང་།
སྐོབ་གྲྭའི་ཚོགས་ལགརྣམས་རྩེར། ང་ཀྱི་རྒྱུན་ཆེ་
བའི་ཡབ་ཡུམ་རྣམས་ཀྱིས་ལ་ངས་གནང་བ་
གང་ཡིན་དུང་ཚོད་ཐེབ་ནས་རྩོས། ཟ་ཚར་བ་
དང་། ང་ཀྱི་ཁྱོགས་པོ་རྣམས་མཉམ་དུ་སྐོགས་
དབེ་རྣམས་ལེན་དེ་སྐྱེབ་གྲུར་སོང་། ལམ་ཀ་ལ་
ཕ་ཆུ་སེམས་མ་གལེང་། སྐྱེབ་གྲུར་བསྐྱེབ་བ་
དང་། ང་ཀྱི་དགེ་ཆུན་ལགས་ལ་ཕྱག་འབྲལ་
དགོས། ཉིན་གང་འབྱེ་གྱོག་ལེགས་བར་བྱོས།
དགེ་ཆུན་ལགས་གང་སྐྱོབ་བ་གནང་བ་ལ་ཡག་པོར་
ཉེར། ཁ་མ་གོ་བ་རྣམས་ལམ་སང་དཀྱི་ཆུན་འགས་
ང་འདྲེས། འབྱེ་གྱོག་ཚར་བ་དང་། ལམ་སང་ལམ་
ཀ་ལ་མ་གལེང་ཞིང་ནང་ལ་ཁོག། ཡུམ་བྱིས་
བར་འབེ་ཐ་ཟས་བང་ཡིན་རྩེ་སེམས་བདེ་པོར་
ཟེས། དེ་ནས་ཆུ་ཚོད་འགའ་ཞིག་ཆམ་ཆམ་ལ་
འགྱོ། དུས་ལ་ནང་ལྷག། ནང་ལས་གང་མ་
ཚར་བ་རྣམས་བྱེད་པ་ལ་རོགས་རམ་བྱོས། དེ་
ནས་ཀང་ལག་འབྲུས་ནས་འབྱེ་གྱོག་ལ་ཞུགས།
ཆུ་ཚོད་ཁ་ཤས་འབྱེ་གྱོག་ཚར་བ་དང་། མལ་ཁྱེ་
ལ་བྱིན་ནས་སེམས་བདེ་པོར་གཉིད་ཁྲལ། འདི་
ནམས་ནི་སྐྱོབ་མ་རིའི་ཉིན་རེ་བཞིན་དུང་ཆུ་མཚོར་
བསྡུས་པའོ།།

ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་ཐམས་ཅད་ཀྱང་ཡིད་ལ་བྱེད་པ་ཡིན་ནོ།།

ཅི་ལྟར་ཡིད་ལ་བྱེད་ཅེ་ན། འདི་ལྟ་སྟེ། ཐོག་མར་ཐེག་པ་ཆེ་ཆུང་གི་ལུགས་ཀྱི་ཁྱད་པར་ཐམས་ཅད་ཀྱི་གཞི་ཡིན་པའི་ཐེག་པ་ཆེན་པོ་ལ་སོགས་པ་ཐོས་པ་ཙམ་གྱིས་ཀྱང་ཐེག་པ་ཆེན་པོ་ལ་དད་པ་སྐྱེ་ཞིང་། དེ་ལྟར་ཐོས་པའི་ཆོས་ཀྱི་སྒོ་ནས་ཐེག་པ་ཆེན་པོ་ལ་ཡིད་ཆེས་ཤིང་ཡིད་ཀྱི་མྱོང་བ་ཐོབ་པ་དང་། བདག་གི་ཡང་ཐེག་པ་ཆེན་པོ་ལ་ཤིན་ཏུ་ཉེ་བར་བྱེད་པ་ལ་དང་། བདག་གི་ཐེག་པ་ཆེན་པོ་ལ་ཤིན་ཏུ་ཉེ་བར་བྱེད་པའི་རྒྱུ་ཚོགས་ཐམས་ཅད་ཀྱང་ཐེག་པ་ཆེན་པོ་ལ་ཤིན་ཏུ་ཉེ་བར་བྱེད་པ་ཡིན་ནོ། ཞེས་བྱ་བ་ནི

སྐྱོབ་ཕྲུག་—བདག་བསྐྱབ་གྲལ་འབྲམ་དུ་བསྐྱོབ་དུས་ཤིན་དུ་འཇིགས་ནས་ཡང་སྐྱར་ཁང་བར་ལོག་ཕྱིན་ནས་མཐར་སྐྱབས་གྱ་ལ་མ་ཕྱིན། ཡབཀྱི་བདག་ལགོ་བ་ལ་བརྟང་ནས་བསྐྱབ་གྱ་ཅ་ཁྱིད་པ་དང་བདག་འཇིགས་པ་སྐྱེས་སོང། དེ་ནས་ང་དགེ་ཚན་ལགས་ཀྱི་རྒྱབ་སྐྱེས་སོང། ཡབ་ཀྱིས་སྐུ་གཞོགས་ལགས། བཀུགས་གདན་འཇགས་ཞུས་སོང། དཀྱི་ཚན་བྱིས་ཕུག་ཕེབས་གནང་ཞུས་སོང། ངས་སྐྱོབ་ཕྲུག་དེ་དེ་ཁྱིད་ཡོང་ བ་ཡིན་ཞུསདེ་ལ་དགེ་ལགས་ར་མདའ་ཡག་ཏོ་བྱེད་རོགས་ཞུས་སོ། དེ་ལྟར་བདག་ ཀྱི་ཡབ་ལགས་བདག་ལ་དགེ་ཚན་ལ་གཏར་བྱུང།

གྲ་དེ་ཚོར་ནས་ཀ་སྐྱག་ལ་ཨེས་ཡུ་ཨེས་བསྐྱོབ་གྲ་གསར་ཏོ་རྩ་ཕྱིན་སོང། དེར་ བདག་ གཉིག་ཏོ་སྟོང་དགེས་ཐབྱུང། དེ་དུས་བདག་རང་སེམས་ཤིན་དུསྐྱོ་བྱུང། སྐྱོབ་གྲ་ལ་ཡང་བདག་གི་སེམས་དང་མཐུན་པའི་ ཆྱོགས་ནོ་ཡང་མེད། བདག་དེར་ཞུག་མང་ཏོ་སྟོང་མ་ཚུགས། སྐབས་སྐབས་ར་སྐྱོབ་ གྲར་སྐྱངས་ནས་བདག་ཐང་རྩང་ལ་ཚོག་འཇོག་འཛོ་བྱེད་པ་རེད།

དཀྱི་ཚན—ཁྱིད་ར་ལ་བསྐྱོབ་ གྲ་ཅ་བཏུང་སྐྱང་ཐམ།

སྐྱོབ་ཕྲུག—ལགས་བཏུང་སྐྱང། ང་ཞེད་ན་འདར་བ་དང་མང་ཏོ་བཏུང་མ་སྐྱང།

དཀྱི་ཚན—ང་ལ་དེའི་ཚོ་ཆྱས་བཅོད་རིག།

ཀཱཙ་ལེདྡེ་ཟེར་
འཇིག་གྱུ་བཚུ་གཅིག་བ།

སྐྱོབས་སྐྱོང་ཡབ་ཡུམ་དཀོན་མཆོག་རྣམས་ལ། གཞུང་ཐོག་ཚོ་ལིལ་ཆད་རོགས་རམ་གནང་ཆུ་ལ་ཧ་ཅང་བརྟེ་དཀའ་བ་རེད། སྐྱོང་བྱའི་དཀའ་ངུ་ཚོ་རེད་ས་ལ་ཆུ་ཁམས་བཅོས། བཅིན་རྒྱུག་གཏོང་སའི་ཁྱིམ་ཡང་ཡོད་དགོས་རེད། དེ་འདྲ་ཅིད་ཀ། ཕུ་ཚོ་བཅོག་པ་དེའི་ཐུབ་མི་ཡོང་། སྐྱོབ་གྲ་ལ་ཡང་ཟླ་བ་རེ་རེ་བཞིན་དུ་ཚོད་ཉུང་ཉུང་དཀོར་རེད། དེ་ཕྱར་ཅིའང་། ཕུ་གུ་ཚོ་བཅོག་པ་ནུའི་ཐུབ་མི་ཡོང་། སྐྱོབ་གྲ་ལ་ཡང་། ཟླ་བ་རེ་རེ་བཞིན་དུ་ཚོད་ཉུང་ཉུང་ཞིག་ནུའི

ཐག་པ་ལ་སོགས་དུད་འགྲོ་གཙོག་པ་ཏེད་མཁན་འཆོ་མ་བཏང་བར་ཞུམ་ནས་ཐག་རིང་ས་ལ་ཐག་ཅུམ་བཟོས་ནས་བཞུག་དགོས་རེད།

མཆོ་ཆེན་ཁ་ཅིའི་མཐའ་སྐོར་ནས་ར་བ་བཀག་རྒྱའི་ཕྱིར་གཞུང་ཐོག་ནས་དཔོན་འཕྲོན་ཞུ་དགོ་སཱ་རེད། དེ་མ་ཟད་གྲོང་མི་ཆོ་མཐུན་ནས་མཆོ་དེ་ལ་གསལ་ཐོ་ཁ་ར་མདའ་ཏེད་དགོས་རེད། མཆོ་དེ་གྲོང་ཁྱེར་དེའི་ཕྱིར་གཙོ་ཆེ་ཤོས་ཞིག་རེད། དེ་རི་ཆུ་འདྲེན་ཕྱིར་མཁོ་ཆེན་ཐོ་རེད། མཆོ་དེ་མེད་ན་ཞིང་ཁ་ཤ་རི་ལ་ཆུ་ཡོང་ས་མེད་པ་རེད། རླུ་བ་ཆོས་ཅོང་བཟང་བ་ལ། མཆོ་དེ་ནས་གཏགས་ཡང་གཏོན་གྱི་རེ་དེ། དེའི་དགྱེལ་ལ་གཡུའི་ཁ་ཞི་ཡང་ཡོད་པ་རེད། འགྲམ་དུ་གྲག་ཆོ་བ་དེའི་ཉེ་ལ་རྡོར་རྩེ་ས་ལས་ཡང་ཤར་གྱི་ཡོད་རེད། དེའི་ཕྱིར་མཆོ་དེ་ལ་རབ་གནས་འབྲས་གསོལ་བྱས་ནས་གཙང་ཐོ་བཞག་ལ་འབད་སྙོལ་བྱེད་དགོས་རེད།

དེ་ལྟར་གྱི་འགྲོ་ལས་དང་ཞུ་བ་བྱེད་རྒྱུ་བདག་ རང་གི་ཡུལ་མི་གྲོང་འདུ་དང་བཀའ་ཤོལ་མཐད་ནས་རང་གྲོང་བཞི་ཡར་རྒྱས་བྱེད་བཞི་རེ་བ་ཡོད་ལགས་ཞུ་གསོལ།།

SCIENTIFIC APPLIANCES, APPARATUSES & CHEMICALS

FOR

Schools, Colleges, Industrial

AND

Research Laboratories

Please write to—

SCIENTIFIC INSTRUMENT STORES

NEW BUNGALOW,
RISHI ROAD,
KALIMPONG, DARJEELING.

সুমাইট

কালিম্পং

১

৯

৬৮

উনি কে ছিলেন?

জীবন কুমার ষষ্ঠ শ্রেণী 'এ'

স্বদেশের নামে আত্ম-মগন
তারি লাগি প্রাণ, তুচ্ছ জীবন,
ভারত আকাশে উজ্জ্বল রতন,
উনি কে ছিলেন ?

দেশ বেদীমূলে সমাসীন কালে
দেশ সেবা-দীপ সদা বুকে জ্বেলে
তুষিল শত্রু শান্তি সলিলে
উনি কে ছিলেন ?

মরণ প্রান্তে অন্তিম ক্ষণে
সাধিল সাধন ছিল যাহা মনে,
স্বর্গীয় মতিলালজীর পুত্র,
উনি জওহরলাল ছিলেন।

ফুটবল

শশীভূষণরাই ষষ্ঠ মান 'এ'

ফুটবল যদিও একটি বিদেশী খেলা মাত্র তবু এই খেলা আজ পৃথিবীর সকল দেশেই বহু সমাদৃত এবং সুপ্রচলিত। আমাদের এই ভারতবর্ষে এ খেলা প্রচলিত হয়েছিল বৃটিশ রাজত্বকালের শেষ ভাগে, অর্থাৎ অর্দ্ধ শতাব্দীর কাছাকাছি হবে।

এ খেলার নিয়ম– এই খেলাতে ১১ জন খেলোয়াড় থাকবে। একজন কিপার, তিনজন ব্যাক, দুইজন সেন্টার হাফ, তিনজন সেন্টার ফরওয়ার্ড এবং একজন লেফ্ট আউট ও একজন রাইট আউট।

এই খেলায় একমাত্র গোল কিপারই হাত দিয়ে বল ছুঁতে পাবে, তাও নিজের নির্দিষ্ট সীমানার ভিতর মাত্র। কিন্তু যদি অন্য কোন খেলোয়াড়ের হাতে বল লাগে তাহলে সেটা দোষনীয় বা হ্যাণ্ডবল হবে। খেলার মাঠ নির্দিষ্ট সীমারেখায় চিহ্নিত থাকবে এবং তার বাইরে বল গেলে তাহা আউট বলে গন্য হবে। কোন খেলোয়ার যদি প্রতি পক্ষের গোল সীমার দিকে পূর্বে থেকেই এগিয়ে থাকে তবে তাকে অফ সাইড ত্রুটি হিসাবে গন্য করা হবে। ইচ্ছাপূর্বক ধাক্কা দেওয়া বা পা দিয়ে কোন খেলোয়াড়ের গতিরোধকে ফাউল হিসাবে ধরা হয়।

এই খেলার দুটি অংশ আছে— প্রথম অর্দ্ধ এবং দ্বিতীয়ার্দ্ধ, মাঝে কয়েক মিনিটের জন্য বিশ্রাম দেওয়া হয়। সমস্ত খেলাটি পরিচালিত হয় একজন রেফারীর নির্দেশে এবং তাঁর বিচারের উপর নির্ভর করে খেলার হার'জিত। এজন্য খুব সাবধানতা এবং সতর্কতার সঙ্গে এই রেফারী ব্যক্তিটিকে বেছে নিতে হয়। কারণ অনেক সময় দেখা গেছে এই রেফারীর মর্জিতেই অভাগার ভাগ্যে জয়মালা মিলেছে।

আমাদের দেশ এ খেলায় এখনও অনেক পশ্চাতে রয়েছে পৃথিবীর অন্য দেশের তুলনায়। তাই এর বহু প্রচার আমাদের দেশে দরকার। বিশেষ করে পাঠশালার পর্য্যায় থেকেই এর শিক্ষা-দীক্ষা সুরু করা উচিৎ। আমাদের এস, ইউ, এম, আই স্কুল এই খেলায় কত যত্নশীল তাহা গত কয়েক বছরের খেলায় তার স্বাক্ষর রয়েছে পশ্চিমবঙ্গ ইন্টার স্কুল খেলার তালিকায়।

জীবন দর্শন

কে, সি সি,

চিমটি কেটে দেখ তো ভাই জেগে কিনা আমি !
কিম্বা এলেম মর্ত্য হতে অন্য গ্রহে নামি ?
শক হুন দল পাঠান মুঘল শতাব্দীরে গণি,
ছিল এই দেশে, এইত সেদিনও বনিক বৃটিশ রাণী।

কিন্তু এমন অবিশ্বাস্য, অসম্ভবের কথা,
ইতিহাসের পাতায় কিম্বা শাস্ত্রে নাহি গাঁথা,
এমনি করে বদলে যাওয়া, দুনিয়ার এ হাল
আজকে যাকে নূতন শুনি, সেকেলে শুনি কাল।
পরিবর্তন আগেও ছিল, বদল হতো সবি
তাই বলে কি তার চাপে ভাই কেউ খেয়েছে খাবি ?
একটা দিনের আট প্রহরে অষ্ট নয়ার রোল
গুলিয়ে দিল বুদ্ধি বিচার, পাকিয়ে তাল গোল।

দুই টাকা মন চাল ডাল ছিল, ঘৃত পাঁচসিকে সের
পণ্যে পণ্য ছিল রাশি রাশি, বেপারী ছিল না শের
পাঁচ টাকা মাসে বেতন পেয়েছি, তারি স্বচ্ছলে আমি
'সুখের পায়রা' নামে হয়েছিনু একদিন হেথা নামী।

সেই আমি হায়, আধেক বয়সে সেই একই ঠাঁয়ে বসে
অতি ভয়ানক বদলের ঘায়ে হারিয়ে ফেলি যে দিশে,
সান্ত্বনা দিই মনকে নিয়ত কালের ধর্ম এবে
হিসেবী মনের ঘরণী কিন্তু তাহে মোর নাহি মজে।

কিম্বা হয়ত কায়াহীন ছায়া, আমি একদিন কবে
পরমাণুঘাতে নিজ অণু হয়ে ভেসে আছি মহানভে,
যাহা দেখি, ভাবি, ছায়া মায়া সবি, মায়ালোক মরি ভ্রমি,
চিম্‌টি কেটে দেখবে ও ভাই, জেগে কিনা আমি?

RN. 2930/58

Printed by Sesh Mani Pradhan at the Mani Press, 10th Mile, Kalimpong Edited by P. P. Mukhia and published by B. S. Simick, Kalimpong.